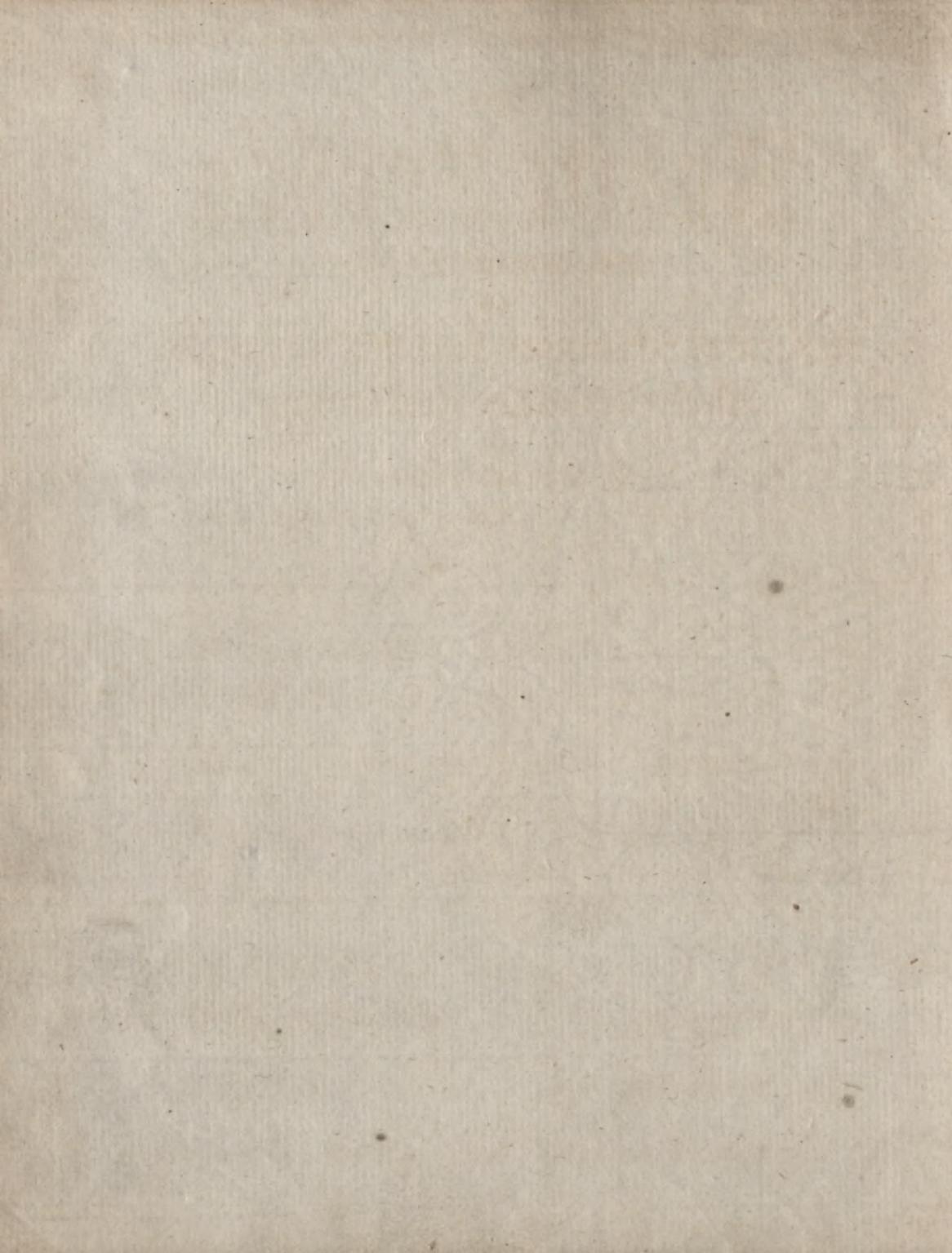

C. Wegener
constat - Verbiß 3. f. B.
K

Den
Jydske Lovbog
paa gammel Dansk,
med
forskiellige Læsninger, Latinſk Oversættelse,
Anmerkninger og Forklaringer,
af
P. Rosd Anch. r.

Mario Haar del et sculp:

HVAD ER SKREVET I LOVEN
HVORLEDES LÆSER DU? LUCAE X:XXVI

København, 1783.

Trykt paa Gyldendals Forlag, hos F. W. Thiele.

III²
Dansk Håndbog

Lokalsamling
Håndbog

08.3.2.

ex 1

9.60.8.9.

F o r t a l e.

Da jeg ikke kan efter Ønske levere en fuldkommen Samling af gamle Danske Love: et alt for vidt strækende Trældoms Arbeide for een aleene, allerhelst een, der i en hoi Alder bærer tillige paa ei svagt Legeme; saa lader jeg hermed den Jydiske Lov komme for Lyset, ikke paa ret, som det hedder i vores trykte gamle Love, det er at sige, nyt Dansk, men i sit originale gamle Sprog, saaledes omtrent som den er kommen fra Lovgiverens Haand, frie for de mange Bildfarelsev, der har indsneget sig siden, enten ved urigtige Oversættelser, eller ved idelige Afskrifter.

Hvorfore just den Jydiske? vil man sige. Skulle ikke den Skaaanske Lov, den ældste af vores gamle Lovbøger, og paa adskillige Steder den usforståeligste, eller K. Eriks Siellandske, som ingen har bekymret sig om, uden den tydiske Bogtrykker,

Gotsfried Gemen, (der lod den komme for Lyset, fuld af Feil og Udeladelser, formeende, det var nok, at den blev trykt, ligemeget hoorledes), være meere trængende til Hielp, end den Jydske? Jeg vil soge at retfærdiggisre mit Valg.

Den Jydske Lov, der endnu er en levende Lov i det Slesvigste, og desuden har saa mange store Fortrine, foruden andre ogsaa dette, at den nermer sig meere til de nyere Tiders Maade, og derfore fornemmelig er bleven lagt til Grund i K. Christ. 5. Lovgivning, fortiner unægtelig, og ikke aleene fortiner, men virkelig ogsaa behover nogen besynderlig Flid.

K. Eriks Siellandste er ingen original Lov. En saa maadelig Samling af vore ældste Love, med eet og andet Tilleg, især i Rettergangssager, efter de Tiders Brug, fortiner ingenlunde at foredrages den Jydske.

Den Skaanske Lov, hvor man finder saa mange Spor af Allderdommen, kunde vel i eet og andet behove Oplysning. Det uanseet bor billigen den Jydske, der ofte er Kilden til vores nu brugelige Lovbog, saa at det Lys, der gives den første, udbreder sig tillige til den sidste, efter min Tanke have Fortinet; allerhelst man har i Henseende til den Skaanske Lov et Hielpemiddel, som langt overgaaer alt, hvad der haves an gaaende den Jydske, nemlig Andreæ Sunonis ypperlige Leges Provinciales Scaniae.

Sandt nok ellers, at den Jydske Lov er bleven forsynet med mange Afskrifter, Oversættelser og Forklaringer fremfor vore andre gamle Love, men de fleste tienligere til at forleede og forvirde, end at oplyse og forklare. Ingen af vore gamle Lov-

Lovbsger, der har sat Copiører saa meget i Arbeide, som den Jydske, den fuldkomneste, anseeligste og brugeligste af dem alle. Man har i Behold endnu meere end 50 gamle Affrischter af samme. Men jo fleere Skrifter, jo fleere Urigtigheder og Bildfarelser: Skrivefeilene tage til tilligemed Tallet af Affrischterne. Den megen Affriskning tiener vel til at bevare gamle Skrifter, men tillige til at bederve dem alt meer og meer ved idelige nye Alfvigelser fra Originalen. Da man desuden seer iblandt Haandskrifterne den eene ofte udscreven efter den anden, eller maaskee alle paa anden og tredie Haand at komme fra een og samme Original, saa kan det ikke andet være, end at jo Skrivefeilene have formearet sig alt meer og meer i Forhold til Copiernes Mængde. Hvorudover det ogsaa har saa meget større Vankelighed at faae den rette Læsning udssigt, eftersom Haandskrifterne ere mange.

Af Oversættelser er Erik Krabbes tydsk den eeneste, der fortiener at tages i Betragtning; alle de andre behove selv at rettes, i Steden for at kunde rette andre. Den gamle plat-tydsk af Aar 1486, saavel som latiniske, udgiven med Bisshop Knuds Glosser, have al deres Værd af Alderen. Den nyere af Eckenberger, foruden det, at den var bunden til den danske Udgave af 1590, saa rober den ofte Oversætterens Uthyndighed saavel i Lovene, som i Sproget.

Den nye Udgave af den Jydske Lov, under K. Christ. 4., i Aar 1590, har unægtelig sine Fortienester. Den har ikke aleene forbedret Danskten, som det hedder paa Titelbladet, det er at sige, oversat den paa da brugeligt og forståeligt Dansk;

men ogsaa rettet endeel Feil i den forrige, og ved Beskrivelser ofte forklaret det Uforstaaelige. Dog har den ikke rettet de mange Feil, der fandtes i Lovbogerne, som tilforn bleve brugte, saa fuldkommen og vel, at den jo selv paa mangfoldige Steder traenger til nye Nettelse og Forbedring; de i denne Udgave anførte Sammenligninger og Anmerkninger lægge det for Nine. Og hvad Dansken anbelanger, der er at ansee som en Oversættelse, der skal bedsmimes efter Originalen, da vil man faae at see, naar man sammenligner dette nye Danske med det gamle i Haandskrifterne, at ofte hverken Meening eller Ord komme vel overeens.

Hvad man ellers har af Commentarier, Forflaringer, Glossarier (hvorom kan sees Lovhistorien I. p. 199. seqv.), de fleste af dem bragte for Lyset i en Alder, da Ukyndighed og Mangel paa Hjelpe midler var et Dække for Lovens rette Forstand, er ligesaa ubetydeligt. Ingen nægter Eckenberger og Blüting, med flere, deres berommelige Fortienester. Især fortiene de mange smukke særdeles Afhandlinger over et og andet Stykke i den Jydske Lov, hvoriblandt først og fornemmestig bør nævnes den lærde Syndici Dreiers, megen Hsiagtning. Men hos de første findes beblandede med endeele gode Forklaringer adskillige Feil, som reise sig tildeels deraf, at de have været bundne til Lovbogens nye Udgave, ofte afvigende fra gode gamle Haandskrifter og Lovens rette Meening. Og de sidste, saa roesværdige de end ere, saa strække de sig dog kuns, i Overeensstemmelse med deres Hensigt, til nogle enkelte Lovens Deele; langt fra ikke nok til det Heele.

For nu at hielpe, saavidt mueligt, den Jydske Lov til-rette, maae det første og fornemmeste Arbeid være, at faae Lov-en og dens Læsning riktig. Dette maae altid forudslettes, naar man vil læse en Lov med Nutte. Man veed ellers ikke, hvad der er Lov, og om den ogsaa i alting er den Lov, som Lovgiveren har villet forbinde os til. Herudi maae bruges den yderste Agtsomhed. Alle trykte og utrykte Lovbsgers Asvigel-ser fra det Rette, de mindste saavelsom storste, maae, saavidt see kan, opdages og rettes. Den allermindste Feil kan have Indflydelse i Lovens Meening; en lidet Priske f. Ex. udeladt, Begyndelses-Bogstaverne uriktig anførte, Periodernes urigti-ge Fraskillelse eller Sammenblandelse, aabner ofte Øer for urette Lovforklaringer. Især maae man være vis paa, at hvad Ord der anføres af de nyere, ere, om ikke just de samme, saa dog af samme Bemerkelse. I den Henseende har jeg holdet det for UImagen værd, ved Hielp af gode Haandskrifter at fremstille den Jydske Lov i sit rette gamle Hovedsprog.

Endnu kommer dette til, at vore gamle Love i deres ori-ginale Sprog har deres store Nutte, ikke aleene i Henseende til Lovkynighed, men og til Sprogfundskab. Hvem der vil kien-de vort gamle Sprog i sin rette naturlige Skikkelse, ubeblan-det endda med det meget Fremmed, der er kommen til siden, han maae sege hen især til Haandskrifterne af vore gamle Love, Vitterlags-Retten, den Skaanske, begge Siellandske, samt Jydske Lov; thi hvad vi ellers har af gamle Danske Skrifter, er af lidet Betydning. Her faaer man at see, foruden andre Underretninger om Sprogets gamle Maade, mange Ord, enten

enten aldeles eller tildeels gaaen af Brug, som bare værd at føres i Brug igien.

Hvad var det at sniske, at Indfodsretten maatte strække sig ogsaa til vores Sprog! Ville vi have vores Danske Sprog forbedret, hvorfore soge vi ikke Forbedringen heller i vores eget Land, end paa en fremmed Bund? Skulle det ikke være rettere, i Mangel af bekvemme Ord, at bevare og opvække fra Forglemmelse vore egne gamle Ord, end at skabe paa nye, eller efterabe andre? Fremmede Ord bør ansees som fremmede Vare, der ikke uden storste Fornsynshed maae føres ind i Landet. Den Esterligning af Udenlandst gior, at vores Danske Sprog omsider bliver til noget andet, end det er og altid har været. Hvilket saa meget mindre bør skee, som endog Sproget har tildeels sin Grund i Landets og Folkets særdeles Natur.

Lad da Lovene i deres gamle Sprog, disse kostbare Aldersdomslevninger, falde larde Ordforskere i Hænder, der vide at udsoge baade Ordenes Oprindelse og Udbredelse, og deraf at bestemme deres rette Bemerkelse; der indsee, hvorledes Stammeordene, i Overensstemmelse med vore adskillige Begreb om Tingen, Tid efter anden ere gaaet frem til mange nedstigende Ord og særskilte Bemerkelser; og vide tillige at soge Oplysning herom i de adskillige Sprog, fra gammel Tid af overensstemmende med vores, Svensk, Norsk, Islandsk, Saxisk, Angel-Saxisk, jeg tor endog legge til det gamle Frankiske og Hoitydske, ingenlunde tvivlende paa, at jo Europeerne forbum i den vestre Deel af Europa have haft (man maa kalde det, hvad man

man vil, Dansk, Gothisk, Celtisk, Frankisk, Tydsk, Allemandisk,) et almindeligt Hovedsprog.*

Hvilket et Lys for vores Sprog og Lov, ja ikke vores egne aleene, men mange andres, beslagtede fra gammel Tid af med vores! Men det er Tid, at jeg kommer tilbage til den Jydske Lov.

For at giøre denne nye Udgave af den Jydske Lov desto meere nyttig og brugbar, har jeg med al muelig Flid sogt at fremlægge Loven baade i Henseende til Texten og Textens Forklaring rigtig og overeensstemmende med Lovgiverens rette Meening. For at faae Texten rigtig, har jeg lagt til Grund een af vores ældste og beste Haandskrifter i Arne Magnæs ypperlige Samling, nemlig No. 286. iblandt Folianterne. Den Flensborgske og Stokholmske ere vel noget nærlige gamle; (Lovhist. I. p. 160. seqv. II. Fort. p. 7.) men den sidste har jeg nu ikke ved Haanden, og de mange Skrivefeil samt Defecerter i den første giorde, at Valget ikke kunde falde paa samme. Denne Magnæiske Haandskrift er anseelig, vel skrevet, paa stort Pergament i Folio, bestaaende af 23 Blad. Ved Loven her findes ikke det sædvanlige Tillæg af K. Erik Glippings Haand-

* Til Bevis herpaa vil jeg ikkun ansære Munkens Otfredi, der levede i det 9de Aarhundred, hans Evangelier paa Hoitydsk, eller, som andre kalde det, Frankisk. Der faaer man at see, s. Ex., arunti o: Vrende, bli-di, blid, brusti o: bristede, fattedes, hugn, hugen, o: Sind, Hu, komme ihu, tænke, mihil, mihila, stor, megen, manslago, Manddrab, eigin, Eiere, odegun, Odelkeiere, formuende, riig, Quena, Qvinde, raffsta, revsede, thiarna, Terne, tholita, taalte, m. m.

Haandfæstninger; et Beviis, at den er skrevet i det 13de Aar-hundred, eller afstrevet efter en Haandskrift af den Alder: see Lovhist. I. p. 159. II. p. 56. 57. De øvrige Kendetegn af Ord og Skrivemaaden, omendskont man ikke just af dem kan bestemme Tiden saa noie, saa lægge de dog for Nine, at Haandskriften er gammel, ikke langt fra den Alder.

Man seer f. Ex. allevegne i denne Haandskrift: sit (suum) at skrives: sint. Saaledes maae man have brugt at skrive i de ældre Tider: sin (suus) in neutro genere (som gemeenlig betydes ved Tillæg af t) sint. Siden har man, for at undgaae den haarde Udtale, udeladt n, og giort sint til sit.

I gamle Skrifter paa Latin veed man, at der sættes ofte h i Begyndelsen af Ord, som man nu bruger at skrive uden h; f. Ex. i den gamle Slesvigiske Stadsret ved den 2den Deel af Lovhist. See Fortalen til samme. I Danske gamle Haandskrifter seer det samme. Saaledes læses i Haandskriften af Sunonis LL. Provinc. Scaniæ, No. 37. i Qvart iblandt de Magnæiske, Hotelbonde, Hornum, i Steden for: Otelbonde, Ornum; i den gamle Haandskrift af Skaanske Lov, i det Stockholmiske Archiv B. 69., forekommer undertiden hoc for oc; i Westgotha-Laghen Bygd. B. 4 fl. hakcer for akcer; i denne vores Haandskrift mode følgende Exempler: heghet, I. 51. hæghen, III. 37. hengæ, I. 45. hen, I. 19. huten, II. 49. hanlætæ, II. 23. for: eget, egen, engæ, en, uten, anlætte.

U faaer man her, efter gamle Skrifsters Maade, ofte at see i Steden for V, og V derimod for U; et langt st til Ende-

Bog-

Bogstav; Perioderne adskilte med Prækker; Vocalen i betegnet med en Streg, m. v.

Ordet: man, naar det bruges indefinite, uden at tilkendegive nogen vis Person især, skrives her som oftest: men, d: Mænd. Saaledes hedder det i Fortalen: tha thyrſtæ men eſki logh with. II. 74. tha ſculæ men bitæ.

Casus genitivus betydes ofte, ikke saaledes som man bruger mi, ved Tillæg af et s, men ved e eller æ. Saaledes kaldes Thyndes Løn: hyoncæ leghe, I. 3. hendes Barn: hennæ barn, I. 9. den Dodes Lod: dothe loot, I. 10. Undertiden bliver nominativus i genitivo uforandret, f. Ex. vtæn han wiſice, III. 37. 42. guſſ huus eghen, II. 2. bender waugh, III. 48.

Bogstaver og Stavelser, henhørende til eet og samme Ord, sees undertiden adskilte, dog meest i sammensatte Ord, f. Ex. firræ en, I. 6. II. 44. i geen, I. 15. 40. e til, I. 16. 48. e næthen, II. 35. heemnæ giald, III. 51. uth erſt, I. 28. ſær the, I. 45. garth ſlæ, III. 50. forre en, I. 6. Dette har maaske tildeels sin Oprindelse fra de ældre Tider, da adskillige, siden sammensatte Ord, bare endda adskilte; saa man derved leedes til Ordenes Herkomst og egentlige Bemerkelse. Naar der f. Ex. skrives nerre merce, I. 26., eller nerre mer, I. 1., da meener jeg deraf kan sluttet, at vores positiva ere blevne forandrede til comparativa ved Tillæg af: mere, formodentlig ogsaa til superlativa ved at lægge: mest til.

Derimod faaer man undertiden at see Ordene enten sammendragne, ant f. Ex. for annat, I. 6. 13. 47. twild for

twigeld, II. 73. tynd for tyfned, II. 65.; eller adskillige Ord sammenbundne til eet, f. Ex. synt for syv nætter; synt rum, II. 35. o: syv Netters Tid; swat for swa at, II. 29. 43. 45. 49. 51. III. 13. 24. 26. 31. 57.; thot for tho at, o: dog at, enddog, II. 30. 38. 41. 41.; omendfisint ellers de mange Ordenes Forkortelser, forekommende i Haandskrifter af 15de og 16de Alarhundred, hvorved Læseren ofte settes i Twivl om det Rette, findes her meget sielden, thi jo ældre Haandskrifter, jo mindre af Forkortelser. I de nyere Tider først, brugte man alt meere og meere i Skrivning at forkorte Ordene, for at besparende kunde skrive meget.

Angaaende Vocalerne, der overalt ere hinanden nærliggende, især de ligelydende og i Udtalen eensstemmige, som Wachter, den skarpsindige Ordforsker, erindrer i Fortalen til sit Glossarium, da finder man ofte deres Brug forskellig, ikke aleene fra hvad der bruges nu, men ogsaa i gamle Skrifter af samme Alder, endog undertiden i samme Haandskrift. Saaledes f. Ex. seer man i denne vores Haandskrift: olle, olt for alle, alt (see Fortaler), hon for hun, I. 8. note for nytte, I. 27. allæ for ille eller ilde, I. 26. wal for vel, II. 24. sun for son, I. 4. 5. ger for gar eller gaaer, Fort. I. 51. hoth for Had, II. 12. Hustrue, som i andre gamle Haandskrifter hedder gemeenlig husfrø, kaldes her husfræ. Denne Skrivemaade kan tiene til at besyurke Ordets Oprindelse hos Thre, Tom. I. pag. 936.

I Henseende til Skrivemaaden (jeg forstaer derved Orthographien) har denne Haandskrift, omendfisint for Resten skrevet

Skrevet med megen Flid og overeensstemmende med vore andre ældste Haandskrifter, eet og andet for sig selv; noget alligevel, som tildeels synes at have sin Herkomst fra Copiisten, der alle-vegne lader see, at han har været meget for at skrive fort. Deraf tænker jeg kommer det, at Diphthongen æ for simpel e, forekommende meget ofte i andre gamle Haandskrifter, unægte-lig yngre end denne, bruges ikke nær saa ofte her som ellers; c for k derimod oftere. Bogstavet c, omend slet ikke æld-gammel Dansk, men formodentlig indført af de Geistlige, i Overeensstemmelse med Latin, morder vel ofte i vores saabelsom Angel-Saxiske gamle Skrifter, men endel oftere her; saaledes seer man f. Ex. næsten allevegne oc for ok, scal for skal, o. s. v.

Noget besynderligt i denne Haandskrift, uden Twibl en Levning af Alderdommen, at den ofte hersver Ordene deres Ende-Bogstaver, og det uden Tillæg af noget Forkortelses-Tegn; f. Ex. mellœ, i melle, a mellœ for mellem, I. 10. 15. 33. feinta for feintan, I. 17. worth for worthaer, II. 29. 48. hen for henne, III. 12. min for minne, o: mindre, III. 41. Endog infinitiva, som gemeenlig ellers gives tilkien-de ved at lægge til et æ eller e; f. Ex. hald, I. 7. sel, I. 34. skifth, I. 19. haf, I. 6. 18. gif, I. 32. mist, I. 12. dugh, II. 7. eeth, II. 4. 35. i Steden for halde, sele, skifthe, hafue, gifue, miste, dughe, ethœ.*

b 3

Dog

* Paa endel Steder i Over-Tyfland har jeg merket paa min sidste udenlands Reise, at der ligeledes ofte udelades et eller andet Endelse-Bogstav, især i infinitivis. Om og dette har sin Oprindelse af gammel almindelig Brug, kan jeg ikke sige med Visshed.

Dog ere ikke disse bemeldte Særheder i denne gamle Haandkrift saa almindelige, at de jo undertiden have deres Undtagelser; thi Skrivemaaden hos de Gamle var, som den ofte er eisnū, meget ustadic. Copiisterne bekymrede sig kunst lidet om Bogstaver og Skrivemaade, formeenende det var nok, at man sik Meeningen at vide, uden at merke, at Ordenes Bemerkelse, og derpaa grundede Lovens Meening, ofte beroer paa Bogstaveringen.

Texten leverer jeg saaledes som den forefindes i Originalen, naar jeg undtager nogle aabenbare Skrivefeil, aldeles uforandret. En Udgiver skylder Læseren den Sikkerhed, at han faaer Texten ikke som ham synes den burde være, men saadan som den virkelig er i Originalen; ret eller uret, noget der ikke er Udgiverens Sag at domme om; for ham er Originalen en uforanderlig Lov. Har der da modt mig eet eller andet Ord efter Formodning enten uriktig ansfort, eller udeladt i Originalen, har jeg uden Forandring ladet det blive staende, men tillige i parenthesi tillagt det formeentlig rette, i ovrigt overladende Kettelsen, ved Hjelp af de forskellige Læsninger i Anmerkningerne, til Læserens egen Skionsomhed.*

Den Jydske Lovs Inddeeling i Beger er i Haandskrifterne den samme som i de trykte Lovbøger, men ikke i Capitler; hvorfore jeg har fundet fornordent, foruden de Romerske, hvor-

ved

* Der findes vel desuden i Originalen et og andet, som Copisten har udeladt, med nyere Haand tilskrevet; men da dette er ret i Overensstemmelse med andre gamle Haandskrifter, det ogsaa af Materien er klart, at blot Skioddesloshed har bragt disse Udeladelses tilveie, saa har jeg heller ikke gjort mig nogen Betænkning over, at lade det Tilsfrevne, uden videre Erindring, rykke ind i Texten.

ved Capitlerne betydes i Haandskriften, med almindelige Tal
at tilkiendegive Capiternes Inddeeling i de trykte Læsbøger.

Een Haandskrift aleene, især naar der skrives meget, er
aldrig saa nostaglig, at jo indlobende Uagtsumhed kan have bragt
nogle Skrivefeil tilveie, allerhells naar Originalen er borte og
Afsskrifterne mange, folgelig ogsaa Skrivefeilene. Hvem der
da vil vide, om og hvorvidt en Afsskrift er rigtig, han tage for
sig adskillige gode Haandskrifter, ligne den eene med den anden,
og med behørig Skionsomhed probe, hvilken Læsning er den
rette. I den Henseende har jeg holdt det fornordent, af andre
gode Haandskrifter at anfore endel forskellige Læsemaader; vel
ikke af alle, (uden Forskiel at sammendynge alt det Forskellige
i de mange Haandskrifter, jeg har havt for mig, det var at be-
tage Varianterne deres Nytte) men af de ældste og beste. Forst
og fornemmelig har jeg holdt mig til dem af I 3de og I 4de Aar-
hundred, men da samme ere ikun faa, der ogsaa findes adskil-
lige iblandt Haandskrifterne af først i det I 5de Aarhundred næ-
sten ligefaa gode, saa har jeg benyttet mig ogsaa af dem. Fol-
gende især, som jeg stedse har funnet have ved Haanden, har
overalt været mig for Dine, nemlig de to Stokholmske, No. 37.
i Folio og 39. i Quart, efter den Sammenligning jeg gjorde,
da jeg var i Stokholm, den Flensborgske, No. 4. og 10. i Qv.
af A. Magnæ Haandskrifter, samt to, som jeg eier selv; den
eene i Quart, kiocht paa Geheimeraad Østens Auction: samme
er vel ikke just saa gammel, som den Flensborgske og først be-
meldte Stokholmske, dog een af de beste, der tiener i adskilligt
til at rette og forbedre de andre; den anden i Duodez, en god
Haand-

Haandskrift saavids den strækker sig, men til al Uheld flettes de sidste 18 Capitler i den 3 Bog. To gamle gode Pergaments Haandskrifter, den eene i Octav, tilhørende H. E. Grev Thott, den anden i Quart, iblandt afg. Geh. R. Hielmstierns Bogersamling, have og paa adskillige Steder været mig til Nutte. Desuden har jeg, naar der modte nogen betydelig Førstiel, brugt adskillige andre; de fleste af dem nævnes i Fortegnelsen paa de Haandskrifter, der anfores i Varianterne. Og naar det kunde være fornødent at vide den almindeligst vedtagne Lesning, har jeg undertiden efterseet endog Haandskrifter af 16de og 17de Aarhundred, da jeg dog ellers ikke har holdt det for Ullagen verd, at op holde mig ved yngre end fra det 15de. Thi i nyere Haandskrifter faaer man sielden at see Loven i sit rette Sprog, men lutter Oversættelser af det Gamle, og i Overfættelsen ofte urigtige Forklaringer.

For at vide, hvorledes den Jydske Lov i seenere Tider almindelig er blevet forstaet, samt hvorvidt den i Overensstemmelse med gamle Haandskrifter er blevet forstaet rigtig, var det fornødent, desuden at sammenligne med denne gamle Haandskrift, ikke aleene den nye paabudne Udgave af 1590,*

men

* Den af Aar 1590, efterat de forrige Jydske Lovbøger, trykte og utrykte, var blevne overseet og forbudret, kalder jeg den nye Udgave; thi endstisnt adskillige Udgaver siden, endog i samme Aar 1590, ere komne forlyset, hvorudi mude undertiden, eftersom ofte pleier at ske i nye Udgaver, nogle Afigelser fra den første originale, saa ere dog samme ikke saa betydelige, at de fortiene at tages i Betragtning. Den jeg ved Sammenligningen har brugt, er een af de sidste Udgaver af Aar 1590, hvorudi Feilene i den første tildeels ere rettede. See Lovb. I. p. 171. seqv.

men ogsaa de ældre trykte Udgaver og Oversættelser; begge danske, de to plattydske, E. Krabbes hoitydske, og den latinske i B. Knuds Udgave. Ved Sammenligningen imellem gamle Haandskrifter har jeg givet Agt endog paa de mindste Forstie, dog ikke andre, end de der syntes at have nogen Indsydelse, enten i Lovens Meening, eller i vores gamle Sprogfundskab.

Men til hvad Nytte at have Lovens rette Læsning, uden at forstaae hvad man læser? Legere & non intelligere, nec legere est. En saa gammel Lov, som den Jydske, i Henseende til Sproget, saavel som Indholdet, forskellig fra vores nu brugelige Maade, kan man vel tenke at den paa adskillige Steder er blevet usforstaelig, følgelig behøver Forklaring baade i Ord og Ting.

Angaaende Tingsforklaring (interpretatio realis), saa nyttigt og godt, som det visselig var, at den Jydske Lovs rette Meening og egentlige Dannelse, i Over eensstemmelse med dens Grundsatninger og Fæderlandets Lovs ældgamle Maade, overalt blev udførlig lagt for Dagen, ikke aleene for at vise, hvorledes Loven bør forstaaes, men ogsaa, hvorledes den, i Henseende til adskillige krigtige Forklaringer, byggede paa false Grunde, ikke bør forstaaes; saa kan jeg dog ikke, om jeg end var Arbeidet voren, efter mine Omstændigheder nu, strække det saa vidt, men maae lade det beroe ved een og anden Anmerkning, for at oploose nogle af de efter Formeening vanskelige Lovens Knuder.

Jeg maatte ogsaa, for at give den Jydske Lov, saavidt muligt, sit behørige Lys, strække mit Arbeide til Lovens Ord,

disse smaae Deele i en Tale, hvorpaa Meeningen fornemmelig beroer i det Heele. Tænker nogen at naae en grundig Lovkundighed, Romersk eller Dansk, alt lige meget, han maae tragte efter, at der kan siges om ham det samme, som Gellius om den berommelige Romerske Jurist Antistius Labeo, at han vidste ved Hjelp af Ordforklaring at udrede de største Lovens Vanfreligheder, Noct. Attic. Lib. XIII. cap. 10. Jeg har dervor søgt, saavidt min ringe Sprogekundskab har villet tillade, i Henseende til de vigtigste og meest uforstaaelige Lovens Ord, deels ved Hjelp af Glossarier (hvoriblandt især fortienere at nævnes Cancellieraad Thres fortræffelige Værk), deels paa Grund af Ordenes Oprindelse og Brug hos de Gamle, at bestemme deres rette Bemerkelse. Hvorvidt det har lykkets for mig, maae jeg overlade til Læserens Dom. At udfinde Ordenes rette Oprindelser, for at derpaa bygge deres egentlige Forstand, har især sin store Vanfrelighed. Man maae stige op til de ældre Tider, for at søge efter Ord af samme Lyd og Bemerkelse; men hvor læt kan man ikke i denne Undersogning tage feil? At see noget langt borte, giver gjerne et uvist Syn; man seer ofte, som i et Perspectiv, Tinget, ikke som den er, men som den synes. Jeg har dervor, af Mistviol til mig selv, formaet een af vore lerdeste og dueligste Mænd, foruden anden grundig Videnskab, ogsaa vel erfaren i det gamle Nordiske Sprog og Historie, til at bedømme mine Ordforklaringer; denne brave Mand Erindringer har jeg og med hans gode Tilladelse benyttet mig af.

Desuden har jeg, for at giore Loven forstaaelig, saavel
for Uden- som Indenlandiske, holdt det fornidsent, ved Siden
af den Jydske Lov paa gammel Dansk at sette en Oversættelse
i et meere bekjendt Sprog. Jeg har valgt dertil det Latiniske;
et Sprog, der altid vil beholde sin Værd iblandt Lærde; aller-
helst vi har, foruden den gamle trykte med Bisshop Knuds saa
kaldte Forklaringer, to utrykte Latiniske Oversættelser, hvorf
den ene kunde lægges til Grund; nemlig een af Jakob Bjørn-
sen fra Steenholt (ikke Peder Skram, som Resenius sætter:
see Lovb. II. p. 181.), en anden af Justitsraad Peder Lassen.
Arbeidet tænkte jeg blev noget mindre ved at benytte mig af en
andens Oversættelse, end selv at oversætte; og at ikke rette alt,
hvad der kunde og burde rettes hos en anden, er dog ikke saa
stor en Feil, som at feile selv. En usiere Probe har vel siden
bragt mig til at tænke anderledes, men Svaghed forbandt mig
til at vedblive min første Tanke.

Bed at sammenligne bemeldte to Oversættelser, har jeg
da ladet mit Valg falde paa Lassens. Bjørnsens Sag synes
fornemmelig at have været, at kunde faae tilveiebragt en Over-
sættelse paa bedre Latin, end den gamle trykte; for saavidt har
det og lykkets for ham. Men han viger ofte fra Lovens rette
Meening; ham fattes jevnlig rette bequemme Ord, især juri-
diske; han folger heller ikke altid Texten, men, ved at lægge til
eller tage fra, tiltager sig større Frihed, end en Oversætter med
Rette kan tilkomme.

Bores berømmelige Justitsraad Lassens Oversættelse er
en Deel hedre; vel ikke sad god, at den jo ogsaa behøver Erin-

dringer, og at endog Bærnens i adskilligt fortiner Fortinet. Den bør alligevel, saavidt jeg finner, henregnes iblandt gode Oversættelser; et mindre Tal af Feil gior den god. Paa de fleste Steder udfører han Meeningen rigtig og vel, fort, dog tilstrækkelig, han holder sig nær ved Texten, og skriver som oftest temmelig godt Latin, for saavidt Sprogets Reenhed passer sig paa Oversættelsen af en Lov. Hvad der kan udsættes ved hans Oversættelse, kommer tildeels deraf, at han, ligesom Eckemberger i sin plattydse, har fulgt den nye Udgave af den Sydste Lov i Aar 1590, som ved en Kongl. Forordning almindelig var blevet paabuden, og derved taget Deel i dens mange Afsigelser fra Lovens rette Meening; deels deraf, at han underiden bruger romersk-juridiske Ord, ikke aldeles eensstemmige med vores rette Lovsprog, hvilket i Anmerkningerne tildeels er blevet erindret. Thi saa lovlærd en Mand Justitsraad Lassen virkelig var, saa var dog hans Lovkundighed bunden til romersk-canoniske Love; thi han havde mange Aar studeret Lov og Ret ved fremmede Universiteter, især paa 4de Aar til Padua (T. Hofman i Lassons Fundat. p. 21.) i en Tid, da intet blev læst og lært ved Høje Skoler, og intet holdt for verd at læse og lære, uden aleene Romersk og Canonisk. Derfra reiser sig denne brave Mans ringe Agtning for Fæderne landets Love, foreenet med en alt for stor Høagtning for de romerske. See Lovhist. I. p. 182. Hvad Under da, at han endog i Ord sogte at giore altting til Romersk? Det var en Frugt af hans udenlands Reise.

Af Lassens latiniske Oversættelse bevares to Exemplarer iblandt de Magna'ske Haandskrifter, begge uden Tivilk skrevne med hans egen Haand,* den første №. 14. i Octav, rettet paa adskillige Steder, den anden №. 13., reenskreven uden Rettelse, dog meget forskellig fra den første, især derudi, at Oversættelsen der er meere læmpet efter de Romerske Juristers Talemaade. Den sidste fortiner, efter min Tanke, paa de fleste Steder Fortrinet; samme har jeg derfor ogsaa fornemmelig fulgt. Men som det har været mig derom især at giøre, at Oversættelsen maatte fremstille Lovens rette Meening, saa har jeg heller ikke tordet binde mig saa fast enten til den eene eller anden, at jeg jo paa adskillige Steder har maattet rette og forbedre bemeldte sidste, enten ved nogen Forandring i Texten, eller ved hosvoede Anmerkninger, for tillige at giøre Nede for mine Rettelser. Saaledes har jeg paa de fleste Steder, for at ikke bibringe Læseren ved ubeqvemme Ord urigtige Begreb om Tingene, forandret nogle latinske, især Mynt-Ord, til danske; undertiden er det blevet forsømt. Herred, Mark, Ortug, Dre, s. Er. har jeg falset herredam, marcum, ortugam, oram, i Steden for at Lassen kalder Herred nomarchiam, Mark Guld auri selibram, Mark Solo semuncias argenti,

C 3

Mark

* Forved det eene Exemplar, №. 14., har A. Magnaeus skrevet: Est manus Petri Lassonii, si recte video; jeg troer det samme om det andet. Det Exemplar af №. 13. er vel skrevet noget bedre, Bogstaverne Dannelske er dog eens i dem begge. Adskillige af P. Lassens Anmerkninger ved een af Christ. 5. Danske Lov-Projecter, samt nogle andre Haandskrifter, jeg har fra ham, stadsæste det samme.

Mark Penninge didrachma nummaria, Ortug Sølv argentiuncias, Øre Penning denarios, m. m.

I alt dette har jeg gjort hvad jeg har funnet, men ikke funnet gisre hvad jeg har villet. Da jeg var kommen til den sidste Lovens Bog, var jeg nær ved bleven nødsaget, for ind-saldende Svagheds Skyld, især i Henseende til Synets Svæk-kelse, med alle at lægge Pennen ned og lade Arbeidet fare. Da jeg dog nødig ville have gjort det meeste forgieves, har jeg heller villet meddeele, hvad jeg efter Omstændighederne kunde bringe tilveie, end lægge det altsammen til Side. For Resten haaber jeg, at forekommende Ufuldkommenheder i deite Værk saa meget snarere holdes mig tilgode, som Arbeidet kommer fra en svag Mand i hans 74de Aars Alder.

Haandskrifter og Lovbøger, anferte i Varianterne.

Haandskriften i det Flensborgske Stads-Archiv.	Fl.
Den Østenfse.	D.
Den Stokholmske No. 37. i Folio.	St. 37.
Den Stokholmske No. 39, i Qvart.	St. 39.
No. 10. i Qvart blant A. Magnæ Haandskrifter paa Univ. Biblioth.	10.
No. 4. sammesteds, ogsaa i Qvart.	4.
En mig tilhørende Duodez.	D.
En Octav iblant de almindelige, og iblant de Rossgaardiske Mscr. paa Univ. Bibl.	31.
En Haandskr. i Ribe Raadstue-Archiv.	Rib.
En Haandskr., som Conferentsraad Sevel kibte paa afg. Bis- kop Bloks Auction, og jeg igien paa Seyels.	Bl.
En Haandskr., tilhørende Etatsraad Colhiernsen.	C.
En Duodez iblant A. Magn. Haandskr.	442.
Vigeleedes.	453.
Udgaverne af Jydske Lov med Bisop Knuds Forklaringer.	K. U.
Den nye Udgave i Aar 1590.	N. U.
Den gamle plattydiske af 1486.	Gl. Pl.
Eckenbergers nye plattydiske.	N. Pl.

Den

Haandskrifter og Løbbsger.

Den latinske Oversættelse i B. Knuds gl. Udgave.	Lat.
Jac. Bjørnsens latinske Oversættelse iblant A. Magn. Haandskrifter No. 13. i Quart.	B. lat.
Erik Krabbes høithdske Oversættelse.	E. Kr.

Om disse Haandskrifter og Udgaver kan sees Løbhist. I. p. 160. 165. seqv.

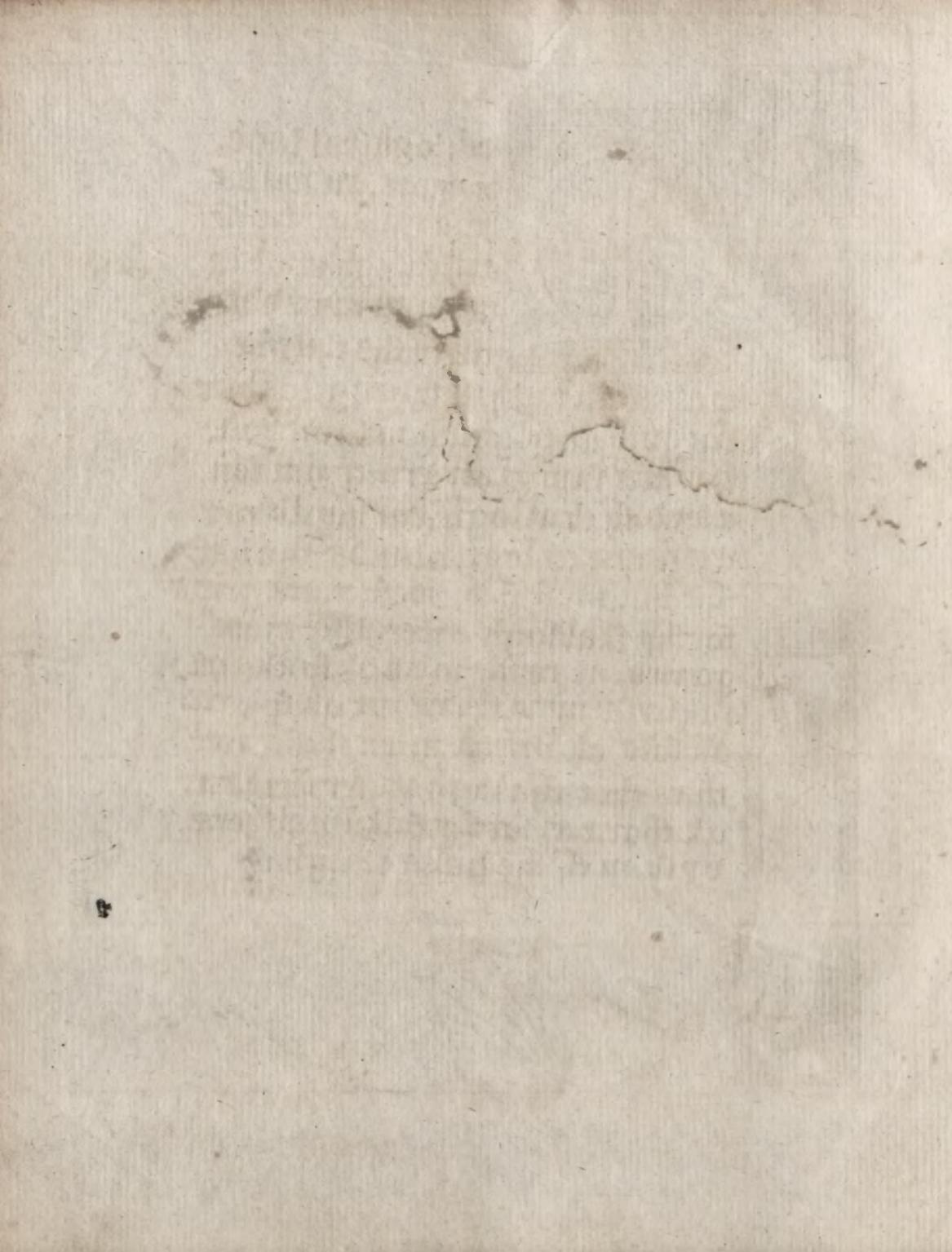
Den

æt h logh skal land.
þr ggræs. æn wil dæ
hwo ær man æruæsz
ath sit eghat ok la
tæ man nytæ iæ-
næth tha thursta
man ækki lagh with. ængi loghær
em goth at fylghæ sum sami ænd.
hwaraæ sum man æruær um san
n ænd. Æskal logh leta hvilc ræt
ær. waraæ ari logh al landæ tha haf
tha hm mest thaer mest matæ gripeæ
for thy skal logh æfter allaæ mæn
goræs. at rættæ mæn ok spakæ ok
sakloesæ nytæ theræ ræt ok spættæ.
ok folæ ok vrættæ mæn skulæ ræt
thaes thet th ilogh æn ær scriuan.
ok thoræ ari for thy fullumæ theræ
vnik ap th the hanæ i hughæ.

Cod. Ostenianus

Merch logh scal land byggies æn wil
ðe huar man oruel at sit eghet
oc latax men myta iatneht. tha thyrftæ
men ekki logh with. æn ængi logh ær
æm gooth at fylghæ sunn sammend. hua
re sun man euer um sammend. thæræ scal
logh lete hult ræxt er. Wa rx ei lygh a
landæ tha hafþæ then mest th mest
matae griþæ. for thy scal logh ætter allæ
men gøres. at rettax men oc spake oc
sakloðæ mytæ there reet oc there speht oc
urættæ men oc folæ ræthes thet th i loghæ
er skruæt. oc thoræ ei for thy fullkumme the
re undscap th the hauæ i hughæ Wal er thet
oc reet at then th guz resel ot retten ell
huthma yslökæ til golz. at things resle oc
landen with logh forfange them at gore
illæ. ot puræ them of the gore illæ.

comitatu. c. B. 482

comitatu. c. B. 482

The THREE SISTERS

other committatus.

Den Jydske Lovbog.*

* Saaledes kaldes den paa Titelbladet af den nye Udgave; i Haandskriften
har den, efter gamle Haandskrifters Maade, ingen Titel. See Lovhist.
I. p. 151. seqv. II. p. 495. (*)

Meth logh scal land byggies æn wilde huar man orues at sit eghet oc late men nyta iafneht. tha thyrftæ men effi logh with. æn ængi logh ær æmgooth at fylghæ sum sannend. huare sum man euer¹ um sannend. thæræ scal logh lete huilt reat² er. Waræ ei logh a landæ tha hafthæ then³ mest ther mest ma-
tæ gripe. for thy⁴ scal logh æftær allæ men goes. at rettæ men
oc spake oc saklsæ nyte there reet oc there specht oc urættæ men
oc folæ rethes thet⁵ ther i loghæn er skriuat. oc thoræ ei sor thi-
ful-

1. O. eruer. Euer o: twisler. Gudm. Lex. Isl. p. 58. Tit. eg esa. Ihre Glossar.

Tit. ieswa. Naar der læses i den Ost. Haandkr. eruer, maan det enten
være en Skriftefeil, at der skal staae: æuer, eller at eruer bemerker: at
trættes, af: erjur, lites, jurgia, Lex. Isl. p. 62. Saaledes forklares
Ordet i den N. U. naar det hedder: hvor mand iessuer eller Pissuer
om Sandhed. 2. D. 4. 10. sannend.

3. Sl. O. D. 4. hin. Det mørder øste, at der læses i een Haandkr. den eller
han, i en anden hin. 4. Sl. D. 4. 10. thy.

5. 39 St. 3 D. Vl. K. og N. U. rettes æfther thet.

CODEX JURIS JUTICI

Repetitæ lectionis, nuper revisus, castigatus & puriori Danico sermone donatus à Christiano ejus nominis quarto, Rege Danorum, & à Regni Senatoribus, in arce Koldingensi die 14 Augusti Anno 1590.

P R O O E M I U M.

Legibus Regna fundanda sunt. Verum si quilibet suo contentus, cuique item suum tribueret, legibus minime opus foret: veritatis tamen quam legis scriptæ potior ratio habenda est. Ubi autem de veritate dubitatur vel disceptatur, legis est investigare quid verum justumque sit. Nisi in republica leges vigerent, eo plus quisque possideret, quo magis aliena ad se raperet. Quapropter leges omnium utilitati constituendæ sunt, quo viri justi, pacifici & innocentes jure fruantur ac pace a), injusti autem & flagitosi ex præscripto legis condemnentur b), & à male-

¶ 2

fico

a) „ Quo viri probi ac innocentes jus suum obtineant, & in honore habentur; „ ita Lassonius. Supervacaneum autem est posteriorum verborum additamentum, vox enim vernacula Spec̄t, Spækt (à spag, spakr, quietus, pacificus) significans, non æquipollent voci Respect, usu moderno honorem denotanti & obsequium.

b) Codices recentiores habent: rætes æfter that. Forte igitur verborum sensus est: ut mali homines metu poenæ adducti ad præscriptum legis actiones suas conforment. Quæcunque placeat interpretatio, salva res est.

fuskumme there undscap ther the hauæ i hughæ Wal er thet oc
reet at then ther græ ræsel oc rættens elskuch ma æi lockæ til gosz.
at things (hossthings) ræslæ oc landens witherlogh forfangæ them
at gøræ illæ. oc pine them of the gøræ illæ.

Loghscal væræ ærlæc. ræt tholic æfter landens wance
quemlic oc thyrftælic. oc openbar sua at alle men mughæ wi-
te oc under standæ huat logh sagher. oc væræ ei gorth eth
scrivæn for ennens manz særlic wild. num efter olle menz
thirst ther i land bor.⁶ ængi man scal domæ geen then logh
ther funung giuer oc land taker with. num efter then loghscal
land domes oc rættes. then logh ther funung giuer oc olt land
taker with. then ma han ei efter takæ⁷ æller skiftæ uten lanzens
wili for uten han gør⁸ openbarlic gen guth.⁹

Thet æræ funungs æmbet oc hossthings i land æræ at go-
me domhæ oc gøræ reth. oc frælse them ther meth wald thuinges
sua sum er uiiddeue. oc værilos børn pilgrim oc ulendz men.¹⁰
oc fatok men them ger tithest wald yuer. oc pine illuerchis men¹¹
ther ei vuile reetlic liue.¹² for thy at i thet han · pine æth dreper
udæthes

6. Dette Tillæg: num efter olle menz thirst ther i land bo, fættes i Gl. og
O. men staer i D. 4. 10. med flere.

7. O. D. 4. 10. astakæ. 37 St. of takæ.

8. Gl. O. D. 4. 10. 37 St. war.

9. 39 St. lægger til: oc tha mattæ han tho æi gen landens willæ. Ligeledes
i B. Lat. qvo casu nec illam quidem abrogare sine populi consensu &
suffragiis poterit.

10. Skrives ellers: vtændes — vtænz — men ic.

11. 4. illæ men.

12. O. 4. K. og N. II. of late æi ilwærkis mæn ther æi wilæ ræthes i syt
land liue. 37 St. D. 10. oc late ilæ wærkis mæn æi til ware ther æi
wilæ rætlik i hans land liue.

fico proposito abstineantur. Æqvum certe est, ut qvos timor Dei & justitiae anor ad vitam frugi pellicere nequeat, hos castigatio metuscve magistratus & patriæ communiter receptæ leges in officio cohibeant, contumacesqve puniant.

Lex erit honesta, justa & tolerabilis, ex consuetudine Patriæ, apta & aperta, ut ab omnibus mens ejus intelligatur; nec ex re unius cuiusqvm sancita & scripta, sed omnium regni incolarum utilitati accommodata. Nemo qvoqve contra jus à rege latum, & à populo receputum, sententiam feret, sed juxta illud omnes judicandi sunt. Qvam Rex dedit legem, populusqve approbavit, illi derogare vel mutare absqve omnium consensu fas non est, nisi expresse contra Deum sit.

Officium Regis Procerumqve regni est, jus dicere, & justitiam administrare, qvæ oppressis succurrere, ut sunt viduæ, patre orbi, peregrini atqve advenæ c) & inopes, qvibus ut plurimum vis fit: item curare ut mali homines, qvi via virtutibus emendare nolunt, regno careant d). Facinorosos enim cum opprimit ac perseque-

A 3

tur,

c) Danice: Pilegrime oc udlendisse Mænd. Vox Pilegrime stricte qvidem indigitare solet religionis causa peregrinantes; nullus tamen dubito, qvin peregrini in genere atqve extranei significantur.

d) In Codicibus MSS. lectiones varia, vide n. 12. Seqvitur autem Interpres noster textum Danicum in Editione recentiori: Oc lade onde gieringers Mænd, som icte ville rettes, vdi hans land en lessue; illi nimirum verbum: at leve, idem hic est, qvod degere, commorari. Rectior verum est, ni fallor, lectio Codicis nunc impressi: oc pinæ illuerchis men ther ei uuile retlic liue; nam id qvidem in genere dici potest, dehere Magistratum punire maleficos (at pinæ), non itidem proscribere vel morte mulctare.

udæthes men. tha er han guz thianest man. oc loghens gæste
 man forthi at so sum then helge kirk*i* styrkis¹³ meth paue oc
 bisscop. sua seal huart land styrkes meth kunungh æth hans reet-
 ter¹⁴ oc weries. ther met¹⁵ er oc allæ skildugh ther i hans land
 bo. at were hanum hørsym oc lythen.¹⁶ oc thianigh. for thi er
 han skyldugh at gore them allæ frith thet sculae the oc wite ther
 væræls¹⁷ høfthing er. at met thæn wald ther guth salde them¹⁸
 i thessæ væræld. tha salde han them^{19*} sine helich kyrki at weri.
 for alt thet ther abethes. en warthæ the glome oc wilduth^{19**}
 oc weri æt sua sum ræth er. tha scule the a domedauh suaræ of
 Kirkins frelse of landens frith minkes (minkes) for theræ skyld
 i there time.

Wite scul allæ men ther²⁰ theinne booc seer at Waldemar
 kunungh annen Waldemar sun ther sante Knuth sun war.²¹
 then time ther han hasthe wereth kunungh ni winter oc thre-
 thyughe. oc efter at²² war herre war food war gangen thusend
 winter.

13. Fl. O. D. styrk.

14. D. 10. 4. underrætter.

15. I f. og O. staer ikke Punctum ved weries, men ved ther meth. 39 St.
 legger til weries: meth ære.

16. Fl. O. D. legger til: of underdanæ. 39 St. oc thixne hanum.

17. Fl. O. D. 4. 10. alle væræls. 18. D. 4. 10. addunt: i hænder.

19*. Fl. O. D. salde han of them.

19**: I Steden for glome, læses ellers: glomæn, gloman, & glemson; for
 wilduth: wildugh eller wildigh & partis, favens studio partium. Fl. O.
 10. 4. D. I Bl. læses: forglomen eller vwiduge.

20. Fl. og O. the ther.

21. I 39 St. samt i No. 3. legges til: i Kingstatho, ligeledes i R. og N. U.
 Gemeenlig kaldes R. Waldemar, som i Haandskriften her, Sanct Knuds
 Son, i den N. U. derimod hans Sonne-Son, hvilket er at forstaae, i
 Haandskrifterne om R. Waldemar 1., i den trykte Lovbog om R. Walde-
 mar 2. 22. Fl. O. fra at.

tur, ministrum se Dei, legisque custodem profitetur: Et quemadmodum Ecclesia per Pontificem & Episcopos gubernatur, ita & regnum quodlibet a Rege & Magistratis a Rege constitutis administrari par est, legibusque defendi: hinc omnes regni incolae Regi obedientiam & submissionem debent, & Rex vicissim omnibus pacem praestare tenetur. Meminerint quoque omnes hujus mundi viri Primates, Deum simul cum imperio ac potestate, qua eos armavit, Ecclesiam sacrosanctam in omni discrimine tutandam eis commisso. Si autem immemores officii & negligentes fuerint, nec ut jus est administrent, omnipotenti Deo in die novissimo rationem reddent, quod sua culpa, dum rebus praesint, Ecclesiæ libertas, vel Pax publica turbata comminutave fuerit.

Sciant item, quicunque hunc Codicem viderint, vel prælegi audiverint, quod Waldemarus secundus *e*), filius Waldemari primi *f*), & Divi Kanuti Ducis Ringstadiensis nepos, cum regno annos 38 præfuisse *g*), & a nato Christo

e) Juxta Textum Danicum scriendum foret: Waldemarus, secundus filius Waldemari primi.

f) Sequitur Interpres Textum Danicum, ubi describitur Waldemarus nosster: Konning Valdemar, den anden Konning Valdemars første (d: den første) Son. In Codicibus autem MSS. deficit nominatio Primi, explicationis gratia, quod saepe fit in nova hac Editione, addita. In Editione Canuti Episcopi deest nominatio & 2di & 1mi.

g) Ita textus Danicus. Codices autem melioris notæ ponunt annum 39, coeptum puta, non completum.

winter. oc tu hunderth vinter. oc syrtiungh winter. i marz maneth ther nest ester lo ot han scrine thene booke oc gaf theri (thenne) logh i Worthing burgh ther here stander scriuen a danske meth hans syner raath. ther with ware. kunningh erik. herthogh Abel. Cristofer.²³ oc Uffo ther tha war erkibiscop i lund. biscoop Nicles af rosfeld. Biscoop Juuar af fiunæ. Biscoop gunner af ripe. (Jo. biscoop i hattaby). biscoop Pæter af Arus. biscoop Gunner af wiberugh. biscoop Jonnes af wendlæ.²⁴ ther til meth²⁵ alle beste mens raath ther i han (hans) riki war.

I.

Cap. I. Huilt barn eruce scal.

Barn of thet worther cristneth stande arf ei elder worther skilneth a huath lenger liuer mother eth barn. eth barn er²⁶ cristneth²⁷ eth ei. tha er e²⁸ nerremer at witnes til cristendom oc til arf æn fra thet samæ er um father ther er um mother thet sculæ men wite met kynd nefnd. kynd nefnd thet er tolf men innen thrithi byrth. oc in (innen) sysæl. Then a at nefne ther sechter. oc tho scal han ei nefne hins annens openbarlic

23. K. og N. U. legge til: Juncker. Ligeledes saldes han i 39 St. junck hærræ Cristofer.

24. Sl. O. Rip. 10. Kn. N. U. wendlæsysæ, Vendsyssel.

25. Sl. O. D. 4. 10. of ther til meth.

26. Sl. D. 4. se. 10. seet.

27. Sl. dopt.

28. D. 10. thet.

sto numeraretur a. 1240 proximo, mense Martio, hunc librum componi curaverit, jusque Danico idiomate, qvod hic, conscriptum, consilio filiorum suorum Wordingborgi promulgaverit, præsentibus Erico Rege, Duce Abele, Domino Junker Christophoro, item Ovidio h) Archiepiscopo Lundensi, Episcopo Sialandiæ Nicolao, Ivaro Fiorniæ, Joanne in Hedeby i. e. Slesvicensi, Gundero Ripensi, Petro Arhusiensi, Gundero Wiburgensi, Joanne Wandaliæ, nec non consilio tunc temporis optimatum omnium totius regni.

LIBER PRIMUS.

CAP. I. *Quinam filius hereditatis capax erit.*

Puer Christo per baptismum insertus, heres esto, alias non: si autem dubitatur, uter diutius vixerit, mater an filius, puerve utrum vivus baptizatus fuerit, an secus; potior erit sententia pro baptismo & hereditate, qvam in contrarium. Idem & de patre, qvod de matre tene: qvod cognatis adscitis (Kionsnefn) comprobandum erit. Cognati nominandi, sunt viri duodecim intra tertiam generationem, & eodem in districtu (syssel) habitantes. Ejus est nominare, qvi reum defert (sichter) modo ne adversario suo

h) Scriptores Rerum Danicarum, consentientibus Codicibus Mssis, Ovidium hunc Uffoneum vocant vel Offonem. Nomen Uffonis & Oweni unum & idem esse auguratur Pontopp. Annal. Eccles. I. pag. 555. Certe non æquipollit Christoforo, qvæ fuit opinio Hvitseldii.

barkic vwin. thre ma han astake ther for sac²⁹ er uten eth³⁰
oc andre thre nefnes i there stath oc andre thre ma han astake
met tolf menz eth.

II.

Cap. 2. Hwat then scal sighæ ther barn doper.

Thet scula men oc wite hva barn dspt³¹ oc hvath hin
sauthe ther barn dsptæ. for thi at barn ma ei falles cristhen³²
uten af thet er dobt i fathers nauen oc suns. oc hins hellegå
and. for thy at so scal hin segeh ther barn doper. ac dspe
thec i fathers nauen oc suns oc hin helleg and. en kone scal
aldrig barn dspe af man er til en ei seal barn dspes i ant
en i watnæ.

III.

Cap. 3. Of kunc sighær sit wæræ³³ meth barneæ.

Of kone segher sec at were meth barne efter henne bonde
dsth.³⁴ tha scal hun sitte i eghen vskift tiughe uke. tha scula
gothe quinne se oc skilic huat helder er. finne the at hun er
meth barn. site fram i eghen til barn warther fod. sothes barn
sva

29. Fl. sakum. O. sakæn.

30. K. og M. U. legge til: at the ere so hans wvenner at han them ey haffue
mo i lohg meth sigh. 39 St. har det samme, men med en Streg over.

31. Fl. O. 10. dsptæ. D. dopæt.

32. Fl. O. 4. 10. cristnæth.

33. O. D. 4. 10. at wæræ. Fl. at hun er meth barn.

34. Fl. O. 4. øster at henne bonde dør, eller, er doth.

suo manifesto inimicos nominet. Tres recusare reo absque juramento licet, qvorum in locum tres alii sunt nominandi; tres item alios jurejurando duodecim virorum virorum rejicere potest, qvod adeo ipsi sint infesti, ut in judicio ipsi adsistere non possint i).

C A P. 2. Formula, qva utitur infantem qui baptizat.

Id qvoqve sciendum, cuinam baptizare liceat k), & concepta verba qvæ baptizando proferat: infans enim Christo nomen dedisse non censetur, nisi in nomine Dei Patris, Filii, Spiritusqve Sancti ablutus sit. Hæcqve erit formula baptizantis: Baptizo te in nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Mulier, dum maris copia haberri potest, infantem ne baptizet: nec nisi aqua ablui infans debet.

C A P. 3. Si uxor, marito defuncto, se prægnantem dixerit, de eo si dubitatur, quomodo inquirere oportet.

Mulier post mortem mariti se prægnantem professâ manebit in possessione bonorum indivisorum 20 septimas: post inspiciant honestæ foeminæ, an uterus gerat, nec ne. Si prægnantem deprehenderint, maneat porro in possessione, donec partum ediderit. Nato autem pue-

B 2 ro,

i) Paragraphus hæc finalis: *quod adeo ipsi sint infesti &c.* deficit in antiquis Codicibus, exstat vero in nonnullis posterioris ætatis, nec non in utroqve typis impresso.

k) Ita præente recentiore Juris Cimbrici Editione. Rectius: *quis filium baptizarit: hwa barn diöptæ.*

sua langt ester father at thet ma wal prones at thet er ei athelbonde³⁵ barn ther dot war. giald³⁶ hun fyrt ester alt thet hun tok af eghen fra henne bonde thretiunde.³⁷ oc erfe³⁸ ecke mer en half hersky. oc half bondens aruing. Rætte aruing sculæ tho met andre gothe men oc henne frender tilsiunend men were at hun othe ei eghen at uhegth oc ashende ei thet ther henne ei hører for thy at hun ma ei selæ uthen for sine rette cost oc hyonæ leghe.

III.

Cap. 4. Hwo næstær at ærvæ.

Barn of til er eruer sin father oc mother. eth barnæ barn. æn barn ther fothes af sun. take arf ester aldefather oc aldemother. sua sum there father sculæ take of han lifte oc æn³⁹ theræ born ee methen nokere fothes af gammæ father⁴⁰ oc aldemother. the ther fothes af dotter the take sua sum there mother lifthe.⁴¹ Sua manegh sum the ere ther wither fothes.⁴² for thy at arf a e fram at gangæ methen astummend er til. Hauer barnæ barn ei mother oc ei sysken. tha

35. Gl. bondens.

36. Gl. O. 4. 10. gialda.

37. O. thretwghen dag.

38. Gl. O. D. 4. 10. taka.

39. O. sum.

40. Gl. O. aldefather.

41. K. M. U. som there modher sculle taghe om hwn leffde.

42. Wn the ther fothes af dotter. the take siva sum theræ mother lifta. e siva manugh sum the ærvæ. ol the ther uicher fothes; saaledes læses der i den Ostenske Haandste.

ro, tanto à morte patris intervallo, ut liqido constet, eum defuncti mariti filium non esse, mulier rependat primo, qvicqvid à trigesimo post obitum mariti die è communis accepit, dein ultra dimidium facultatum ne capiat, altero dimidio heredibus mariti delato. Attendant tamen legitimi heredes, una cum honestioribus mulieris cognatis, ne illa possessiones inutiliter dissipet, nec id, qvod suum non est, alienet: nihil enim vendere aut qvovis modo alienare potest, præterqvam in victimum & justam sustentationem, famulorumqve mercedem.

CAP. 4. *Proximus heres quisnam.*

Filius superstes patri & matri succedit, vel nepos. Nepotes autem ex filio ad hereditatem avi & aviæ admittuntur, perinde ac pater eorum, si in vivis esset, admittendus fuisset, similiter & eorum liberi donec existunt, qvi ex avo aviaque descendunt. Ex filia nati liberi ad hereditatem vocantur, qvemadmodum ipsorum mater, si vivet. Qvotqvot tandem *l)* nascantur, hereditas siqvidem devolvitur *m)*, dum nati supersint. Nepoti, cui nec mater,

B 3

nec

l) Qvotqvot tandem *o:* porro ulterius nascantur. In Codicibus antiquis non legitur: siden, ut in Editione recentiore, sed *uither o:* videre, længre frem. Cohærent verba hæc: qvotqvot tandem nascantur, *Spho* antecedenti, minus recte adhibita distinctione. Sensus nimirum est, qvod omnes in remotioribus gradibus, à filio vel filia descendentes, pari ratione succedant.

m) Scil. ad posteros. Locutio enim: *Ars a fram at gangæ, innuit successōnem descendantium, Fremenr dictam.*

tha ganger arf til aldefather oc aldemother. Systen eruer annet oc brother taker tua loot oc syster thritthig efter father oc mother oc sua efter systen.

V.

Cap. 5. Huræ mykæt hwar taker af arf.

Man taker ee halfe mere æn kone i alle arf uten af hyon skiles at for cristenz dom (cristendoms)⁴³ logh. oc⁴⁴ sculæ erue there barn. ther eruer hun emmyket sum han. oc with sun⁴⁵ oc with stypsun. ther the kumme samen til arf take kone iauen loot. æn er ei systen til tha er father brother. oc mother brother. father syster oc mother syster. brother born oc syster born alle emner i melle them at⁴⁶ skiftes arf sua sum the ware alle systen. kone taker thær thritthingh oc man tua lootæ.

VI.

Cap. 6. Huræ boscap skiftes of æi barn til.⁴⁷

Samnes hyon oc fathe (fa the)⁴⁸ ei barn. dor antigh there sithen. tha skiftes huus oc boscæ oc kæpe iorht itu melle hin ther luer oc hins dothe aruing. æn haue the barn oc dor mother tha eruer

43. Hos de fleste læses: cristendoms, Fl. O. D. 4., ligeledes denne Haandskr. i 1 B. 23 Cap. Dog synes de Gamle at have brugt begge Deele i Flæng.

I 1 B. 22 Cap. har den Flensb. Haandskr. cristendom logh. N. 4. cristendoms. I den N. U. staar: „efter Geistlig ret, oc den Christelige Kirckis forordning.,, 44. D. eth. O. skulle the tha cræs there barn.

45. O. ok em mykæt sum sun ic. 46. I Fl. O. D. 4. 10. udelades: at.

47. Fl. O. D. 4. 10. ther æi er barn til. O. Um hion sammes of fa æi barn sammen. Gemeenlig ere Rubra Capitum i den Østenske Haandskrift de første Ord af Capitelet. 48. O. fange.

nec frater sororve superstes est, succedit avus & avia. Frater sororqe fratri & sorori heredes sunt. Frater qvidem, qvandocunqve cum sorore concurrit, sive ad successionem patris vel matris, sive fratris vel sororis, bessem accipit, sororqe trientem.

CAP. 5. Quantum quisque succedendo capit.

Masculus in omni hereditate dimidio plus quam foemina capit, praeterquam si divortio ex Jure Divino & SS. Ecclesiæ constitutionibus n^o facto, conjuges ad liberorum successionem vocentur: tunc illa æqualiter cum ipso admittitur, item cum filio & privigno, quando simul ad hereditatem concurrunt. Deficiente fratre & sorore, patruus & avunculus, amita & matertera, fratrumqe & sororum liberi æque proximi sunt, inter eos, perinde ac si omnes fratres sororesque essent, familia dividitur, ita tamen, ut mas duas partes, foemina tertiam ferat.

CAP. 6. Mobilia, deficientibus liberis, quomodo dividuntur.

Si forte matrimonium sit absque liberis, tum, altero conjugum mortuo, ædes, suppellex & prædia coëmpta, duabus ex æquo partibus, inter superstitem & defuncti heredes dividuntur. Liberis vero exstantibus, si moritur mater, admittitur pater cum liberis, æqualiter cum

^{n^o} Juxta Codices antiquos dicendum: ex Jura Christianæ Ecclesiæ, ester Cristendom; Logh.

eruer father i kone iorh.. en loot with thet barn ther mest taker
 suns loot at (af) ⁴⁹ sun er til. eller iauent wit sin dotter ther
 sun er ei til. Sua taker han ⁵⁰ i alle boscap. af han scifter
 with sine eghne born ther the fare fra hanum. øen kspæ iorth fa
 born ecki af forre en the erue there father. øen dor father ⁵¹ oc
 liuer mother efter meth born tha eruer hun icki i hans iorth. øen
 i kope iorth taker hun iauen loot with sun af til er. ⁵² eller with
 dotter af sun er ei til. oc sua i alt boscap. øen siter bonde oc
 husfræ i fellugh. ⁵³ oc kspæ iorth. oc haf ei born samen. dor
 antigh there sithen tha sciftes there kspæ iorth sua sum ant bo-
 fæ. ⁵⁴ øen hauer bonde barn there er husfre stypbarn oc er thet
 lagh i felgh met there (them) haue the ⁵⁵ noker iorth kost sithen
 there felgh warth laugh. dor ennen there sithen. tha sciftes
 then kope iorth oc sum ant boscap. tho af stypmother dor fyrræ.
 tha then kope iorth ther father fanger thes lund met sint
 barn ther i felugh war met honum. halder ⁵⁶ father ⁵⁷ mathen
 han liuer. sithen sciftes then iorth melle hans born hvore ma-
 nughe colle sum han hauer sua sum ant there fethernes iorth.
 øen dor father fyrræ oc er stypmother oc stypborn efter tha taker
 stypborn fyrist af kope (iorh) e efter ⁵⁸ thet var i felugh. ⁵⁹ ee
 sithen

49. Der bør læses af eller of. Gl. O. D. 4. 10.

50. Gl. og O. lægge til: ok.

51. Her igien lægges: there, til i Gl.

52. Gl. D. 4. 10. of hun er til.

53. Gl. D. 10. lægge til: sammen. Strax efter i Gl. of kspæ the iorth.

54. Gl. D. O. boscap.

55. O. of hauæ the.

56. Gl. halde e.

57. O. add. math sit.

58. O. æfter at.

59. O. add. laut.

cum eo qvi plurimum capit, filio scil. si qvis est, vel, filio deficiente, cum filia, in prædia patrimonialia uxoris, similiter & in omnem suppellectilem, si qvando cum liberis suis, qvi familiam erciscere, & ab eo discedere velint, divisionem instituit. Ex prædiis autem coëmtis nihil accipiunt liberi, anteqvam Patri succedunt o). Mortuo autem patre, superstes cum liberis mater in prædiis mariti partem non facit, in coëmtis autem æqvaliter cum filio, si filius supereft, vel cum filia, filio non exstante; similiter & in omni suppellectile (boschab) succedit. Communione autem inter maritum & uxorem manente si prædia emunt liberis non intervenientibus, mortuo alterutro dividuntur prædia emta perinde ac suppellex. Si autem marito sit filius, uxoris scil. privignus, hicqve cum illis in communionem admissus, prædia in communione emta, mortuo qvo eorum, ut reliqua suppellex dividuntur; tamen, si prior noverca decedit, retinet prædia hoc modo in communione cum filiis emta, ad dies vitæ suæ, ipso autem mortuo, inter omnes ejus liberos in communione, licet diverso ex matrimonio, tanqva reliqua prædia paterna, distribuuntur. At si pater prior diem obit, superstibus privignis & noverca, privignus portionem suam ob communionem ex prædiis emtis præcipit, dein omnes de-
functi

o) Dispositionem hanc Legis Cimbricæ castigandi causa, sequentia in margine Versionis insignitæ No. 13, inscripsit Interpres: „Ratio hujus juris qvænam? an prædiorum favor, ne à juvenibus dissipentur? sed sic idem in patrimonialibus obtineret, qvod falsum. An qvod patris sudore

sithen allæ hans aruing half with husfre. tho leghes then loot ther stypbarn toc til fethermis iorth.⁶⁰ for thy at al then iorth ther bonde kasper hwat helder i felugh met barn eth uten. thet er alt fethern uten then loot ther husfre fanger.

VII.

Cap. 7. At father ma æi haldæ siner meth therce motheruce.

Site synner⁶¹ met father siten there mother er dsth oe ere til alders kummen femta uinter tha ma father ei hald them af the wile fra hanum meth there methren. æn dotter ma engi lund seghe sec af fathers weri fyrr en han giuer henne annen rette weri uten hanum kumer sua men føre til. elle.⁶² eth uwirth. et han fletsor sec. for thy at theger han ma ei were sin eghen weri. tha ma han ei væræ annen mans væri. æn hwanner⁶³ sua timer tha scal then uuere weri ther nest er i byrth⁶⁴ uten han herrier.⁶⁵ e were tho fetheres frender nerremer weriend en motherns frender.

VIII.

60. Sl. D. 4. 10. legge til: of Kifias siva sum annet fathers iord.

61. N. U. legger til: i fællig sammen.

62. Sl. D. 4. antigh elle o: hsi Alder, senectus. D. antigh at uwirth.

63. Sl. O. add. sum.

64. N. U. legger til: uden hand haffuer ødt oe forkommit hans gods.

65. Sl. er hærier.

functi heredes in semissem cum uxore vocantur: portio tamen, qvam privignus præcepit, paternis prædiis accensetur, qvæcunque enim prædia maritus emerit, sive in communione cum liberis, sive minus, ea omnia Paterna appellantur, sola portione, qvam uxor capit, excepta.

C A P. 7. Patri integrum non est, liberis masculis bona materna denegare.

Filios post mortem matris in communione cum patre manentes, ubi decimum qvintum ætatis annum impleverint, pater invitatos retinere nequit, si cum bonis maternis ab eo discedere velint. Filia autem paterna tutela minime se abdicare potest, anteqvam ei alium legitimum tutorem constituat, nisi ipse adversa valetudine, senectute forte vel furore impediatur *p*), vel alteri se venundet *q*) fledfører. Nam cum seipsum tueri nequit, alterius tutor esse non potest. Ubi qvid horum evenit, proximus cognatus tutor erit, nisi bona sua dissipaverit. Agnati tamen in tutelæ munere cognatis præferuntur.

C 2

C A P.

sudore & industria acquisita censemur? Tunc idem in mobilibus obtineret, nisi dicamus, hæc tanquam minus principalia & tamen necessaria familiam alenti, cedere filiis emancipatis.,, Certe non iniqvum, Patri, qui propria industria prædia acquisivit, possessionem & usumfructum indulgeri ad dies vitæ. Primariam vero hujus rei rationem petendam esse autumo à tutela olim fructuaria; maritus enim tutor erat honorum communium.

- p*) Nisi qvid contingat, corporis vitium aliquod ei afferens, aut senectus, aut insania. Meen *o*: damnum, vitium, defectus, Meenföre, seu Meenförsel, qvicqvid damnum, vitium aut defectum alicui infligit; Vid. Ihre & G. A. Lex. Isl. Unwith rectius insania dicitur, qvam furor.
- q*) Se venundet, rectius: vel alterius potestati se dedat. Vid. L. Jut. L. I. Cap. 32.

VIII.

Cap. 8. Alt brother ma ei halde syster methen han wil vgift.

Brather (brother) ma ei halde syster ugift methen han wil.
 en of brother wil halde syster met sec for henne penning ugift
 yuer attan winter, eller annen frende there quin weri er⁶⁶ of
 sua er witne til af andre frender. at the mat henne quenlic ste-
 the tha sculæ andre frender ther nest er kere thet kunungh⁶⁷ tha
 ma kunungh meth there raath gifte henne efter⁶⁸ henne horer.
 for thi at sua sum hun taper sint fethern then time hun gifte
 sec sialf. eth⁶⁹ ganger af frender raath. sua ma ei frender hal-
 de henne lenger en hon (hun) kumer til lagh alder. hauer en⁷⁰
 ms ther er attan winter gamel eth enki antigh⁷¹ laulic a thingh
 krafth theræ weri til at gifte them. oc wilde there weri them ei
 gifte. oc latæ ligæ hos them sithen tha haue the ei there met there
 goz forgyrth en there weri ma soke ther efter for lægæ wite.⁷²

IX.

Cap. 9. Of barn dor i felugh.

Of barn dor i felga met father oc mother. tha er thet sua
 sum thet aldrigh ware fod. dor barn oc er mother fyre doth huat
 helder skifth er fra father eth ei. tho at then hauer susken⁷³ tha
 eruer

66. 39 St. ther quinna weri have.

67. 37 St. for kunungh.

68. Gl. D. O. efter thet.

69. Gl. ther hun.

70. D. 4. 10. annen.

71. antigh bør gaae ud. D. 4. 10.

72. 39 St. add. oc hawæ entigh legh æth ei mark hot.

73. Een, der har villet rette denne Læsning, har sat oven over: ful, for at
 faae det til fuld Godskende. Men der læses overalt: sysken, ikke fulsys-
 ken, Gl. O. D. B. 3. 4. 10., ligesledes i de to trykte Udgaver.

CAP. 8. Fratri non licet sororem, quamdiu ipsi placuerit, immunitam apud se detinere.

Frater nubilem sororem pro libitu secum habere non potest. Si autem frater, vel quis alius cognatus, cuius mulier in tutela est, eam ob proprium quæstum ultra 18 annum domi suæ retineat, à cognatis autem sufficienter probetur, eam commode satis elocari potuisse, reliquorum, qui proximi sunt, cognatorum munus est, id Regi deferre, tunc eorum consilio Regi integrum est eam apte despondere. Qvia enim bona paterna amittit, cum, sperto propinquorum consilio, ipsa sibi maritum eligit, igitur nec propinquus fas est eam, ubi legitimam ætatem impleverit, diutius detinere. Si quia virgo octodecim annorum, viduave, tutorem in judicio legitime monuerit, ut se nuptum collocet, tutor autem id facere recusaverit, si postea se prostituat, non ideo bona amittit. Tutori tamen competit actio ob zonam solutam leyeruiide.

CAP. 9. Si moritur filius in communione cum patre & matre.

Filius r) in communione cum patre & matre denatus, pro non nato habetur. Filio autem post matrem defuncto solus pater succedit, sive materna bona à patre accepit, sive minus, etiam superstitibus fratribus

E 3

sorori-

r) Dan. Varn. Filii appellatione omnes liberos intelligimus. l. 84. ff. de verbor. signif.

eruer father alt ene.⁷⁴ æn er father døt oc siner mother oc er sysken til. tha taker mother eft meræ en en⁷⁵ henne barn. øt stypbarn of er til.⁷⁶

X.

Cap. 10. Om utaruingæ.

Er utaruing til. oc dor ennen there ther i fellægh er. tha skiftes alt goz sua sum alleæ lifthe i fellegh oc sithen skiftes hins døthe loot melle alle aruing.

XI.

Cap. 11. Hwæræ samlystæn⁷⁷ øruer meræ æn annæt.

Hvenner sua timer at the born ther fyrt er fod. øruer sint halflystæn meth sin mother. hura manugh⁷⁸ sysken sythen fothes with thære⁷⁹ the sculæ skiftæ efter father oc mother.⁸⁰ tha take hin ølst forlotes ut alt thet han ersde efter hans ser sysken.

XII.

- 74. I Bredden er tilskreven med samme Haand, som det forrige: en stypson eruer sin sysken met stypfather. Men denne hele Paragraph flettes i andre Haandskrifter, saavel som i K. og N. II.
- 75. O. D. 4. 10. æn et hennæ barn.
- 76. Gl. iafnloth with barn øth with stypfather of til ør.
- 77. O. of et sunsysken. N. Hver eth sysksten. Gl. Hwæræ sam syskten. D. 10. Hwre et syskun. N. II. hvorledes it Sodskæn. K. II. Hwt et ser syskten.
- 78. Gl. O. D. 4. 10. mangæ.
- 79. Gl. O. D. 4. thar. thære v. thar the o: naar de.
- 80. O. D. 4. 10. antygh øster father øth mother.

sororibusque. Sed si pater prior moritur, mater cum fratre & sorore superstes non nisi æqualiter cum quo filiorum, vel cum privigno, si quis est, admittitur.

CAP. IO. *De Hereditibus extraneis, Vdarffuinge i. e. qui portionem ex hereditate paterna vel materna sibi debitam acceperunt.*

Si qui sunt heredes extranei, qui ex omnibus bonis partem suam acceperint, mortuo aliquo in communione, bona omnia, proinde ac si omnes in communione degarent, dividuntur, postea defuncti portio inter omnes heredes distribuitur.

CAP. II. *Quomodo quis fratum vel sororum ex hereditate plus capiat quam alter.*

Cum filius ex priori matrimonio *s*) succedit fratri ex uno latere *t*) simul cum matre, quotquot post nascuntur fratres sororesque, primogenitus ille, quandocumque patri vel matri succeditur *u*), præcipit sibi quicquid ex hereditate fratris sororisve ex uno latere obvenit.

CAP.

s) Rectius: Filius prior tempore natus.

t) Textus quidem Danicus, in Codicibus tam Mssis quam impressis, fratum & sororem unilateralium mentionem facit, sed ad argumentum legis accommodatior est appellatio fratum & sororum in genere. Vid. annotationem ad Text. Dan.

u) Rectius: quando dividenda sunt bona hereditaria post obitum patris vel matris. Ponitur enim, hereditate dudum delata, hereditaria bona indivisa permanisse in possessione matris.

XII.

Cap. 12. At bondens sun i felugh hauer icki forlotes.

Før bonde sun koperth uten lanz oc winner penning.⁸¹
oc er uskift⁸² fra sin father. er father det oc bethes han arf⁸³
here alt⁸⁴ til skift eller mist arf. en quænes han ut af felleg⁸⁵
oc worther sithere (sithen) riik tha geer han tho til arf bathe ef-
ter father oc mother.⁸⁶

Cap. 13. Quænes bonde sun⁸⁷ i felleg⁸⁸ oc for sin kone
in til sin father oc mother. oc worther hans (kunæ) gooz ei
laugth i felleg⁸⁹ oc dor han sithen huat han hafthe born eth ei⁹⁰
tha taker hun effi mere en hun forthe til felleg⁹¹ for thi at henne
bonde atthe⁹² ei loot methen hans father oc hans mother lif-
the. oc⁹³ hanum war icki serlic i hand sald. en hauer han
born with henne tha were⁹⁴ the meth aldefather oc aldemother
oc stande there arf efter them det.⁹⁵ en worther skialneth a
hure

81. K. og M. U. legge til: vdi fellig met sin fader.

82. Det samme, som i M. U. en udskift.

83. Fl. oc bethes arf. 84. O. add. øster.

85. M. U. udaf eller uden fellig.

86. Fl. D. add. dothæ. K. og M. U. efter faders oc Moders død.

87. Denne Deel af det 12te Cap. gør i de fleste Haandstrifter, ligesom i K.
og M. U., et Capitel for sig selv, og har til Overskrift: Of bunda sun
quænes i fællaugh.

88. O. hvat heldær han hafthe born with hanne eth æi.

89. Fl. O. D. 4. 10. hafthe.

90. O. D. os. K. U. om. M. U. vben hanum ic.

91. Fl. warthæ. D. 4. 10. worther.

92. Fl. theræ dothæ. M. U. efter deres død.

CAP. 12. *De Filiof. in communione.*

Si filiusf. peregre mercaturam exercens pecuniam acqvirit in communione cum patre, bonisqve nondum divisis *v*) mortui patris hereditatem petit, omnia in commune conferat, alias non admittitur *x*). Si vero uxorem dicit ex communione, vel sui juris *y*), & locuples sit, nihilominus mortuo patri item matri succedit.

CAP. 13. *Si Filiusf. uxorem suam inducat in communione cum patre & matre.*

Si filiusf. ducta uxore, eam domum parentum suorum deducat, bonis tamen uxoris in commune non illatis, eo post mortuo, sive liberos reliquit sive minus, illa præterqvam qvod in commune intulit, nihil capit: maritus enim ipsius, dum pater & mater superstites sunt, nullam bonorum partem sibi vendicare poterat, nisi qvid illi seorsim in manus traditum. Sed ex ea suscepti liberi remaneant apud avum & avium, ejusqve demum defunctis heredes sunto. Si autem non constet, quantum illa intulit,

v) Verba: *horis nondum divisis* Textui Danico in recentiore Editione congruenter non combinanda forent cum sequentibus, spectant enim antecedentia. Revera qvidem superfluum est additamentum illud in Textu Danico: *vdī fællig met sin fader*, qvippe cum verba mox sequentia: *oc er ev vdæffist fra sin fader*, id ipsum significant. Sed ea est ratio recentioris Editionis, ut voces sæpe & locutiones, in Codicibus Mæstis minus obvias, interpretationis gratia adjiciat.

x) Puta ad hæreditatem, Dan. mæste arff.

y) Hunc in modum verba Danica: *vdæff*, eller *uden fællig*, interpretatur

hure myket hun forthe itn tha meth nefud i kyn gøre hans father
thet so myket sum han wil.

XIII.

Cap. 14. Hwat father tharf scelæ sit barn.

Father tharf ecki sele sint barn i hand methen han liuer
oc mother. Æn of han sel en noket i hender tha ma han
ei nete hin andre sythen. æn sel father sint barn noket i hen-
der. oc fer⁹³ thet ant barn dor barn oc liuer barne barn.
huerki aldefather eth annen man ma fra hanum take thet ther
aldefather gaf sint barn.

XIV.

Cap. 15. Um hemferth.

Gifster father sint dotter⁹⁴ ut meth hemferth oc sel sin
sun noket i hender ther han quenes tha there⁹⁵ father oc mo-
ther dor. tha ster thet them til fullæ i there loot hvat sum
the haue taket. æn af the wile ei at⁹⁶ orues tha fore efter
thet⁹⁷ the hasthe fanget oc skiftæ sithen sum ret er. æn af
the wilæ ei efter fore⁹⁸ mist arf. Skil a⁹⁹ at ei er alt ku-
met

93. Skrives forstelligviis: fl. far. D. faer. 4. feer. O. singer.

94. O. sit barn.

95. O. hwannat sum.

96. O. ther at. D. orues at.

97. O. alt thet.

98. O. io. tha mistæ arf.

99. fl. O. skil them a.

tulit, pater cognitorum jurejurando id faciat, quantum ipse voluerit.

**CAP. I4. Quid pater filio vendere, i. e. quovis titulo
in manus tradere potest.**

Pater, dum ipse & mater in vivis sunt, nihil filio peculiare dare potest. Sed si uni liberorum quid dederit, reliquis idem negare fas non est. Sed si filius, cui quid datum est, suscepito filio ipse moritur \textcircled{z}), nec avo, nec cuiquam alteri integrum est revocare à nepote, quod filio suo avus dedit.

CAP. I5. De Dote, Hiemfærd.

Quum pater filiam dote data in matrimonium collocet, vel filio, cum uxorem dicit, quid in manus concedat, id mortuo patre & matre ipsis pro legitima portione erit α). Sed si eo non acquiescant, conferant datum, & fiat divisiouti juris est. Si vero conferre nolint, hereditate arceantur.

D 2

Porro

Lassonius. Sensus verborum erit, quod ad conferendum acquisita non teneatur filius, sive matrimonio inito emancipatus dudum fuerit suique juris, sive non emancipatus antea uxorem sibi adjungens, è domo & communione paterna egrediatur, itaque seorsim rem familiarem instituat. Ita enim visum est Auctori Editionis novissimæ, ut distingvatur emancipatus antea à non emancipato, quod discrimen ipse Legislator susque deque habuit. In Codicibus enim antiquis: *Æn quænes han ut af felleg;* Nihil ultra.

- \textcircled{z}) Verba textus Danici: *oc lessuer barnebarn, omisit interpres, consilio forte, tanquam superfluum.*
- α) Melius: imputandum id in portionem legitimam.

met efter. ¹⁰⁰ gif ¹⁰¹ a lagh there (then) ther for saac er met
kyns nefnd. æn of hin ther utæ er wil orues at sin loot ther
father gaf hanum. tha mugheæ andre aruing ei nothe hanum
til efter at fore. æth at iafnæ with them af thet ther han hauer
fanghet for uten iorth ¹⁰² barn er ¹⁰³ nermere at wite sec i fel-
legh ¹⁰⁴ en the thet wil witæ ¹⁰⁵ fra.

XV.

Cap. 16. Of Systen kærer ¹⁰⁶ a annæt at thæt
hauer fanget vræt. ¹⁰⁷

Alle systen liuende oc alleæ loot ere vlatne ¹⁰⁸ tha ma af
wil annen systen kalle a mere. en tho sua at hwar with hu-
re sin loot fyal. ¹⁰⁹ oc til iafneth with andre. thet scule gore
there tolf samfrender meth eth at the kumne ei reter gore.

Melle

100. O. D. 4. 10. i geen.

101. Sl. O. 4. giue.

102. Sl. D. St. 39. O. 4. 10. legge til: enæ. N. U. vndtaget Jord alleene.

103. Sl. D. O. 4. 10. add. e.

104. O. til fællaug. N. U. at vide sig til fællig og arv.

105. Sl. O. N. U. witna, vidne. 106. Sl. kaller.

107. O. of alleæ lotæ vlotet. Sl. 3. hauer fanget vræt. 10. 4. D. Bl. ! at thet
hauer uiafnæt. N. U. Kalder andit til Gessnit.108. O. vlothet. Bl. vtagne. 3. vtlatne. Sl. oc of alleæ lotæ xi iafn ære. D.
oc of alleæ lotæ live ære. 4. 10. vlint, vlyt. N. U. oc alle deris laader
wstifste. E. Kr. Weil die Geschwister alle leben, ein jeder mit seinem
erbtheil von dem Erbe abgetheilet. Kn. Lat. si omnes partes eorum sunt
indivise. B. Lat. si sua cuique illorum portio attributa sit.

109. St. 39. tho sua at hwar witæ sin lot siælf.

Porro si dubitatur, an omnia collata sint, nec ne, reus cognatorum jurejurando se purget. Si vero emancipati portione à patre data acqvescunt, reliqui heredes eos ad conferendum b) cogere nequeunt, exceptis prædiis tantum rusticis. Filii partes potiores sunt in obtinenda communione & hereditate c), quam qui eum removere velint.

CAP. 16. *Si fratrem frater ad æqualitatem obtinendam vocat.*

Si fratres sororesque omnes superstites sunt, omnesque eorum portiones hæreditariæ indivisæ, cuique si lubet alterum ad dividendum convenire licet, sed ita, ut quilibet suam discretam noverit portionem, æqvalem reliquorum, quod fiat duodecim cognatorum jurejurando, quod

D 3

æquius

b) Verba danica: til at indføre eller at jeffne met bennem, breviter more suo interpretatur: ad conferendum. Collatio enim bonorum, æqualitatem in successione liberorum spectans, utrumque complectitur. Parum interest, utrum ipsa bona olim accepta revera inferantur, an vero in legiunam imputentur.

c) In eo consistebat prærogativa filii juxta leges antiquas, (scil. non exstante patre, haud secus ac patris si supereffret, vid Arve-B. Cap. 5. & L. Seland. Erici Lib. I. Cap. 8.) quod lite mota, de communione & re hæreditaria, filius affirmans, communionem & hæreditatem sibi competere, ad probandam intentionem juramento suo una cum cognatis, præ contradicatore quocunque admitteretur. Multum autem interfuit in Legibus nostris antiquis, cui probatio incumberet. Et hoc quidem sensu dicitur: Barn er nermerc at witæ sec (ɔ: at witnæ) i felleghe (recentior Editio addit: hereditatem, arff) en the thet wil witæ fra, ɔ: potiores sunt filii partes in probanda communione & hæreditate, quam eorum, qui cum à communione & hæreditate excludere contendunt.

Melle^{110*} ser colle of them skil um. tha scule samfrender gørre thet fothern oc thet mothern oc thet kspæ iorth ther the wil. Skil born with mother hvilt fethern oc hvilt mothern tha wite hun met henne frender. for thi tha witnes ecki fra born of the yuerliue there mother. Slic same^{110**} er oc father melle sin born i geen.^{111*} tha wite han meth sine frender.

XVI.

Cap. 17. At arf beter arf.

Arf beter arf i alle stiftæ. of arf er arf kumen i geen hure myket^{111**} thet er annen wegh,¹¹² oc hure lith annen wegh. æn finnes ei arf arf i geen tha a hoar sin arf fyrt ut ther met witnesbyrth war inkumen.¹¹³ of thet ware ei i felleg laugh.

XVII.

Cap. 18. Of stypsykken¹¹⁴ skil um boscaps.¹¹⁵

Skil stypsykken a¹¹⁶ um boscaps læth ut vægi wegh¹¹⁷
meth

110*. Gl. O. mæl. D. mæler. N. U. Men om der bliffuer trætte imellem
særkuld.

110**. O. legger til: logh. N. U. Lov.

111*. O. Gl. 10. 4. D. Bl. of, eller um fathær mal sina born i gen.

111**. Gl. D. O. sam han er.

112. D. O. 4. 10. weghæn. Hvor meget det end er paa den ene Side, og
hvor lidet paa den anden.

113. K. U. thet scal witnes met neffn i kyn ther ind kommt. N. U. saa me-
git hand indforde met Neffn i Kion. 114. N. U. Godskæ.

115. O. skil with annæt. D. 10. skil um arf.

116. Fattes i D. 4. 10. K. U. men staer i Gl. og O.

117. Gl. D. 10. O. weghæn, weghæ. Vægi wegh o: paa begge Sider.

æquius melius non potuissent. Sed si inter diversi matrimonii liberos lis oritur, consangvinei designent prædia paterna, materna & coëmta, uti ipsis visum fuerit. Si vero matri non convenit cum liberis, qvænam sint paterna, qvæ materna, arbitrio cognatorum matris statut, nullum enim liberis inde præjudicium, si matri superstites fuerint. Similiter lex esto, ubi patri cum liberis suis controversia est, suis similiter cognatis pater rem dirimat.

CAP. 17. Arff beder Arff, i. e. hereditatem lucratur hereditas.

In omni divisione, hereditas ab utraqve parte si obvenit magna vel parva, confunduntur hereditates. Si autem ab una tantum parte hereditas delata est, illi qvanta illata est præcipua debetur, idqve Cognatorum jurejurando, an non in commune illata sit, evincitur d).

CAP. 18. Si de bonis mobilibus inter fratres sororesque non convenit.

Si diversi matrimonii liberi de suppellestile e) dissident,

d) Recentiorem Editionem secutus recte satis interpretatur. Ibi enim ita: *Oc det vidne met Næssn i Kjøn, om det icke bleff lagt i sellig. Sed juxta Codicem nostrum, cujus verba sunt: ther mer witnessyrrth war inkamen, of thet ware ei i felleg laugh;* Recensio hæc foret interpretatio: qvantam illatam esse testatum fecerit, præcipua debetur, sin minus communioni bonorum subjecta fuerit.

e) Mobilia (sicut in rubro capitib) rectius ac suppellestile; nimis enim stricta est notio suppellestilis in Jure. Voce Voeskah autem & Voesæ significantur mobilia in genere.

meth kons nefuend. forthy at huinner¹¹⁸ sum thet gør af sykken dele. sithen kumer frender¹¹⁹ ei til.

XVIII.

Cap. 19. Of brother¹²⁰ quences meth andræ systæn i fælugh.

Hvare systæn er manugh¹²¹ i fælugh oc hin elshi ther there weri er. quenes han oc for sin kone i fælugh til sine syskæn. fange the barn samen. oc er hans systæn melend oc wil ei kære take hans barn full lot i fælugh.¹²² æn er hans systæn umælænd. eth mosborn. ther ei kunnen kære oc ei mughe. haf engi stathe of there brother born ther i fælugh er fod.

XIX.

Cap. 20. Of man quæncæs i enkibo.

Qvenes man i enkibo ther ei hauer siælf houet loot. hauer hun born oc worther han ei laugth i fælugh. ed¹²³ lysth a thingh¹²⁴ then time the sculæ skifth tha sculæ born witæ meth nefnd i kyn hure myket¹²⁵ stypfather forthe iin. oc sua meket
læke

118. Fl. D. 10. O. hwænner, huinner, huinner, eller hwænner, huinner sum ð: naar som.

119. Fl. O. 4. samfrændær.

120. Fl. D. of ælsti brother. Ligeledes R. og N. U.

121. Fl. manghe. D. manugh.

122. O. legger til: sum thet ware laug i fællaug. N. U. lige ved Godseen.

123. Fl. D. 4. 10. eth. O. eller.

124. N. U. legger til: hanner at være lagt i fellig.

125. Fl. D. O. 4. 10. lægge til: theræ.

dent, cognatorum jurejurando utrinque conferant e), nam ultra fratrum sororumque divisionem, cognatorum arbitrium non admittitur.

CAP. 19. *Si frater major natu in communione cum reliquis fratribus & sororibus uxorem duxerit.*

Ubi plures fratres sororesque in communione sunt, si major natu reliquorum tutor uxorem ductam in communionem fratrum sororumque induxerit, ex qua ea liberos suscipit, fratribus & sororibus adultis & tacentibus, filius aequaliter portionem cum his suis accipit. Si autem fratres & sorores legitimae non sunt aetatis, aut sexus sequioris, legitimam quae in judicio standi personam non habent, nullum iis praecipuum ex liberis fratris in communione natis fit.

CAP. 20. *Si quis viduam, nondum divisis bonis duxerit.*

Vidua uxore ducta antequam ei portio facta est, si liberi extant, nec vitricus in communionem recipitur, neque in judicio palam denunciatur in communionem eum admissum esse, quodcumque instituatur divisio, sciant liberi cognatorum jurejurando, quantum vitricus attulit,
 & tan-

f) Scilicet non ex parte universorum liberorum, quemadmodum iuxta Cap. XV, juramentum cognatorum hoc casu locum habet, singuli autem liberi ex eodem matrimonio nati, cognatorum suorum juramento probare debent partem mobilium sibi debitam & inde pendentem bonorum collationem. Vid. annot. dan. ad hoc caput.

take han først ut. oc sithen skiftes boscap them i melle sum the war i fellegh syre. en han war there stypfather oc fangæ ei mere hen hans¹²⁶ kone loot.

XX.

Cap. 21. Um Slekæfrith born.

Slekæfrith bornæ scal father til thinghs foræ oc liusæ at thet er hans barn oc scota thet hwat sum han wil thet giue. oc sua mykit sum scotæ worther thet halder barn¹²⁷ oc ei mere. en lius han thet i kyn oc i folh oc scother ecki¹²⁸ tha taker thet half loot with athelkona barn. en er athelkone born ei til tha taker Slekefrith born fathers arf.¹²⁹ en fanger thet nokæth efter father tha eruer han æfter sysken iauend¹³⁰ wither athelkona born uten af father for mæltæ¹³¹ a thingi. sua at han sculde at¹³² orues at thet father salde hanum i hender¹³³ oc fangæ ecki mere oc take¹³⁴ ecki æfter sysken.

XXI.

Cap. 22. Hvæm father ma sik geræ til barn.¹³⁵

Hvæm sum father gor sic til barn. then ma engi man wreke oc engi man ma gore then man barn ther sec (ei) gorer¹³⁶ sialf barn uten rætte arning. huilk man sec gor met allæ logh-

126. Gl. O. D. 4. 10. en sin.

127. O. Slekefrithbarn.

128. O. thet ecki.

129. O. D. 4. 10. K. og N. U. fathers arf ther thingliwæd war.

130. O. K. N. U. iasn loot.

131. O. og D. legge til: thet.

132. at her bør gaae ud.

133. O. D. i hand.

134. O. ærner. O. 4. fangæ. I N. U. staarer: oc fange da ictæ mere, enten æfter fader eller Sødskæn.

135. Gl. O. D. 4. 10. Father ensæ ma sik barn goræ.

136. Gl. St. 37. ther sic gorthe ei sialf barn. O. ther father sik ni gor barn.

& tantundem sibi præcipit, dein suppellex inter eos, prout in communione erant, anteqvam vitricus foret, dividitur, nec ipse præter uxoris portionem capit.

CAP. 21. *De Filio naturali.*

Filium naturalem pater legitimaturus in judicium ducet, palamque filium suum esse pronunciabit, eique in Jure cedet, quantum ei dare vult, & quod cessum fuerit, obtinet filius, nec amplius. Sed si eum inter legitimos adsciverit *g)*, nulla donatione insinuata, dimidiam portionem cum legitimo capit. Legitimo autem nullo superstite, legitimatus coram judicio patri in solidum succedit: verum si ex hereditate patris quidquam obtinet, etiam ad fratri sororisque successionem æqualiter cum legitimo admittitur, nisi pater in judicio expresse cavit, ut contentus sit eo, quod ipsi in manus tradidit, nec tunc quid amplius à morte patris vel fratri accipit.

CAP. 22. *Soli patri fas esse sibi filium facere.*

Quem pater sibi filii loco adoptavit *h)*, eum nemo improbare potest, nec ei, qui ipse sibi filium non adscivit, quisquam filium obtrudere potest (*giøre ham barn*), præterquam legitimi heredes; quem pater in judicio rite

E 2

legiti-

g) Si cum in familiam receperit, lyser ham i Kien og Ruld.

h) Melius: quem filium agnovit, ne vox adoptionis peregrinam forte notionem Legi affingat.

loghum ¹³⁷ slekesrith barn a thingæ. suare for thet sum for athel-kone barn huare sum ¹³⁸ abethes. æn hauer han slekesrith barn. oc lius thet æi a thingi worther thet drepen tha take mothers frender all hot oc fothers frender ecki oc ei father en worther thet stradot eruc mother oc ei father. eller mothers frender of mother er dst.

XXII.

Cap. 23. Hwa næst ær at kræwæ arf oc giald. ¹³⁹

Hva sum arf wil kraue eth giald efter annens dst kumæ han eth hans both a thretiughend dagh ¹⁴⁰ of the er innen bygth eller thet thing ther næst efter er. ær han uten bygth ¹⁴¹ stande sex ukæ. æn er han vten land stande dagh oc iamling, æn er han i kumungs forboth. ¹⁴² æfter han kumer hem falleæ a arf. oc giald innen thriti fimb. æn er han i engi lauhæ ¹⁴³ forfall ther fleshe men witæ at laughæ forfall er oc wist ¹⁴⁴

at

137. M. U. med Loren o: efter Loren's Maade.

138. Fl. hwt sum thgr. O. 4. 10. hwar ther a bethæs. D. hwt ther.

139. Fl. D. 4. 10. Hwænner arf skal kræues oc giald.

140. Fl. O. a rætha trætinghand daugh.

141. M. U. bye.

142. Fl. St. 37. 39. 10. farboth. Kn. U. fare both.

143. Fl. D. St. 37. D. 10. lagħæ.

144. Fl. D. 4. 10. wista. O. wissen.

legitimavit, si damnum dat, id præstare tenetur illius nomine, perinde ac filii legitime nati *i*). Sed si filius naturalis nondum legitimatus occiditur, materni cognati integrum multam, exclusis paternis, & patre ipso, capiunt. Si vero suo fato fungitur, mater ei succedit, vel ea mortua cognati materni, excluso penitus patre.

CAP. 23. *Hereditas & debitum quomodo petantur.*

Qui hereditatem vel creditum à morte cuiusquam petere vult, compareat ipse vel alias expresso ejus mando, die trigesimo, vel proximo post die juridico, si in eadem civitate *k*) habitant. Si extra civitatem est, terminus erit sex septimanorum. Si vero extra provinciam *l*) Land, competit annus & sex septimanæ Dag och Tambling. Sin à Rege evocatus est, postquam reversus fuerit domum, intra tres septimanas *m*) hereditatem & debitum persequatur. Si vero justam emanendi causam, communiter appro-

E 3

ba-

- i)* Eum perinde ac legitime natum, cum res postulat, jure defendet: Ita Lassonius ipse, sed minus exacte. Verbum enim: at sware, non spectat heic defensionem filii legitimati, sed obligationem patris ad daninum præstandum illius nomine. Locutio illa in Textu Danico recentioris Editionis: om paa bedis à vero Legis sensu aberrans (vide in Glossario interpret. vocis: abethe) in errorem quoque abripuit Lassoniūm.
- k)* Recentiorē Editionē secutus vocē Bye civitatem appellat. In Codicibus econtra antiquis legitur Bygd, non Bye. Vox Bygd vero minime omnium civitatem significat. Vide Histor. J. D. II. p. 412. 13.
- l)* Rectius: Regnum, frequentissima hæc est significatio vocis Land.
- m)* Ita interpretatur: inden 3die Sempt, Lassonius noster. Biörnonius vertit: intra tria, quæ proxime agentur, fora. De vera notione vocis Sempt non abs re erit, ut conferatur Hist. J. D. I. p. 366. seqv.

at then arf war til. oc faller ei a sua sum saugth er i rette time
wære¹⁴⁵ han with logh ther arf took at han took retlic. æn er ei
rette aruing til inen siunde man oc kume ei inen aar oc daugh.
tha take funung.¹⁴⁶ æn af engi rætthe aruing hittes¹⁴⁷ a thre-
thiugend dagh. tha scal arf wirthes oc setthes at gomæ i iam-
lugh oc dagh¹⁴⁸ kumer tha engi¹⁴⁹ taker funung arf at gomæ¹⁵⁰
til rætthe aruing kumæ. æn kumer engi rette aruing efter. tha
hauæ funung arf. Alar oc dagh thet er iamlang oc sex uke.

XXIII.

Cap. 24. Om horkunæ.

Taker man horkunæ witend oc wighæs meth¹⁵¹ oc fanger
born with huat helder thet worther openbarth for the¹⁵² hellegh
kirki eth ei the born er ee¹⁵³ athelkone born. Skiles the sithen at
for cristendoms logh¹⁵⁴ tha take the bathe emmyket i hosecap. for
thy at the wisse¹⁵⁵ bathe there undscap. Æn wisse hun at thet
waræ hor oc ei han. oc worther there¹⁵⁶ tha openbarth. oc skil-
les

145. N. U. Verje.

146. D. 10. legge til: then arf. Den nye Udgave af 1590 udelader her en
linie eller to. Der hedder det ikke, som i Haandskriften: „Maar ingen
ret aruing er til inden 7de Mand, og kommer ikke inden aar og dag, at
Kongen da skal tage arv;“, men det om Kongens Arv forbigaæs på det-
te Sted, imod at sige: „Om ingen ret arving er til inden 7de Mand,
og kommer ey 30. dag, da skal arff vurderes „, ic. Med bemeldte Udgå-
ve kommer overeens N. 3. i Octav, samt nogle nyere Haandskrifter, til-
deels ogsaa den Ribeske. 147. O. finnes.

148. O. til daugh ok iamlig ær utæ. 149. N. U. add. efter arv.

150. Fl. O. St. 37. D. K. U. e til. N. U. legger til: under gode Mand:

151. Fl. O. with. 152. Fl. O. then. D. 4. 10. him.

153. I O. fattes det. Fl. D. 4. 10. har e. 154. N. U. efter Kirkeloven.

batam n), nullam haberet, nec legitimo tempore, ut dictum est, hereditatem, postquam delatam esse scivit, petit; is, qui hereditatem occupavit, juste se eam possidere legibus defendet o). At si legitimi heredes intra septimum gradum non sunt, nec die 30 comparent, hereditas aestimata honestis personis custodienda per annum & diem committitur. Si ne tunc quidem hereditatem quis petat, Rex servandam occupat, donec verus heres appareat. Nullo autem legitimo herede comparente, Regi cedit hereditas. Annus & dies censetur annus & sex septimanæ p).

CAP. 24. *Si quis sciens adulteram ducit.*

Qui adulteram sciens in facie Ecclesiæ ducit, ex quo ea liberos suscipit, sive res innotuit Ecclesiæ SS. sive minus, liberi illi legitimi sunt. Si vero ex jure Canonico divortium fit, bona mobilia æquvaliter inter eos dividuntur, uterque enim malitiam suam novit. At si illa sola sibi adulterii conscientia, non ille, re palam facta & divortio sequuto,

n) o: nullum impedimentum, quod plerique legitimum esse censerent.

o) Verie hand ved Lov, vertit: legibus defendet. Lov autem hic Juramentum Sacramentalium significat, non Legem.

p) Vernacula Dag præter alia significat necessarium & pro re nata opportunum tempus. Nostræ vero Leges, ut absenti post redditum tempus esset de Jure suo sibi prospiciendi, illi, præter terminum præscriptionis, tantum temporis dederunt, quantum postulat actio forensis. Vide, quæ hac de re commentatus sum in Hist. Jur. Dan. I. p. 365. 367. 373.

155. o: vidste. Gl. O. D. 4. Strive: wisse; ligeledes denne Haandscr. strax efter i dette samme Capitel. 156. Gl. O. D. 10. ther.

les at. oc hause the born samen. tha gereres¹⁵⁷ born houet
loot. oc worthæ¹⁵⁸ meth there father. oc af the do tha eruer
han them iene¹⁵⁹ oc ei¹⁶⁰ mother. Sua er thet oc of father
wissæ hor. oc ei mother. tha far born til there mother. oc
eruer¹⁶¹ them alt ene meth sysken af the ds oc ecki father. æn
hause the ei born tha huilæ there sum hor wissæ. of han for-
the minne til hin annen en hin hafthe fore oc stiles the at
sua sum sauth er. take ecki meræ en han forthe til. æn hafthe
hin meræ ther hor wissæ. tha take then tho ther¹⁶² ei wissæ
hor alt half.

Cap. 25. Horborn¹⁶³ take æcki¹⁶⁴ efter father. tho
et (at) han thinglius eth scother alt thet ther han ma mest.
for uten han salde them noket i hender¹⁶⁵ fyrræ en han døt.
æn hauer man¹⁶⁶ slekfrið born oc thigger¹⁶⁷ ther mother
sithen. sithen æræ the born alle athelkone born. tho at the
era fyrræ fodde. threl oc fletsoring oc kloster men mughe
ecki æruæ.

XXIII.

157. Fl. O. D. gøres.

158. Fl. add. the.

159. Fl. O. D. enæ.

160. O. D. Fl. æksi. Det mørder ofte i Haandstiksterne, at ei eller æi læses
for æksi, og æksi for ei.

161. Fl. D. 4. hun æruæ. O. æruæ.

162. Fl. hin ther. O. D. hin tho ther.

163. Det følgende i dette 23de Capitel udgjør ellers et Capitel for sig selv, og
har til Rubrum, som i de to trykte Udgaver: Vm horborn; § O. at
horborn æruæ æi fathær.

euto, relicti liberi portionem nanciscuntur maternam & apud patrem remanent, eisque defunctis pater solus, exclusa matre, succedit. Idem jus obtinet, si pater sibi adulterii conscientius fuit, non item mater, tunc liberi apud matrem manent, illaque sola, excluso patre, morientibus succedit cum fratribus & sororibus defuncti. Qvod si autem liberi nulli sint, facto, ut dictum est, divortio, adulterii conscientius vel conscientia, quamquam minus in commune intulit, quam innocens, tamen non nisi quantum attulit, capit. At si reus ditior fuit, innocens tamen dimidium accipit.

CAP. 25. De Liberi Adulterinis.

Ex adulterio nati, patri non succedunt, quamvis iis, quantum maxime in bonis habeat, palam actis intervenientibus donavit, nisi ante mortem quid illis in manus tradidit. Sed si cui Naturales Liberi sunt, quorum matrem legitimis nuptiis pater sibi postea copulavit, ii omnes legitimis fiunt, quamquam antea procreati sint omnes. Mancipium quique alterius jugo se dedit flædfæring, & monachi claustrales, hereditatis capaces non sunt.

CAP.

164. Sendeel, som i Fl. og 4. er Constructionen denne: take efter father affi.

165. Fl. O. hand. 166. Fl. han.

167. O. add. han. I K. og N. U. oc tager deres Moder siden til Ecce.

XXIII.

Cap. 26. ¹⁶⁸ Of ennen man dor ther myket er gialdskyldugh. oc sett her ¹⁶⁹ sin æghon alt til wissæ for sin giald antigh skoster (kloster) men eth andre kennes hans ræta aruing with arf a rætta threthiughend ¹⁷⁰ gial alt giald ther kraues. eth giue logh af hans hende ther dor er. ¹⁷¹ en kennes the ei with arf ¹⁷² tha gialde the gialden ther goz ¹⁷³ hauæ til wissæ taket sua frammlic ¹⁷⁴ sum hans goz ræcker. ¹⁷⁵

XXV.

Cap. 27. Hvæt længi man scal sløkæfrith meth sit hauæ.

Hva sum hauer sløkæfrith i garth met sec. oc ganger openbarlic met hanum ¹⁷⁶ at souæ. oc hauer ¹⁷⁷ laas oc lyckæ oc sacer atæ oc drif ¹⁷⁸ meth ¹⁷⁹ openbarlic i thre winter hun scal weræ athelkunæ oc rætthe husfræ.

XXVI.

Cap. 28. Hvæt væri ma væræ.

Sima bern væri efter father dorh (deth) ¹⁸⁰ er brother fullworen. ¹⁸¹ er ei brother ¹⁸² til tha er aldefather. (er ei aldefather

168. I andre Haandskrifter har dette Capitel ogsaa sit Rubrum, i de fleste, ligesom i de to trykte Udgaver: Of man doræ mæth mykel giald.

169. O. hauer sat. fl. skoster. 170. O. add. dag.

171. of hans hende ther dor er o: paa den Dodes Begne. I O. hedder det: for hin doræ. 172. O. with then arf.

173. O. hans goz. 174. fl. O. D. frammærlif.

175. O. ma rækti. 176. O. R. og N. U. met hennæ.

177. fl. oc hun hauer. O. oc gemær. 178. O. at ethæ oc drifke.

179. O. D. add. hanum. 180. St. 37. dorhen.

CAP. 26. *Si in multo ære alieno quis moritur.*

Si obæratus moriens omnia bona sua, qvo crediti causa securior sit, clericis vel aliis committit *q),* legitimis heredibus *zomo* die hereditatem adeuntibus, omnium debitorum, qvæ petuntur, incumbit solutio, vel defuncti nomine per sacramentales purgatio. Hereditate autem non agnita, creditoribus pro facultate bonorum respondeat is, qvi bona securitatis causa accepit.

CAP. 27. *Concubinam quamdiu habere licet.*

Qui domi suæ concubinam habet, cum qva palam cubitum it, clavesqve illi commissæ, & una eademqve mensa propalam per tres hyemes utuntur, illa legitima & vera uxor censemur.

CAP. 28. *Tutor quinam esse potest.*

Impuberum tutor, mortuo patre, erit frater legitimæ ætatis. Hoc deficiente, avus admittitur. Si nec avus

F 2

exstat,

q) Nimis indeterminata vox: committere; Homonymiam vocis docet Jac. Curtius *εἰκασῶν* Lib. 2. Cap. 48. in Ottonis Thes. J. R. V. pag. 187. Locutio Vernacula: at sætte Gods til Wissen in genere quidem securitatem quamcunqve Creditori præstitam significat, vid. Leg. Dan. C⁵tⁱ III — XVII — 6; heic vero in specie, ni fallor, oppignerationem. Attamen in alia omnia abit interpres ille Latinus in Editione Canuti, debitorem fingens, qvi omnia bona exponit in testamento suo, ut exinde solvantur debita.

181. K. og N. II. lægge til: og som er kommen til Lavalder.

182. K. og N. II. add. fuldvoren.

ther til tha ær fatherbrother.) ær ei han (til tha) ær mother brother. ær engi theræ¹⁸³ til tha scal nestæ man¹⁸⁴ i byrth weræ weri fætherns frender er ee nerre mere¹⁸⁵ weri at were en mo- therns frender.¹⁸⁶ æn wilæ the allæ¹⁸⁷ weri tha scal funingh setthe then til at weri ther han wil. for thi at han æræ¹⁸⁸ weri at allæ the ther ei hauer rættæ weri. Han ma aldrith være weri ther hæriand er.

XXVII.

Cap. 29. ¹⁸⁹ At kunge ma sitæ meth sín fatherlös born methen hun wil.

Kone methen hun wil sitæ met hennæ fatherlös born vman- neth¹⁹⁰ oc gifth (vgifth) tha mughe men ei born fra henne¹⁹¹ take. æn there iorth scula tho lagh weri¹⁹² geslæmen at were oc tilsuæ men. oc weri them meth loghum. af ennen man fal- ler a. mother take tho allæ notæ¹⁹³ ther af gooß gar. oc skiptæ ester sinc wilicæ. æn manes¹⁹⁴ mother. tha scula born til lagh- weri for utan the er sua smau at the mughæ ei mothers hialp mistæ thet er til sju winter. tho ester at¹⁹⁵ hun er manegth¹⁹⁶ tha gomæ the lauh weri the born¹⁹⁷ eghen ther meth hennæ ær.

oc

183. O. D. thæsse.

184. Fl. D. 4. 10. St. 37. nift, nivi. O. bæſte waricæ.

185. O. D. 10. nermer.

186. Fl. D. 4. 10. St. 37. K. M. N. legge til: of the æræ em skyldeæ (skylde) oc wilæ wal waricæ. O. of ehæ æræ til of wilicæ wal waricæ. St. 39. add. oc wilæ æi hæria. en wile the illæ waricæ ic.

187. Fl. O. D. 4. 10. illæ. 188. Fl. D. O. 4. 10. kungun ær.

189. Rubrum i Fl. D. K. og M. N. Thet kunge ma hænnæ born oc hænnæ bornegoß gomæ.

exstat, ad patruum tutela defertur. At nec patruo superstite, avunculo locus est. Si horum nullus est, proximus cognatione tutelam subit. Agnati, i. e. à patre cognati, præferuntur cognatis in tutelæ munere, si gradu sunt æquales & recte administrare volunt. Si autem male tutelam gerunt, Rex tutorem iis dabit, quem velit. Rex enim omnium tutor est, qui legitimo tutore destituuntur. Prodigus tutor esse nequit.

CAP. 29. *Mulierne suorum liberorum bonorumque tutrix esse possit?*

Mater, quamdiu pupillis suis sociata, non aditis secundis nuptiis vidua permanere vult, liberos ei subducere non licet, legitimus tamen tutor eorum prædia (Jord) servet, & si quis litem movet, legibus defendat, servato tamen matri fructu omni inde proveniente, de quo illa pro libitu disponit. Matre autem secunda vota adeunte, liberi transeunt ad legitimum tutorem, nisi adeo teneræ sint ætatis, ut matris auxilio carere nequeant, i. e. non impleta septima hyeme, tutor tamen bona liberorum apud matrem remanentium, nuptio vitrico, custodienda recipit,

F 3

solutis

190. St. 37. fl. D. 4. 10. vgisth, vgisteth. D. vmannæth.

191. D. lægger til: laghe væræ. tho scal theræ iorth gæmas of væræs megh logh.

192. fl. D. laghe væræ.

193. D. 4. 10. har ogsaa nota. D. nyttæ. fl. nyttæ.

194. fl. D. D. mannes.

195. St. 37. fl. D. øster thæt st.

196. St. 37. fl. D. mannes.

197. fl. thæræ bært.

oc giue hennæ fossherlon. oc kostning; giald. en sel mother sin iorth¹⁹⁸ for thrang. then time hun siter meth them. oc ganger iorthæ værth them allæ til gaunce oc til tharsæ. mannes hun si- then. eth the far fra henne. tha a hun at take af bøfæ usfifth sua myket sum henne iorthe værth war. en of¹⁹⁹ there (iorth) fer hun ecki uten af kope iorth er til. tha taker hun ther af ful- ling for sinæ iorth.

XXVIII.

Cap. 30. Um stypfather oc stypbørn.

Stypfather ma ei were stypsner²⁰⁰ weri uten nest fren- der wili. en tho scal han antigh take them i felleagh æth til wor- de²⁰¹ penning methen han er there weri tho ma han ei afhende there iorth. oc ei there hus. huar ther annens weri scal weri. han scal sua myket haue with at hætte sum han taker under sine weri meth full eghen tho sua at other weri²⁰² sit eghet goo; at han hauer ei af sit eghet at giald. of²⁰³ han other merce en han hauer sialf tha²⁰⁴ ma han ei were²⁰⁵. Hva sum weriend ør. tha scal han actæ all then kost ther (han) hauer for the

198. Fl. sin øhen iord.

199. Fl. O. af.

200. O. stypbørnæ.

201. Fl. O. St. 37. 39. wirthæ, wirdæ.

202. Denne §. findes i Haandskrifterne urigtig eller usforstaelig anført, men forklares i den M. U. saaledes: „Paa det at de: som nogit ødis eller for- kommis aff deris gods, som hand er verie fer, at hand haffuer da af sit egit Gods, saa megit igien at gielde, oc skaden at oprette. End øder hand meere end hand haffuer selff, da maa hand ey Verie være..”

203. O. num.

204. O. sithen.

205. I Fl. og St. 37. legges følgende til: for thy at oreghæ man ma ei an- nens manz værie væræ, men sattes i andre Haandskrifter.

solutis matri nutriciis & alimentis. Porro si mater pauperate pressa, dum liberi cum ea sunt, propria prædia alienat, pretio in omnium utilitatem verso, ipsaque post nubit, vel liberi elocantur, quanti fuerint prædia distracta, tantum ex suppelleâtile nondum divisa præcipit. At ex illorum prædiis non sit compensatio, nisi quæ coëmpta habeant, tunc inde æstimationem suorum prædiorum illa accipit.

CAP. 30. *De Vitrico & Privignis.*

Ad privignorum tutelam non amittitur vitricus, nisi proximorum cognatorum consensu, tamen durante tutela vel secum in communionem eos recipiet, vel æstimationis bonis r), eorum tamen prædia vel ædes alienare illi non licet. Cui tutela alterius committenda est, is in bonis, & qvidem proprietario jure (med fuld eyendom b) s), tantum possidebit, quantum in suam tutelam recipit, quo illi sit, unde damnum resarcire possit, si quid ex bonis pupilli pereat vel consumatur. Si vero dissipat ultra quam ipsi in bonis sit, tutor esse nequit. Attendant tutor, quantum in victum pupillorum assignatum est, reliquum eorum

ratio-

r) Eller til vurderit penninge, obligatur tunc tutor ad restituendam vel ipsam rem pupillarem, vel æstimationem rei, nulla intercedente bonorum communione; idem quod in Lege Selandica Erici dicitur: at tage fææ til wyrting, I. 11.

s) Med fuld eyendom. Id proprie significat locutio hæc, quod pleno, uti dicunt, modio tantum possidere debeat tutor, quanti sint bona pupillaria.

the borti.²⁰⁶ oc huat sum æfter²⁰⁷ ær thet scal gatigæ bserne til
tharsæ.²⁰⁸ æn worther ei nafnether a thingh²⁰⁹ huræ myket
born goo; skial skilde huært aar them til fram tharsæ. tha haue
the logh til ther the kumme til there alder. oc kraue²¹⁰ alt thet
af theræ goo; matæ gange utherst.²¹¹ tho authes²¹² tha wer-
iens thrithing af thet there goo; matæ skylde for hans ærueth oc
hans cost. engi weriend ma ashende²¹³ the born iorth ther han
er weriend at. huærke father eth aldefather²¹⁴ ma ashende born
iorth²¹⁵ sithen mother er doth.

XXIX.

Cap. 31. Thæssæ mughæ æi were wære.

Kloster men oc lærthe meen thet er prestæ oc diaconæ oc
subdiaconæ²¹⁶ mughe ei were weri a lecman thing. bryti oc
threl. oc the ther flatfort er mughæ engi mans were. for
thi at the ærræ ei theræ æghnæ were.

XXX.

Cap. 32. Æm flatfæring.

Hva sum sec fletfør. han ma aldrigh wither seghæ thet.
æn a thingi scal man fletføræ sec. hua sum threl hauer oc²¹⁷

flet-

206. O. for thet wariemal. 207. Fl. yuar.

208. O. framthyft. D. framthars. I M. U. det skal gange Børnene til
fremtarff.

209. Fl. O. D. og M. U. legge til: mæth frænder rath.

210. Fl. O. at kraue.

211. O. at ytærst. D. i ytærsta. I M. U. alt hues deris Gods og Eyendom
meest maatte skylde. 212. Fl. O. 4. 10. actes.

213. Fl. halde. 214. St. 39. hwærfin father æth annær.

rationibus referat. Sed si in jure, consilio cognatorum certo determinatum non fuerit, quantum ex bonorum redditibus quotannis in eorum utilitatem cedat, integrum iis erit, ubi ad legitimam aetatem pervenerint, exigere quantum maxime ex bonis & fundis provenire potuisset: Tutori tamen tertia reddituum pro onere & expensis debetur. Nullus tutor pupilli praedia alienare potest, neque patri neque avo post obitum matris liberorum praedia distrahere fas est.

CAP. 31. *Quinam tutor esse non potest.*

Monachi & Clerici, i. e. sacerdotes, diaconi & subdiaconi, in foro laicorum tutelæ munus subire nequeunt. Villicus & mancipium & qui alterius jugo subditus (flædfort) arcentur ab omni tutela, utpote qui nec sui juris sunt.

CAP. 32. *Omne flædföringe, i. e. de his qui se una cum omnibus bonis suis alteri dedunt, hac lege, ut sibi ad dies vitae victimum, defensionem, omniaque necessaria præstet.*

Qui se alteri subdere gestit, ei nunquam poenitere licet. In judicio autem se dedere oportet. Qui mancipium

215. Denne liggentagelse af de Ord: at Øerne: Jord ikke maa afhændes, findes ikke i O. D.

216. St. 37. diagn oc subdiagn. K. U. Meschedeghne oc subdeghne. N. U. degne og Subdegnne. 217. Fl. O. D. eth.

fletforing taker. worthe there gerning.²¹⁸ Særer fletfort man
sin eghen husbonde. tha gialder husbonde ther saar worth bloth-
witæ. æn hua sum sec wil fletforæ han seal fyrt laubinþæ sec
oc sine penning them ther hanum sculdæ eruæ. æn forglomer
han thet tha mugæ the delæ hanum efter til hans eghet frælsa.
eth til them sialfa. faller ennen²¹⁹ a fletforint.²²⁰ oc ær thet ei
a thingi gort tha ær han fræls uten alle loghum. Then ther
quent ær han ma sec ei fletforæ. for uten af hun fletfor sec meth
hanum. æller the ærræ sua gamla at biscoop louer there²²¹ ser
at væræ.

XXXI.

Cap. 33. Hvræ man seal givences.

Hua sum wil kone take bithe af father eth af sun²²² af
han ær fullwoxen²²³ eth brother. æn ær thes²²⁴ engi til. tha
thigge²²⁵ af hin ther nest er nini.²²⁶ oc tho met henne ia oc
wili. æn hauer kone ei frænder tha biuthæ²²⁷ um huem sum
hun wil at giftæ sec. æn hauer hun sua ner frender at the erræ
rettæ weri sua sum er father²²⁸ sun aldefather fatherbrother oc
motherbrother. oc giftæ²²⁹ sec sialf uten there raat. tha walde
the henne eghen ee methen hun liner.²³⁰ æn ganger kune wald
yuer haue ecki for thi tapath af²³¹ sit goo;

XXXII.

218. O. warthæ for theræ werk.

219. St. 37. fl. D. annen (annen) man. O. æn faller uskar man.

220. I andre Haandskriften lases: fletforing; ligeledes ellers i denne.

221. fl. O. them. 222. fl. bithe af henne father ølder sun. -

223. M. u. om hand er til, oc fuldwoxen.

224. fl. thesse. O. D. thisse. 225. fl. add. han.

226. O. af næste frænder eth wine. 227. fl. D. add. hun.

pium habet, vel dedititium accipit, pro eo respondeat. Si dedititius proprium dominum vulnerat, ipse dominus vulneratus noxam solvat. Qui alteri se dedere vult, is prius se una cum bonis suis in jure iis offerat, qui alias ei successuri forent: quo omisso, eum in libertatem vel sub suum jugum vindicare licet. Si quis dedititium asserit, cum in judicio res acta non est, hic ipso jure absque omni probatione liber est. Uxorem qui habet, nisi ea una cum ipso se dedat, vel adeo decrepitæ sint ætatis, ut ab Episcopo ipsis seorsim vivere permittatur, deditio irrita est.

CAP. 33. *Uxor quomodo ducenda est.*

Uxorem qui ducere vult, stipuletur sibi à patre, vel filio, si legitimæ ætatis sit, vel à fratre. Horum nullo exstante, à proximo petat cognato, sed consensu & voluntate mulieris. Si vero cognati nulli sint, roget mulier, quemcunqve voluerit, ut se despondeat. Si vero adeo proximi illi sint cognati, ut legitimi tutores habeantur, ut puta pater vel frater, nepos ex filio, avus, patruus, avunculus, & absque eorum consensu maritum sibi eligat, bona ipsius retinet, quamdiu ipsa vivit, nisi aliter iis visum fuerit. Si vero per vim ipsi stuprum infertur, non ideo bona amittit.

G 2

CAP.

- 228. Fl. O. St. 37. lægge til: brother. D. æth brother æth sun. Ligeledes i K. II.
I N. II. nævnes Sonne-Søn, i Steden for Søn. 229. Fl. giftor hun.
- 230. K. og N. II. legge til: uden de vorde anderledes til finds. I St. 39.
uten af the worthæ a andræ kostæ satte.
- 231. af fattes i Fl. D. O. K. og N. II.

XXXII.

Cap. 34. Hva iorth ma afhænde.

Bonde ma sin eghen iorth sele huem sum han wil. of han²³² both²³³ a thri thingh them sine næste frender.²³⁴ fæthern scal biuthes fætherns frender. oc mothern metherns fren-der. æn scoter han syrræ en han lauhbiuther tha mugæ hans næ-stæ frender thet efter kalla. oc hauer forgorth sine thre mark with bonde oc thre mark with kunungh. en segher hin ther sal-de at laghbsth war. gif a tolf menz eeth.²³⁵

XXXIII.

Cap. 35. Um kunge iorth.

Bonde ma ei sele²³⁶ sin kone iorth uten han hauer em-goth iorth with at hættæ oc born²³⁷ with henne. æn sel bonde sin kone iorth oc kasper annen iorth. take hun fulning af kope-iorth e methen til ær. æn er kopeiorth meræ²³⁸ en sal²³⁹ war fiftæ rette aruing i melle. ær er ei full kope iorth²⁴⁰ til. tha take hun fulning²⁴¹ af bondens fæthern.

XXXIV.

Cap. 36. Huræ gammælt barn goths²⁴² ma afhændæ.

Svenbarn ma ei sole sin iorth. oc ei andre lunde afhænde syrræ en han worther atten winter gamel. æn misborn²⁴³ ma aldrigh

232. Fl. add. then. O. then iorth. 233 Fl. O. D. lagboth.

234. N. U. legger til: de der haunem selle arve.

235. O. en tolf mens eth. 236. Andre Haandskrifter strive: sele.

237. Fl. D. barn. 238. Fl. O. D. add. til. 239. Fl. O. D. sald.

240. D. add. qværn. N. U. End er mindre Kibejord til end solt var.

C A P . 34 . *Prædia quis alienare potest.*

Dominus prædia sua, cui libet, vendere potest, modo tribus diebus juridicis ea obtulit proximis cognatis, sibi heredibus futuris. Paterna agnatis, materna cognatis offerenda sunt. Sed si alienaverit nondum rite oblata, proximis cognatis alienata revocare licet, ipseqve poenæ nomine solvat auctori tria didrachma ^{t)}, Regiqve tria. Si vero venditor rite oblatum asseverat, duodecim sacramentalium jurejurando se purgabit.

C A P . 35 . *De Fundo uxoris.*

Prædia uxoris marito alienare non licet, nisi ipse æqve bona habeat, & ex ea liberos. Sed distractis prædiis uxor, si alia emit maritus, ex emtis ipsa compensationem accipit, dum sufficiant. Emtis vero vendita superantibus, reliquum inter heredes dividitur. Si minus emtum quam venditum, ex patrimonialibus mariti prædiis uxori satisfit.

C A P . 36 . *Quo ætatis anno minor prædia sua alienare potest.*

Masculo nec vendere nec qvovis alio titulo prædia sua alienare licet, anteqvam decimum octavum ætatis annum absolverit. Foeminæ autem nunquam, nisi ita ad

G 3

ino-

^{t)} Marcus didrachma vocare solet interpres. Significantius usus foret appellatione marçæ, nobis familiariori.

aldrigh sin iorth selæ. uten hun worther sua fatec at hun sel for
sifs fothe tha skal seles met neste frender raath tho ei meræ²⁴⁴
en for half mark silff um aar.²⁴⁵ enki ma sin jorth met neste
frender raath bothæ sel oc skifte. Sel bonden sin eghen iorth
oc other hen²⁴⁶ i felleghe thet gialder husfræ ecki efter. æn sel
han bathe sin iorth oc sin kone iorth for useld haue hemgiald.²⁴⁷
for thi at the era skildugh at fothes af theræ beggis.²⁴⁸

XXXV.

Cap. 37. Hwrcæ²⁴⁹ iorth ma kþpcæs.²⁵⁰

A thingi sculæ men iorth scessæ oc ei i annen stat. thet
er a herrethz thing ther iorth ligger i æth sysel thing æth lanz
thing æth for kunung. for thi at things wittnaæ er sua stark at
gen things wittnaæ seal engi²⁵¹ logh giues.

XXXVI.

244. Fl. O. D. legge til: samæn. N. U. tilsammen.

245. Fl. eitt ar. O. i et aar.

246. Fl. then. O. hennæ. O. hennæs.

247. O. tha haue hun hemmageld. Eftersom der leses i andre Haandskrifter,
kan man ikke andet end hentyde det paa Huusbonden; men efter al Nime-
lighed bor det forstaars saaledes, som Læsningen i den Østenske Haandskrift
medfører, om hende, ikke om ham, at hun bør have Hiemgield, naar
Manden sælger hendes Jord tilligemed sin egen af Trang til fornøden Un-
derholdning; det er at sige, at hun i saa Fald ingen Erstatning kan begiere
af Manden. Thi at have Hiemgield, er det samme her som ellers hedder:
at tage Skade for Hiemgield. See videre herom Ordforklaringen, Tit.
Hiemgield.

248. N. U. aff deris beggis gods.

249. Fl. O. 10. hwarcæ.

inopiam redacta, ut in vietum ea distrahat: tunc consilio proximorum cognitorum ea vendat: tamen non ultra dimidiam argenti marcham qvotannis. Viduae vero consilio proximorum cognitorum prædia sua vendere ac permutare integrum est. Si maritus distrahit propria prædia pro oneribus matrimonii sustinendis, uxor nihil refundit. Sin ex necessitate, sua & uxor's prædia maritus vendit, cessat actio, nam ex utriusque substantia vitam sustinere tenentur u).

CAP. 37. *Ubi prædia rite alienantur schioldis.*

In judicio, non alibi, insinuanda est prædii venditio, i. e. in foro ejus herredæ, in qua præmium situm est, vel in foro districtus syssel ting, vel totius provinciæ, vel coram Rege: publicum enim in jure factum instrumentum tantam vim obtinet, ut nec sacramentales contra id admittantur.

CAP.

- u) *Si maritus distrahit &c.* Verum legis sensum in spacio hæ finali luculentius rectiusqve mea qvidem opinione exprimit Jacobus Biornonif. alter ille Interpres Legis Cimbricæ, quam Lassonius noster. Ita autem ille: „Si paterfamilias suum præmium vendat, & in communione præmium dilapidet, damnum ipse sustinebit solus, non etiam ipsius uxor. Quod si præmium & suum & uxor's egestate coactus vendat, tum ejus incommodi particeps uxor esse debet. (In versione antiqua: *ambò* *damnum sustineant.*) Qvoniā ex suis qvemque fructibus (mallem dicere: *ex utriusque bonis*) ali eos oportet.„ Conf. not. 247.

250. O. Hvaræ man skal iorth stora. M. U. Hvor Jord skal stiðde.

251. Fl. si.

XXXVI.

Cap. 38. Huilt²⁵² things witne er.

Things witne er thet at the gothe men a thingi war witne thet the sauge²⁵³ oc horthæ. Minne en siu men mughe ei thing haldæ. sua manegh men er oe fult things witne. The iorth²⁵⁴ man giuer til guß hus. sculæ²⁵⁵ sæles them ma kope hua sum wil. for thi at alle cristne men sculæ were brøther.

XXXVII.

Cap. 39. Hwi myket husfræ ther bonde hauer ma giue at sialcift.²⁵⁶

Husfræ ther bonde hauer oc barn wither bonde ma ei giue at sialcift meræ en han giuer ia with. en worther²⁵⁷ kœræ a sialcift antig af floster mens halfæ. æth andre mens tha worther bond²⁵⁸ with logh. at han iattæ ei meræ en han gar with. en hauer hun ei born with hanum tha ma hun giue half henne houet loot for henne sial.

XXXVIII.

Cap. 40. Of man sel sin iorth oc worther ei laght i iorth.

Sel man sin iorth²⁵⁹ for rette²⁶⁰ penning. oc²⁶¹ worther ei lauth i iorth thæt ther i iorth fumer være iorth. thet i pen-

252. Hl. hwilk. O. D. 4. 10. Vm things witne.

253. Hl. sagthæ. O. D. a saghæ. 254. Hl. D. O. add. ther.

255. add. the. I D. Then iorth ther til guß hws giss. of then iorth skat sæles tha ma hennæ kope e hwa sum wil. Ligeledes i D. 4. 10. K. N. II.

256. I D. har dette Capitel til Overskrift: Vm hussros sælegift; ligeledes i N. II. I D. 4. 10. K. II. vm sælegift.

CAP. 38. Publicum juridicum instrumentum quodnam censetur (tinguidue.)

Publicum fori instrumentum id est, quod integræ fidei viri in judicio præsentes se vidisse & audivisse testantur. Pauciores quam septem viri forum agere non debent, & totidem viri plenum fori testimonium constituant. Prædium ecclesiæ donatum si venum it, emere potest, quicunque voluerit: omnes enim Christiani invicem pro fratribus habendi.

CAP. 39. De Legato ad pias causas ab uxore facto (Sic legifft).

Uxor vivo marito, ex eoque liberos habens, ad pias causas legare nequit, ultra quam maritus consentiat. At si de legato ad pias causas litem movent monachi, vel qui alii, maritus sacramentalibus se purgabit non ultra promisisse, quam modò confitetur. Liberos autem ex eo si nullos habet, facultatum suarum semissim pro anima sua uxor legare potest.

CAP. 40. Si maritus venditis propriis prædiis, eorum pretium in aliorum emtionem non vertit.

Si maritus prædia sua numerata pecunia vendit, quam in aliorum emtionem non collocat, quantum in prædia verum

257. fl. add. ther.

258. bondæ.

259. St. 37. sin tene iorth.

260. fl. 4. retha. O. 10. retha. N. 11. rede.

261. O. add. the pænning.

penning worther funnen werce bøfæ. æn bonde af han koper fyrt iorth met bøfæ oc sel sithen sin eghen iorth for sin cost oc hans husfre. sua myket sum fert²⁶² er gialdes bonde for hans fæthern af kope iorth er til. ør kost mere²⁶³ en bonden saaldæ. tha skiftes²⁶⁴ mellæ allæ.²⁶⁵ er minne til. take af bøfæ fulling. er ei bøfæ til haue hemgiald.

XXXIX.

Cap. 41. Of man sel vhemelt.

Hva sum vhemelt iorth sel. oc deles hun ester lat²⁶⁶ vt warth hin ther saldæ oc bothe a thre mark bonde. oc thre mark funung forthi at han saalde vhemelt. æn hua sum sel annen iorth han a at hemle oc at weri hanum met sine frender e til thes at hin hauer thrigi winter heft a ther kostæ. for thi²⁶⁷ at lagh hesth ør æi minne æn thriggi winter. Sithen a hin ther kostæ at weri meth sine eghne frender uten af the fallæ a ther ei warce kumen til alders. øth quinne ther ør hasthe rætter weri et the men ther thet warthe²⁶⁸ warce uten lanz then time ther iorthen saldæs.

XL.

Cap. 42. Of man sel vim kope iorth.²⁶⁹

Sel man annen iorth. oc sel them um huat han²⁷⁰ kostæ
mere

262. St. 37. Fl. 4. 10. N. U. kost. D. kostæ. O. St. 39. thet.

263. Fl. æn ør kopeiorth mere. 264. O. St. 39. thet ther wær ør skiftæs.

265. Fl. St. 37. O. D. og N. U. add. aruingæ. 266. Fl. ic. late.

267. Fl. forthy. 268. Disse Ord: thet warthe, ere udeladte i O. K. og N.

269. I Fl. O. og endel andre Haandskrifter er Overskriften den samme. I

No. 4. 10. D. K. U. af thætæ worther a hwat sal war mere øth minne. I N. U. Om mand sellier whommelt Jord.

270. N. U. hvad heller han.

sum fuerit, prædium esto, pecunia autem reperta pro suppellectile habetur. Sed si maritus prius vertit suppellectilem in prædiorum emtionem, post distrahit propria prædia pro viætu suo & uxoris, emta qvæ extant, cedunt in æstimationem patrimonialium v). Sin pluris sint emta, qvam vendita, inter heredes omnes dividuntur. Sin minoris sint emta, ex suppellectile reliquum suppleatur; si nec suppellex sufficiat, sibi imputet.

CAP. 41. *Si quis rem alienam vendit uhiemmelst.*

Prædia qvi vendit non sua, iis evictis, pretium restituet venditor, poenæqve nomine tres marcas solvet emtori, & Regi totidem, eo qvod non suum alienavit. Porro qvi alteri prædia vendit, per proprios cognatos proximos ejus possessionem tueri tenetur, donec per tres hyemes emtor possederit, legitima enim præscriptio non absolvitur ante tres annos: post emtor propriis cognatis eam tueatur, nisi litem movet is, qvi tempore venditionis non fuit suæ ætatis, vel foemina tunc legitimo destituta tute, vel qvi tunc extra patriam abfuit.

CAP. 42. *Si prædia incerta mensura venduntur x).*

Prædiis venditis, si inter contrahentes non convenit,

§ 2

an

v) Restitui debent prædia Patri patrimonalia, ex prædiis illius, qva sufficiunt, emtitii, in subsidium ex bonis mobilibus.

x) Rubrum hujus Capitis in Editione Danica recentiore: Om mand sellier uhiemmelst Jord, o: si quis prædium alienum vendit, qvod defendere nequit,

merce eth minne. hauer then ther koste laghæfth a vkerth²⁷¹
tha ma han witnæ²⁷² hin igen ther saalde. en seiil them um in-
nen thre winter. tha ster thet at²⁷³ things witnæ.²⁷⁴ er ei
things witnæ til tha worther hin nermeræ at wite ther saald.

Cap. 43. ²⁷⁵ Kaller noker man sec hauæ kost bathe sy-
fster loot²⁷⁶ oc brotherns oc er hun vemanneth. oc met brother
i fellegi. oc er ei things witnæ til thet nefnd war hata serlic
tha weræ hin with loogh ther saalde. at han salde ecki merce en
sin eghen loot. en brester hanum logh botæ thre mark. en sy-
fster halde e henne iorth vtæ of henne rættæ werie eth hun ha-
ner henne sialf afhændæth.

XL I.

Cap. 44. Hvræ men sculæ iorth værige.²⁷⁷

Iorth at veri.²⁷⁸ fumer ecki ant²⁷⁹ til eu kynd nefnd.

Skil

271. N. U. add. til Tinge.

272. St. 39. wita. O. og N. U. lægge æt til. Omendstisnt det er klart, at denne Lesning er den rette, saa flettes dog æt i de fleste Haandskrifter.

273. Bl. tha er thet til.

274. Denne §. staær ogsaa i No. 4., samt i K. og N. U., men flettes i St. 39. O. 10.

275. Kaller noker man ic. Denne Deel af det 4ode Cap.. udgjør i K. og N. U. et Capitel for sig selv, nemlig det 43de.

276. O. 4. 10. K. N. U. iorth.

277. O. Mat hvilc logh man skal iorth væri. Men i den Østerste Haand-
skrift har det 43de Capitel (beregnet efter Capiternes Tal i den N. U.)
denne Overskrift; det 44de derimod følgende: Vm boudæ skil with Kirki.
Hvilket kommer deraf, fordi den 1ste §. i det 44de Capitel, som siger,
at Jord her vartes med Kionsnaavn, er i den Ost. Haandskr. Begyndel-
sen af det 43de Cap.. Det 44de derimod begynder saaledes: Skil boudæ
with Kirki vm iorth.

an plus minusve emtum sit, si emtor per tres hyemes fuit in possessione, in foro non interrupta, venditori non datur repetitio. Lite vero ante tertiam hyemem mota, ad testimonium fori recurrendum, hoc deficiente potior est causa vendentis.

CAP. 43. *Si quis se emissse dicat non modo fratribus, sed & sororis prædia.*

Si qvis à fratre, tam ipsius, quam sororis prædia emissæ prætendat, sorore nondum nupta apud fratrem in communione manente, nec publico instrumento portione cuique designata y); venditor purgabit se, non nisi propriam portionem alienasse. Purgatione vero deficiente, trium marcarum poena afficitur, salva sorori sua portione: nisi tutor ipsius legitiimus vel ipsa eam alienavit.

CAP. 44. *Prædia quomodo defendenda.*

Prædia non nisi Sacramento cognatorum defendi juri
ris

H 3

nequit, errore, credo, adscriptum, non respondet nigro. Caput enim 42dum mentionem habet litis exortæ inter emtorem & venditorem de prædiis entitatis, convenienter rubro in Codicibus Mstis: of man skil vñ köpæ iorth. Nævum hunc emendaturus interpres titulum substituit: *Si prædia inverta mensura vendantur.*

• *Nec publico &c. designata.* Ita Biörnionius: „Si emtor idonee (scil. testimonio judiciali) probare non possit, nominatum pronuntiatum fuisse, & fratribus & sororis prædia vendi. „

278. Fl. 4. lægge til: meth logh. S D. og ro. hebdet det: Jorth meth at vært. D. at vært: jorth meth. 279. annet.

Skil bonde with kirki um iorth oc gialder iorth meræ en mark silfs²⁸⁰ at væte by wirthing tha sculæ sammend men ther um skile. en gialder iort mark silfs²⁸¹ eth minne oc hauer bonde i hæft.²⁸² tha worther han with²⁸³ kyns nefnd. en of iorth er i kyrliens heft tha sculæ kirki weri oc andre kirki men the besæ. sua at the æræ tolf. suera hennæ antigh iorth til eth fra. Hauer bonde heft iorth i sine heft syrtiu winter²⁸⁴ were logh los.²⁸⁵ en hauer kirki hafsth thretiugh winter i heft were loghlos for bonden of thet stooh vkerth.²⁸⁶

Cap. 45. Man ther segger²⁸⁷ at han hauer minne af bool en han a. han kumer alt bool til reep. en skil bool wit annet tha kumer han aalh²⁸⁸ by²⁸⁹ til reep.

XLII.

Cap. 46. Om ornumme.

Er ornum i by. tha scal hun af areld were. o (oc) sua færmer²⁹⁰ sum af areld hauer weret²⁹¹ antigh meth gryst et meth steen et met stapæl. hun repes æi with by²⁹² for thi at hun

280. O. half mark silfs. Dog har de fleste, ligesom Haandskriften og N. U. mark silfs. 281. Her igien har O. half mark silfs.

282. Fl. O. i sin hæft. 283. Fl. with logh met.

284. O. 4. 10. legge til: utan kæræ. D. vkerth. I fl. læses: En hauer bonde heft a iord firtiugh winter i sin hæft.

285. Fl. St. 37. O. D. 4. 10. add. for Kyrl.

286. O. ware utan kæræ.

287. Man ther segger. I de fleste Haandskrifter ellers hensøres dette Stykke til et à parte Capitel, med Rubrum: Of by øth bool skil a. Saaledes og i N. U. Cap. 45. 288. al, all.

289. N. U. mark. 290. Fl. O. D. færmer eller færmerkt.

ris est. Sed si cui cum Ecclesia lis est de prædiis, ultra marcam argenti ex justa loci aestimatione valentibus, Veridicorum de eo arbitrium est. Prædium autem marca argenti vel minoris valens, si paterf. (bonde) possidet, ad cognatos, hanc in rem nominatos, litis dijudicatio attinet. Ecclesia vero possidente, ædituus z) una cum spectabilioribus paroecis, duodecim simul, jurabunt prædium vel esse Ecclesiæ, vel minus. Qvicunq; qvadraginta annorum præscriptione munitus est, contra eum Ecclesiæ non competit actio. Ecclesia autem si triginta annos quiete possederit, actionem excludit.

Cap. 45. Si de finibus pagi vel agri metati dissidium nascitur.

Qui agri metati, Boel dicti, partem æquo minorem se habere queritur, totum Boel mensuræ subjicit. Si vero unum Boel alteri inæqvale est, totius campi mensuram agere oportet.

Cap. 46. De agro ex sorte, Ornum.

Si in pago ager exsors habetur, ab antiquo, lapidis bus vel palis, fossave, terminus ei speciatim positus esse debet, hujusmodi autem agrum una cum pago non metiri licet,

z) Curatorem templi, Kirkevæge, ædituum appellat. Romanis enim, quorum erat sacras ædes curare, æditui dicti.

291. sum af arild hauer weret, stager ikke her paa nye i No. 4. 10. & N. II.

292. O. athelby.

hun ferther aal²⁹³ by. een worther fthalneth a huat helder
thet eer ornum et een deld.²⁹⁴ of het ligger vbygd²⁹⁵ witæ²⁹⁶
hin ther i heft hauer meth nesnd i kyn at het eer hans ornum oc
aa æi at skiftæs til by een eer thet ei een mært meth steen et meth
stapel²⁹⁷ gange²⁹⁸ meth reep.

XLIII.

Cap. 47. Of thorps mark skil with athelby.

Er thorp gsrth ut a mark oc eer alt een aker skift eth æng
oc skil them um huat til thorp hør²⁹⁹ oc huat til athelby. tha
sculæ the witæ³⁰⁰ ther i athelby bo. thyfki them oc ther i athel-
by bo at het thorp scer them til menæ³⁰¹ oc til scatæ tha mug-
he the kalle them after geen of then skathæ eer vthollie.³⁰² wile
the æi after faræ. tha sculæ³⁰³ legæ laughdagh af thingi them
til after at faræ. Sithe the ester at the æræ laghlie upkrafth
oc

293. Sl. O. D. 10. 4. al, all.

294. Sl. eller deld. D. 4. 10. et deld. O. eller annen dele iorth. St. 39.
annen deld. K. og N. U. eller en deel.

295. O. D. Sl. 4. 10. i bygd. K. og N. U. vbygd.

296. Sl. O. D. 4. 10. witæ. 297. O. N. U. add. eller gryfft.

298. O. tha gange. N. U. da gange det under Neeb.

299. Sl. D. O. 4. 10. hører. 300. Sl. O. D. 4. 10. witæ.

301. I Sl. O. D. 4. 10. N. U. nævnes skathæ alene, ikke menæ.

302. O. D. 4. 10. vthollend.

303. Sl. D. 4. 10. add. mæn. N. U. Da skal mand.

licet, toti enim pago detrahit. Si autem controversia mouetur, utrum sit ager publicus Ornum, an in patrimonio privati en deel a), siqvidem inconditus jacet, possessor cognatorum jurejurando asterat suum esse Ornum, nec inter pagi incolas dividi debet. Si vero saxo, palis, fossave non sit limitatus, mensuræ subjiciatur.

GAP. 47. De Finibus agrorum domus singularis juxta pagum communem b).

Villa extra pagum in campo condita, divisis omnibus singulisqve agris pratisqve, si lis oritur, quantum ad villam, quantumqve ad ipsum pagum spectat, probatio iis incumbit, qvi pagum inhabitant: iisdem, si visum fuerit villam illam sibi damno esse, eam revocare licet, modo damnum sit intolerabile. Si autem migrare recusant, statuatur iis in jure dies redeundi. Cui si non parent legitime

- a) *Utrum sit ager publicus &c. en deel:* Quem antea recte dixit agrum exsoritem, Ornum enim significat singulare aliquod praedium, à reliquis pagi praediis ab antiquo distinctum, & conspicuis quidem limitibus, scil. vel lapidibus, vel palis, vel fossa designatum, publicum nunc dicit. præente Ostersonio: Hic enim ornum appellari autumat agrum singularem cum universis pagi habitatoribus communem, eoque sensu Ornum opponi rō en deel. Vera autem, nisi me fallit animus, quam ante oculos habuit Legislator, controversia hæc est: utrum ager aliquis à reliquis pagi praediis diversus sit & distinctus (Ornum), an vero pars aliqua agrorum juxta certam mensuram ad pagum pertinentium (deld s. en deel)? Deld enim partem significat praediorum pagi mensuratorum. Ulterius hoc explanavi, Ordforstl. Tit. Deld.

- b) *Rectius: si de agris contendit inhabitator villa singularis cum pago communis.*

oc updelet. liggi³⁰⁴ kunungs rætta with. tho af the haue thri-
gi winters heft a theræ byggi vkerth a thingi. tha mugæ
men³⁰⁵ æi updele.

XLIII.

Cap. 48. Of man bygger i wang.

Hva sum sættes i wang fra athelby tho at han bygger a
sint eghet tha scal han³⁰⁶ a sint eghet kumæ sec til forte oc fæ-
ganga all. egher³⁰⁷ skathelost elder flyte³⁰⁸ up til by.³⁰⁹

XLV.

Cap. 49. Um rep a iorth.

Keep' ma hengæ man for seghæ a by. hua sumt a kaller.
hua sum (wil) witæ sec til stuf eth ser kæp i nofer deld øth by
late tho³¹⁰ reep gangæ. oc haue tho sua myket ense han hafthe
ther han fec enik³¹¹ kæp of eth stuf. elder hans forelder. oc skær
the³¹² engi man uten hin ther sylidugh er skerth at haue thet
ær hin ther salve. Man cer e³¹³ nermer at witæ sec³¹⁴ til reep.
æn hin ther hanum wil witæ fra.³¹⁵

XLVI.

304. liggi, ikke lige, som i den N. II.

305. fl. 4. N. U. man them. O. tha mugha tha æi updelæs.

306. fl. O. D. 4. add. antiugh. N. U. enten.

307. D. 10. 4. alla. fl. swa at alla egher er skathæ lost.

308. fl. O. add. astær. D. 10. 4. østær geen.

309. N. U. til ædelby igien. 310. N. U. da.

311. fl. D. 4. 10. ænka. St. 37. engæ. O. ther han sæt thet en kæp af.
N. U. der hand sit aff enten Kibb eller Stuff.

312. fl. O. D. 4. 10. gør det til eet Ord: skerthe.

gitime moniti & condemnati, Regi multam solvant. Sed si tres annos absqve interruptione judiciali ædifica possident, cessat actio de migrando.

CAP. 48. Si in agrum qvis habitatum it.

Qui è pago communi in agrum (Bong) emigrat, qvanqvam in suo ædificat, tamen vel per proprium fundum habeat sibi aëtum (forthe och føgång) absqve damno omnium possessorum, vel in communem pagum remigret.

CAP. 49. De mensura agrorum funiculo instituenda.

Funiculo mensuram ruris agi petenti recusare non licet. Qui particulam terræ specialiter emtæ (stuf eller seer-fisb), sibi in agris pagi vel eorum parte aliquva afferere vult, mensura admissa tantum habeat, quantum autor parens-qve suus habuerit, nec cuiqvam desit, nisi cui deesse oportet, i. e. venditori: potiorqve ejus est ratio, qvi mensuram offert, quam qvi declinare contendit.

3 2

CAP.

muni. Rubrum enim hujus Capitis non fines agrorum proprie spectat, uti interpretatur Lassonius, sed litem motam de agris ad domum aut villam singularem. Si priva villa contendit cum majori: Ita Canutus. So ein einziger Bauerhoff zandet mit einem ganzen Dorfe: Ita E. Krabbe.

313. N. U. oc. 314. O. witne. N. U. vinde.

315. Denne støtte §. Man ør e nermer ic. flettes i Krabbes tydste Oversættelse, saavel som i Jak. Bisørnsens latinise.

XLVI.

Cap. 50. Hvrcæ men sculæ delæ til reep.

Hva sum sec wil delæ til reep. han scal fyrst keræ a thingi³¹⁶ at han hauer uiafneth af hans egher³¹⁷ oc minna en han a oc bethes iafneth meth reep tha nefnes hanum thing for oc hans delemen.³¹⁸ thet nestæ efter ær of han siter innen herrith. Siter man uten hæriz tha legges hanum half maneth thing foræ. hin ther kerer³¹⁹ han scal stefnæ hin ther for saak ær sein netter for thing meth tua men at hans hus.³²⁰ Sua sculæ³²¹ oc witnæ a thingi at han war laulic stefnd.³²² Fume the til suaræ³²³ ther stefnd waræ. tha legges them semte dagh³²⁴ for af thingi at repe then iorth them skil um. Thing horing gothe oc saunce men³²⁵ sculæ nefnes til ouer³²⁶ at weræ. oc at witæ of hin ther for saak er biuther rat. the sculæ sithen seghe a thingi huat

316. Sl. a et thing.

317. O. nature.

318. O. 4. 10. deleman. N. U. add. eller gienpart.

319. O. sekær.

320. N. U. kroefial.

321. Sl. O. 4. add. the.

322. O. D. 10. stauend. 4. stauend.

323. O. suars. D. K. U. suar.

324. Ligeledes Sl. D. C. 4. 10. 442. 453. O. sam daughe af thing. Alle de svriga Haandskrifter, jeg har ved Haanden, har ligeledes semte dag, uden alene den Blokfstæ; der læses: femten dage. Den gl. platthydste Lovbog af 1486 nævner ogsaa vuff dagen. Saaledes burde der og have staact i Bisk. Knuds Udgave af J. L. Thi i Haandskriften af samme, given K. Friderik 2. af Lanzler Friis (Lovhist. I. p. 168.), læses: femte dagh, i den danske Text, ligesom dies quintus i den latiniske. Men i den Ribeske saavelsom Kjøbenhavnske Udgave er blevet sat XV daghe, i Steden for V; den tydsk Bogtrykker har maafee meent, at femte dagh skulde betyde femten daghe. Denne Billedfarelse har siden udbredet sig ogsaa til andre. Krabbe sætter, uden Tvivl i Folge af den trykte Lovbog, sunsfzehen Tagen. I det første Oprag af J. L. Aar 1590 læses vel:

CAP. 50. *Funiculo quomodo mensura agatur.*

Funiculo mensuram fieri qvi postulat, prius in iudicio queratur de damno, sibi inæqvalem confini suo partem esse, minusqve quam oportet, petatqve funiculi operam conditionem. Tunc ipsi ejusque adversario, dies præfinitur, id est proximus dies juridicus, si in eadem herreda habitat. Si vero extra herredam domicilium habet, terminus erit dimidius mensis. Qvi ad judicium provocat, reum citari curet quinqye noctibus anteqvam iudicium instituatur, per duos homines ad domum ipsius, iidemqve in placito eum legitime vocatum deponent. Vocati si compareant, decimus quintus c) iis in foro assig-natur dies ad mensurandam terram, de qua controversia iis est. Boni integræque fidei Scabini nominentur, qui intersint, & testimonium exhibeant, an reus æquum offerat. Hi in placito referant, quid die statuto actum sit,

3

&

c) Juxta Codices Missos prescribendus est vocatis ad iudicium dies quintus, non 15tus.

vel: femte dag; men man har, formodentlig i Overensstemmelse med den Ribeiske og første Rissenhavniske Udgave, forandret det i det andet Oplag i samme Aar 1590, og sat femtende, i Steden for femte. Eckenberger i sin plattdyske Oversættelse maae have haft for Nine den første Udgave af 1590, siden der læses hos ham 5 Dach; men han har siden fundet for godt, at henregne det blant Trykfejl, antagende den femtede Dag for den rette, hvorom kan sees Blutings Forklaring over I. 50. pag. 184.

325. Tinghøring. gothe oc sanna men o: Tinghørere som ere gode og oprigtige Mænd. I. M. U. løses: gode Tinghørere oc Sandenmænd.

326. Hl. vuer. O. D. 10. yvær.

huat gorth er a lauhdagh. æfter theræ witne seulæ men³²⁷ mæle reep antig of therf.³²⁸ oc³²⁹ osme thet at standæ ther thing horingh war samsat um. knær hins forfall ther seetheth er a withermals thing. oc xi han sialf tha næfnas hanum ant³³⁰ thing for. æn lenger en a thrithi thing ma ei forfall mota.³³¹ Utæn han ligger sua i syuke sengi at han ma ei kuma. elder i kunningz sysel æth forboth³³² eth i pelgrimz færh utenlanz. elder han er fallet til hører³³³ stial³³⁴ æth for hører warneth. æth weri sin iorth of hans rette laugh dagh ær. thesseæ ær lauhe forfall i alle dele. æn of man taker with genmal a thingi tha mugæ tho allæ forfal³³⁵ mene laughdagh³³⁶ uten pilgrims færh ene. æn taker allæ egher with reep. a thingi tha ma ei en man eth tua thet menæ.

XLVII.

Cap. 51. At cengi man ma forta byggie.

Engi man ma byggi a forta. for thi at forta er alle menz hua sum egher ær i by. huræ myket han hauer i by han ma e
falle

327. Saaledes læses i de fleste Haandskrifter, O. 4. 10. D. ic. Ligeledes i K. U. ikke Mand, som i N. U. Ved disse Mænd forstaæs, om ikke de egentlige Reebemænd, som i Christ. 3. Koldingske Reech Art. 28, saa dog andre gode Mænd med de tilforn ommeldte Tinghørere, som enten skulle male : tilkiende Reeb, eller domme, at det var staæ ved Magt, hvad Tinghørere have været samsat um, : eenige om.

328. Fl. D. 4. 10. antiigh næle ræp til of tharf, æller — D. ant reep til mæle. of wither tørf. æth domæ. 329. æth.

330. Fl. O. annæ. 331. N. U. gielde. 332. Fl. 10. St. 37. farboth.

333. St. 37. hørre. Fl. houghræ. O. hoghræ. D. 4. hoghar.

334. N. U. dom. 335. O. add. thesse.

336. Fl. mene thær saght ær. Omendstiont der læses i de fleste Haandskrifter ligesom

& secundum illorum testimonium vel instituitur mensura, si opus est, vel adfessorum arbitrium sententia judicis confirmatur. Sed si statuto die, data excusatione, reus vadimonium non obit, alius dies nominatur. Ultra tertium autem terminum, non admittitur excusatio, præterquam si valetudine adversa lecto detentus venire nequeat, vel negotiorum causa absit à Rege demandatorum, vel extra patriam peregrinetur d), vel ad majus judicium vocatus sit, prædiave sua eodem die peremptorio defendere debeat. Hæ in omni actione sunt legitimæ excusationes: Post littem autem contestatam, nullum impedimentum auditur, præter solum morbum & peregrinationem. Possessoribus omnibus dimensionem in jure approbantibus, frustra unus & alter postea reclamat.

CAP. 51. *In vestibulo forthe ædificare nulli licere.*

Vestibulum e) ædificio occupare nemini fas est, vestibulum enim commune est. Quantum quisque in pago possi-

d) Adde: Religionis causa; hoc enim innuit Piligrimsfærd.

e) Vestibulum, eodem sensu, quo nobis Horthe, Romanis erat locus medius inter fores domus (vel domum) & viam, docente Cæilio Gallo apud Gellium Noct. Attic. XVI. c. 5.

•ligesom her, saa twivler jeg dog ikke paa, at her jo flettes particula negativa, saa det bør hedde som i den Ribeiske Haandskrift: Tha ma tho ey alle forfall menæ (ɔ: hindre, forbyde) laghdag, vtæ pilgryms færd enæ oc sygæ. Meningen bliver da den samme, som i de to trykte Udgaver: Tha mo hannum enghen forfald hielpe vchen pilgryms færd enæ, siges det i 442. C. og B. Knuds, uden sygdom og pilgryms færd, hedder det i den N. II.

Kalle a fortæ af ennen man hauer thet minket³³⁷ eth noht.³³⁸
 Alle toft i by³³⁹ er sciftæ (skulæ) haue fortæ. bathe gamile toft
 oc suorne toft. (thet er sworen toftæ)³⁴⁰ of men take alle en
 deld³⁴¹ oc gore hin³⁴² til tofste ther syre³⁴³ war akerland tho
 suo at af then same suorne deld gøres forte. huare sum men
 bo uten athelby. the sculæ³⁴⁴ them fortæ af there eghet gore³⁴⁵
 er alle men sit fra athelby. oc siter en³⁴⁶ efter with³⁴⁷ tha er
 han nermer at calle them after³⁴⁸ en the hanum bort uten han
 threæ³⁴⁹ oc thol af lengi thet er thre winter vkerth.³⁵⁰ Othes
 all by tha skiftes thet ther fortæ war sua sum ant iorth til bys
 oc til bols.³⁵¹

XLVIII.

Cap. 52. Huræ tolf æghær sculæ swæræ.

Melle tofste oc fortæ melle tofste oc akerland melle scogh
 oc

337. Fl. O. D. 4. 10. minket.

338. 4. nøkt. D. nøct. 10. nøkta. K. U. røgt. N. U. forkrentit.

339. Fl. O. D. ther i by æræ.

340. Den fl. Haandskr. lægger til: thet er sworen toftæ, for Resten ligesom
 denne. I N. U. hedder det ligeledes: „Det er soorne Tofste, om alle
 Eyere i By tage en del, der ligger i By wbygd, oc giv til Tofst der
 for vaat Agerland.“ D. og 10. ere endel fortære: thet er sworne tof-
 tæ, siges der, ther syrre war akerland. tho swa ic.

341. O. har dette saaledes: of men take alle en deld af fortha oc gøre then
 deld til toftæ. eth thet ther syrre war akerland. tha kule man tho swa
 gøre ic.

342. Fl. hænæ. O. then deld.

343. Fl. foræ. 344. O. tha skulæ the.

345. Fl. fa. O. D. sangæ. 346. 10. annen.

347. Saaledes og i fl. D. 4. 10; men i O. K. og N. U. udelades: with.

possidet, ejus vestibulum si qvis minuit violatqve, eo certe nomine agere licet. Omnibus in pago prædiis submænianis, vulgo toſſter f), tam antiquis quam juratis, suum erit vestibulum. Jurata hujusmodi prædia dicuntur, cum omnes possessores particulam pagi, quæ absqve ædificio est, occupant, ex agro submænianum toſſte facientes, sed ita, ut ex eadem parte jurata vestibulum quoqve consti-tuatur. Qui extra pagum communem habitant, sibi vestibulum ex suo faciant. Porro omnibus possessoribus è pago antiquo emigrantibus, si unus remanet, hujus potior habetur ratio, si eos revocat, quam ut eum illi pel-lant, nisi nimis diu tulit tacuitqve, nempe intra tres hyemes lite non mota. Deserto pago antiquo, id quod olim vestibulum erat, in pagos agrosqve metatos tanquam reliqua terra distribuitur.

Cap. 52. Qua de re duodecim jurabunt possessores.

Inter prædium incultum in pago vel prope pagum, toſſte, & vestibulum forthè, inter toſſte & agros, inter sylvam &

f) Prædia submæniana interpretatur Lassonius præunte Ostersonio. Præ-dia in pagis vel prope pagos, non quidem agriculturæ, sed aliis quibuscunqve usibus, domesticis vel rusticis, destinata, dicebantur *Toſſte*. Vid. Ordsorti. vocem *Toſſte*.

348. O. add. i geen.

350. O. add. a thingi.

349. fl. St. 37. O. D. 4. 10. thigher.

251. fl. O. N. U. til by of til bool.

oc akerland oc deld i melle oc alle uphof³⁵² oc kumings herstræte scule tolf egher meth there eeth gore oc witæ. er ei tolf men i then by tha scule men take i then by them er nest. e til tolf er.³⁵³ huat sum the tolf sveræ laulic til kraft³⁵⁴ oc a retæ laudagh af thingi³⁵⁵ lauth thet seal stande. æn seil them a. tha stande thet ther flægorthe um thet ther sauth er. æn sveræ sex eet oc sex annet tha nefnes thre til oc hulke sum the tua fyligh³⁵⁶ the stande of flægorthe um thet ther the fyrste³⁵⁷ gorthe. huar man i by boor seal oc ma witæ sec til utgang oc til forta. af hauer thrigi winter heft ukerth a hans utgang.³⁵⁸

XLIX.

Cap. 53. Of ens mans scogh oc annen mans mark motæs.

Motes een mans scogh oc annen manz mark tha a hinther scogh a sua langt ens³⁵⁹ limæ³⁶⁰ lute³⁶¹ oc root renner³⁶² uten af thet er alminning there a funung iorth oc bonder scogh.

L.

352. Fl. oc deld i mælæ toft oc alle uphos. I den O. er oc udeladt, og hedder: of deld i mælæ alle vphoos. I No. 4. læses saaledes: Mælle toftth oc forta. mælle toftth oc akerland mælle scogh oc akerland skulæ tolf egher skili oc deld. i mælle. oc alle vphoos oc kunnungs herstræte.

353. Fl. e til at tolf æræ.

354. Fl. til graftæ.

355. O. a then laugdaugh thær them ær laugh af thingi.

356. Fl. fylghæ. O. sum tua af them sveræ math thet stande.

357. St. 39. flesæ. O. sum flægorthæ.

358. N. U. bygge.

359. Fl. sum.

360. O. limme.

361. O. lute.

362. Fl. rotæ rinne.

& agros, inter portiones agrorum & omnia eorum capita, nec non viam regiam, duodecim possessorum jurejurando locus est. Si autem in eo pago duodecim non habentur, è proximo pago evocandi sunt, donec numerus suppleatur. Qvicquid hi duodecim legitime vocati, in termino rite in judicio præfinito, juraverint, id firmum ratumque erit. Si in diversum abeunt, eo stabitur de quo major pars in ea causa consentiat. Si autem sex diversum ab aliis sex juraverint, tres iis jungantur, & quam sententiam duo horum approbaverint, ea stabitur. Si saepius arbitri nominati fuerint, priorum arbitrio statur. Qvilibet pagi habitator vestibulum sibi actumque g) vindicare debet & potest, modo per tres hyemes qviete ædificium h) posse derit.

CAP. 53. *Si sylva unius, alterius agro confinis est.*

In confinio sylvæ & fundi diversorum, sylva domino debetur, quousque rami impendent radicesque excurrunt: nisi publicum est, tunc Regis est terra, sylva privati.

R 2

CAP.

g) Vox vernacula: Udgang, proprie qvidem exitum significat, non incongrue tamen actum interpretatur; nam propter actum, o: jus ageandi jumenta, exitus.

h) *Ædificium*, juxta Edit. recentior: paa hans bygge. Codices Mstti non ædificii mentionem faciunt, sed exitus: a hans utgang.

L.

Cap. 54. Um mafeskift.

Engi man ma isthe annen til maakscift ^{363*} uten hins
annen ^{363**} wilie.

LI.

Cap. 55. Of solskift gær af ³⁶⁴ by.

Ger solskifte a by. tha scal huar man up giue sin heft ³⁶⁵
um all mark. for uten of ther ³⁶⁶ er ornum et kirk stuf et nofer
mans enki kop ³⁶⁷ ther men witæ ei huem sterthe scal. engi deld
ther stuf ligger i mughe men antigh ske et minse. Sithen re-
pes fyrt toftæ ther i by ligger sua at engi man ma thet me-
ne. ³⁶⁸ æn faller nofer manz reep under annens mans bygth oc
wil hin ³⁶⁹ ei rymmme ther a boer tha haue hin wald til. ther a
kaller at take af hans vbygd iorth a marke huare sum han wil
repe for reep. Sua hegner man landbo toft ens then toft ³⁷⁰
han boer sialf a oc sua garth sete toft oc sua huilk toft ther no-
fer bygd er a. ther fyre war bygd en mark deltes til reep. En
hygger man annens manz iorth antigh met hialm et met nokre
andre

363*. Rib. Um mafeskift. 453. um mafeskift. gl. Pl. to delende de marke.

363**. Gl. hins annens. 364. I andre Haandkrister læses: a.

365. O. eghen. 366. Gl. D. O. thet.

367. Gl. O. en kop. D. end kop. N. U. sørdeles Kirk.

368. D. ilæ. N. U. ilde eller formeene. 369. Gl. O. han.

370. Gl. egner. Strax ester har samme Haandkr. i Steden for: ens then
toft: oc siva sum then toft. O. D. ic. sum then toft.

CAP. 54. De Permutatione i).

Invitum nemo ad permutandum cogere debet.

CAP. 55. De divisione solari, vulgo Soelschifte k).

Si divisio fieri debet prædiorum pago adjacentium, qvam solarem dicunt, qvilibet possessor tenetur in agris qvibuscunqve possessione sua cedere l), excepto agro ex-sorte, ornum, vel particula speciali ad Ecclesiam pertinente, Kirkestuf, vel à qvo alio specialiter emta, non extante memoria, cuinam detraæta sit. Portionem agrorum, in qva talis particula est, nec augere nec diminuere licet; post mensura à prædiis in pago incultis incipit, nec cui-qvam id impedire licet. Porro, si per alterius ædes cui-qvam portio fit, habitatore migrare nolente, actori jus est, ex alia ipsius terra incondita, ubicunqve ipsi visum fuerit, æqvalem portionem eligere. Similiter obsepire oportet m) fundum coloni, ac illud, qvod ipse dominus villæ habitat, nec non fundum prope villam segeti servandæ destinatum, & in qvo ædes conditæ, anteqvam funiculo modus statueretur. Sed si qvis in alieno tugurium vel

K 3

qvam

i) Rectius, ni fallor, de agrorum divisione. Errore enim in plerosque Codices Legis Juricæ MSStos, æque ac impressos irrepuisse opinor vocem makeſkiftæ pro markæſkiftæ. Vid. Hist. J. D. I. p. 174.

k) Rationem hujus denominationis vide Ordſørl. Tit. Soelschifte.

l) o: nihil agere debet in agris possessis, qvod diuisioni impedimento esse possit. Vernacula: Hævd possessionem hic vel rem possessam significat, non usucacionem.

m) Danicum at hegne, vulgo sepire interpretantur; id vero spectari credem,

andre huus tha ma hin ther iorthen a the huus ei af bryte uten things dvm enert³⁷¹ oc met thrin lauhdagh. En rymler hin ther bygd³⁷² at fyrt³⁷³ lauhdauh oc giuer logh a thet³⁷⁴ han wente³⁷⁵ at thet war hans heghet weræ angerlss en dyl³⁷⁶ han doom bsta thre mark bonde oc thre mark kunung. sua sum tof- te skiftes i by sua skiftes all marke iorth thet same ær logh of garth deles up ens³⁷⁷ hus deles up.

LII.

Cap. 56. Æm wegh.

Til huar by aa meth reet fyure weghe at gange the ther af areld haue tilganget. oc them ma engi man spille eth mene. æn hua sum them spiller æth mener giald kunung thre mark. oc gore then wegh wal³⁷⁸ for.³⁷⁹ yuer huar by marc scule the egermen a marke bo³⁸⁰ kunungz herstrete gor.³⁸¹ æn er sua mykel³⁸² torfor³⁸³ antigh mose eth stor aa. tha scal alt kirkisoken hialpe them til at gsre bro af thars.³⁸⁴ æn er thet alt herriz wegh. tha scal alt herrit hialpe til at gsre bro. oc at halde³⁸⁵ sithen. engi man ma sworne weghe lyki eth mene. ther til koping eth til thingi. eth strande. eth til scogh er laugh.

371. enert er udeladt i fl. O. D.

372. fl. bygðæ.

373. fl. fyrtæ.

374. fl. at.

375. N. U. meente.

376. St. 37. 39. fl. O. D. thol.

377. fl. ænste, skal nok vere: ænseæ. O. sum. D. swosum.

378. fl. O. wæl. 379. K. og N. U. vel ferdig igien.

380. N. U. der i Byen bo.

381. fl. O. goræ.

382. fl. mykit. O. mykæt.

383. fl. D. K. U. add. a. N. U. wfore.

384. N. U. om det er fornæden.

385. N. U. oc holde den siden ved mact.

qvam aliam domum ædificavit, dominus areæ, non nisi post latam sententiam judicalem & tres terminos, id destruere potest. Si vero ædificans primo termino tollit ædificia, & legitime probat, se in suo ædificare putasse, absolvitur. Sententiam autem si exspectat, tria solvat didrachma domino, Regi qvoqve tria. Quemadmodum inculta in pago prædia dividuntur, similiter & reliqua terra. Idem jus obtinet de sepibus removendis, qvod de tollendis ædificiis.

CAP. 56. *De Viis publicis.*

In qvemcunqve pagum merito ducant viæ qvatuor antiqvitus constitutæ, eas nemo prohibere vel exarare *n*) debet. Qui autem deteriores fecerit vel impediverit, condemnatur Regi in tria didrachma, & eas in pristinum statum probe reducat. Per cujusqve pagi territorium regiam viam aperiant possessores in eo pago habitantes. Si autem nimia in via occurrant impedimenta, paludes forte, amnes majores & similia, tota paroecia, si opus est, ponti struendo laborem sociabit. Sed si totius Herredæ via est, concurrat tota Herreda ad sternendum pontem, stratumqve conservandum. Nemini fas est, viam juratam, ducentem in civitatem, judicium, littora vel sylvas, impedi

rem, ut eodem modo mensura liberare liceat areas & funda qvæcunque, qvibus ædificia superstructa; nihil enim hic de sepimento. Vide Ordforf. Tit. Hegue.

n) Exarare, spilde, o: perdere, corruimpere.

laugh. Athelwegh scal were fyrtan alne breth en fortæ³⁸⁶
scal were fæmtan fauhme³⁸⁷ breth eller sua breth sum alle egher
wille at orues.

LIII.

Cap. 57. Hvræ men sculæ mylne biggice.

Man ma ei gøre mylne af ny. uten han aa dam oc dam-
sthat. tho sua at thet flother ei³⁸⁸ annens manz aker eth eng.
oc spiller ei meth baksloth the gamle mylne ther areldz mylne er.
Worther mylne gorth uten for both oc alle menz afallend³⁸⁹ oc
fer hin ther gorthe³⁹⁰ lagh heft a. tha a hin at witæ ther mylne
gorth floth oc floth stath. dam oc damstath eth dams bond met
hans kynd eeth. Laugh heft er thrinne flothmal uten keer. Fal-
les a fyrræ en mylne er gorth oc fyrræ en hin fer lauh heft a ther
mylne gorthe. scal til siune men wise³⁹¹ oc wite huat helder
han flother³⁹² sit egeth eth andre menz.³⁹³ for thi at engi man
ma flothe³⁹⁴ annens manz iorth uten hans wili.³⁹⁵ oc ei graue
oc ei huus a sette.

Cap.

386. D. og C. Nip. melde intet om forthe, men om Adelvei alene: Athel-
wegh, siges der, scal være fæmtan aln breth. I den gamle plattydske
Oversættelse tales heller ikke om forthe, men iskun om Adelvei: De mene
wech schal wesen 14 elen breth.

387. Fl. fasnæ. O. satthæ. K. og N. U. har 12 favne i Steden for 15.
Ligeledes Bisornsens latiniske Oversættelse. Hos E. Krabbe: 15 Klaster.

388. Fl. O. 10. 4. D. legge til: a, eller up.

389. O. afall. N. U. paaklage.

390. N. U. oc fanger den, der bygde.

391. Fl. D. 10. 4. tha skulæ svinæ men til wise. O. tha svole svineman til
gange af svinæ. N. U. da skulle Siunsmed tiluises, oc vide.

dire vel claudere. Via regia o) lata erit ulnas 14; vestibulum autem forthe 12 orgyias p), vel ad latitudinem qvam omnes possessores voluerint.

CAP. 57. De Molendino extruendo.

Molendinum nemo de novo ædificare potest, nisi cui sit receptaculum aqvæ alveusqve, ita tamen, ne alterius prata agrosve inundet, nec per refluxum moletrinas, ante hominum memoriam structas, inutiles reddat. Moletrina absqve interdicto & inhibitione cujusqvam facta, cujus legitimam præscriptionem acquisivit ædificator, per cognatos suos sibi sciat aqvarum cursum, locaqve per qvæ currant, receptaculum alveumqve & arcum. Legitima præscriptio sunt tres inundationes q) absqve querela. Lite mota ante conditam moletrinam mittantur in rem præsentem inspectores, ut constet, an in suo vel alieno fundo stagnet; nemo enim invito domino terram ejus inundare debet, nec in alieno fodere, vel domum struere.

CAP.

- o) Viam regiam, Adelwei, rectius crederem publicam dici, à via regia, Kongens Hærstræde, diversam.
- p) Juxta Edit. recentiorem XII; in Codicibus autem Missis XV fauhme, s. favne.
- q) Flodemaal significat maximum quotannis inundationem, unde fit, ut triæ hujusmodi inundationes triennium denotent. Vid. Ordforflar. Tit. Flot emaal.

392. O. D. 10. 4. lægge til: m.

393. N. U. eller anden Mands Jord.

394. her ogsaa lægges a til i O. og D.

395. Fl. O. willæ.

Cap. 58. Slic same logh er um fiskegarth sum um mylne. Man ma ei felle waten³⁹⁶ af sin arelz ryn³⁹⁷ fra annens manz mylne³⁹⁸ eth annens mans fiskegarth oc ei fra annens mens³⁹⁹ iorth.

I.

Cap. I. Um sannende men.

Sannende men scule were atte i huart herit tua i huar fiaрthing af een⁴⁰⁰ fellegh⁴⁰¹ tho ei mere en een. huar there scule haue eghen i then fiaрthing ther the er sammendmen i. at minste fellægs bryti oc ei landbo. Engi man⁴⁰² (ma) them oc astake uten af the forsuuere there boos loot. eth the take mere heste lægæ en the scule. Engi man ma oc haue i eet hærath bothæleen oc sannend doom.⁴⁰³

II.

396. Fl. D. watnæ. O. wan. 397. O. ærældz rynna.
398. Det samme har den Fl., Ost. og Hielmst. Haandskrift. Den O. legger endog til: of fra annen mans ærældz ryn. Derimod meldes intet om Vand sædet fra anden Mands Mølle, i D. 4. 10. K. N. U.
399. D. manz. O. mans.
400. Fl. Ost. D. Rib. 3. 4. 10. ænghæ, engi eller ænen. Saalebes og andre Haandskrifter. Stilen i Haandskrifterne er her forstellig. I Steden for at her siges: af een fellegh tho ei mere end een, hedder det ellers: af engi fællægh tho mere en en.
401. I de trykte Lovbsger legges Kirke-Sogn til: aff enghen felleth, aff enghen kirke-soghen, hedder det hos B. Kn. Ligeledes i Eck. platt. Krabb. hoit. og i den N. U. Ligeledes i B. Knuds og Bjørnsens latiniske Oversættelser: de nulla communitate vel parochia. I den Bl. Haandskr. derimod nævnes Kirke-Sogn, ikke Føllet: aff enghen kirke soghn en mere en een.

CAP. 58. *De diverticulo piscibus capiendis structo,
Fishegaard.*

Eadem lex, qvæ de molendino, etiam de loco piscibus capiendis concinnato, piscina, obtinet. Aquam divertere non licet ab antiquo rivo, nec ab aliena piscina, nec à fundo alterius.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I. *De Veridicis, Sandemend.*

Octo erunt veridici in quaque Herreda, duo in singulis quadrantibus (fierding), tamen non nisi unus ex qua-
que communitate, nec ex quaque paroecia. Quilibet in
eo quadrante, cuius est veridicus, immobilia possidebit,
ad minus jure societatis, felligis bryde, non autem colonus.
Eos removere ^{r)} nemo potest, nisi pejerando bona sua
committunt, vel plus æquo in mercedem eorum exi-
gunt. Nemo autem in eadem herreda judicis simul &
veridici officio fungi potest.

L 2

CAP.

^{r)} *Removere*, Dan. astafe, hodie astage, scilicet recusare tanquam judices sus-
pectos, non removere ab officio, ut Eekenbergius, Blutingius, Biör-
nonius; erant enim Judices à Rege constituti, vid. Hist. Jur. Dan. II.
pag. 460. (**), it. Ordforsl. Tit. astafe.

402. adde: ma. Ita gl. O. 10. D. 1c.

403. gl. O. og de fleste andre Haandskrifter have: eth.

II.

Cap. 2. Huar um sannende men sculæ swærce.

Sammend men sculæ suærce um mandrap. om ashog. vnt quinne tecthe. om herwerki. om marke skial. om saar. om guß huus eghen of thet er mere en mark silfs⁴⁰⁴ er værth. oc vnt brand (band).⁴⁰⁵

III.

Cap. 3. Huræ sannende men sculæ swærce.

Sammend men sculæ suærce a landz thing um mandrap. om quinne tecthe. om herwerki. om ashog. oc af man worther forth meth wald af sine wili⁴⁰⁶ a herræg thing um guß huus dele⁴⁰⁷ with bonde. oc om saar. om markeskial. i thet saam stath⁴⁰⁸ ther dele iorth ligger.

III.

Cap. 4. Swærce sannende men sculæ i takæs.

Kunungs brefh scal hysæ sannend men i. a thet herris thing. ther han⁴⁰⁹ scal were sannend man i. oc kunungs umboz man

404. Den N. Udg. har her ligesom den Ost. Haandskrift: halff mark Sølfs, da der dog læses I. 44. en mark Sølv. See 280.

405. Gl. O. 4. 10. 442. 453. D. Kn. U. har band, det samme som i N. U. 3. og andre nyere Haandskrifter, saavelsom i N. U. baand, thi de Gamle brugte at skrive band for baand. I Kn. og B. lat. samt i 422. de ligatione.

At ogsaa dette sidste er det retteste, slutter man af det følgende 3die Cap.

406. O. og 3. af sin eghen wilix. D. 10. 4. N. af sin eghnæ fræls v. frelsa.

407. O. D. 4. 10. om guß huus eghen. 3. om guths eghen.

408. Gl. O. D. 10. i then same stath v. stæth. N. U. vdi samme herrit. Ligesedes i B. Kn. og Ectenb. Udgaver.

409. Med Nette skulde det følgende ogsaa være i plurali; de fleste Haandfr. har det saa.

CAP. 2. *De qua re Veridicorum admittitur ius-jurandum.*

Veridicorum est de homicidio, membrorum mutilatione, stupro vi illato, de vi publica, heruerf, termino agrorum, marcheschiel, de vulneribus, item de fundo ecclesiastico, cuius pretium dimidiā argenti marcam superat, & de nexu s), haand, jurare.

CAP. 3. *Ubi jurabunt.*

In placito provinciae jurabunt veridici de homicidio, de stupro mulieri per vim illato, de vi publica, de membrorum mutilatione, item si quis sui juris aliquem per vim alio abducitur. Sed in Herredæ placito jurabunt de prædiis Ecclesiae, laico litem movente t), de vulneribus, & de termino agrorum in eadem Herreda, ubi prædia sita sunt.

CAP. 4. *Veridici quomodo constituendi.*

Regiis literis in foro ejus Herredæ, in qua veridici erunt, renunciandi sunt, præfectoqve regio juramentum

L 3

præ-

s) *De nexu:* ita interpretatur Lassouius; Canutus & Biörnonius de ligatione. Vinacula, haand, antiquis hand, significari non incendum, hand, quæ lectio est hujus Codicis, docet caput seqvens, vim vocis ita explicans: si quis aliquem vinclum per vim alio abduxerit.

t) *Laico litem movente.* Rectius: Ecclesia adversus laicum litem movente. Occasionem perversæ interpretationi forte dedit minus exacta versio danica in Edit. recentiore: ved Bonden. With bonde autem significat: contra bondonem. Vide annotationem danicam ad caput hoc, nec non Interp. Verb. v. With.

man seal hanum eeth i.⁴¹⁰ Suo seal han sueræ ther han ethæs.⁴¹¹ Suo hialpe hanum guth at⁴¹² han scial gore ei for fæ. oc ei for frender.⁴¹³ æth for noker wild.⁴¹⁴ aint en thet sannes i hans sammend eet ær. oc thet rættest.

Cap. 5. En worther sannendmen⁴¹⁵ i proueth at the take penning meræ⁴¹⁶ en there rætte hestæ legæ. tha haue the fyrist forgorth theræ boos loot. oc sithen there sannend eeth. Theræ rætte hestæ leghe. ær alle attæ. en half mark silff. tho at en⁴¹⁷ taker then half mark silfs tha seal han tho skiftæ thet with alle andre⁴¹⁸ sannendmen. Hin ther sannendmen krauer up. huat helder⁴¹⁹ the sueræ meth hanum. eth a moot eth ecki met allæ. tha seal han tho giue hestæ lige. A thet samæ thing. ther the sculæ sueræ. ther sculæ the there heste lighæ take. meth things witnæ. tha kumer⁴²⁰ ei sithen dele a. Haldes hestæ lighæ ther yuer tha mughe the⁴²¹ sithen delæ thet me raans delæ.

V.

Cap. 6. Nær sannendæ mæn sculæ sueræ.⁴²²

Innen minne.⁴²³ en i sex vke fulkumes ei laumaal. met sannendmen forthi at ther scal thrithing til.⁴²⁴ hal manet meel huerth.

410. O. D. 3. 4. 10. i ethæ eller ethæ i.

411. Der ogsaa har endeel Haandskriften: ethæs i.

412. N. lægger til: so lengi som han er sandman.

413. add. D. æth penning. 414. add. O. gøræ annæ.

415. O. D. N. 10. 3. 4. lægge til: ther, eller thæræ i.

416. D. og 4. at tho take meræ hestelegh en ræt ær.

417. I Steden for een, unus, læses gierne i No. 4. ien.

418. andre staer ikke i D. 10. 4.

419. O. et huat heldær.

420. O. add. ær.

præstabunt hunc in modum conceptum. Ita se deum ad-juturum, qvod non mercede, non cognatione vel qva-cunqve gratia in officii juramento secus facturus sit, qvam qvod sibi justissimum verissimumqve visum fuerit.

Cap. 5. De Mercede eqvorum veridicis debita.

Si convicti fuerint veridici, plus æqvo mercedis eqvorum nomine accepisse, publicatis prius omnibus bonis, officio dein removentur. Justa autem eqvorum merces omnibus octo erit dimidia argenti marca, qvam licet unus exigit, tamen inter omnes veridicos distribua-tur. Veridicos qvi evocat, sive ex animi ipsius senten-tia, sive contra eum, sive nihil penitus juraverint, mer-cedem tamen eqvorum solvat, qvam eodem in placito, ubi juraturi essent, testatione publica exigant, post eo no-mine aetio non datur. Si autem mercedis eqvorum solutio ultra differtur, condicere licet aetione de raptu, Ranßdele.

Cap. 6. Quando juraturi sunt veridici.

Persecutio, qvæ adscitis veridicis fit, minori spacio qvam sex septimanarum non absolvitur, tres enim requi-runtur dies juridici, & inter qvemqve mensis dimidius.

Primo

421. O. D. N. 10. 4. tha ma han (eller thæt) deløs (eller deles ut).

422. Titelen i O. er: Huræ stæt loghmal ma fulkummæs.

423. O. Loghmal ma æi fulkummæs minne en ic. Innen er inden, iffe som det hedder i den N. Udgave: intet. O. K. har ligeledes intet, omend-stant det oversattes på Latin: infra.

424. O. add. of.

huerth. A thet syrst.⁴²⁵ scula men⁴²⁶ liuse sit laugmaal.⁴²⁷
 a thet ant⁴²⁸ tha legge men there halmaneth thing foor. oc
 stefne sannendmen til. tha a thet thrithi thing sekthær en oc an-
 nen suar oc late witne bite.⁴²⁹ at sannendmen ther er lauhsic
 tilkrafth um at suueræ uten doom vghæ⁴³⁰ the ei at sueræ.⁴³¹
 sithen dopm er⁴³² tha mughe the thet æi før late⁴³³ uten there
 boos loot ligger with.⁴³⁴ sannendmen oc raans nefning mughe
 sueræ⁴³⁵ um thet. ther the er lauhsic til kraf alle time a aræt⁴³⁶
 ther thing haldes for thi at morther oc thys oc raans men⁴³⁷
 the frithe engi man.

Cap. 7. Skil⁴³⁸ sannendmen a tha seal thet stande ther
 flærcæ gøræ. uten⁴³⁹ af the bæstæ bygdmæn. oc the sannest at-
 æ⁴⁴⁰ oc biscoop winter⁴⁴¹ thet the haue gørth vlogh æth⁴⁴²
 vræt

425. D. 10. 4. syrste. O. a thet syrste thingh.

426. O. samt de fleste Haandskrifter har: man.

427. O. 3. 4. 10. legge til: of thet ther man worther. I D. leses: oc thæt
 ther men worthe yuer een mæth. B. K. Udg. har: oc thet ther man
 kædher. I M. U. om hvis brost eller skade Mand haffuer sig at beklage.
 De to tydse Oversættelser har det samme.

428. B. Kn. tha. M. U. oc da.

429. D. bithe. 3. byte. Bl. lude om. B. Kn. thiwghæ. M. U. liude eller
 tiuge. 430. O. 4. 10. aghæ o: bsr.

431. O. D. 3. 4. 10. legge til: tha skal doom til gangæ at the aghæ um (eller
 thær um) at swærcæ. uten doom ic. 432. O. add. giuen.

433. O. add. at swærcæ ther um. I D. 4. 10. forlathæ thet uten (D. har
 eller) the skole swærcæ um.

434. O. ther with. 435. O. D. 4. skilæ.

436. O. D. 3. 4. 10. ars eller aars.

437. D. har: rouar. I D. D. 3. 4. 10. legges til: skulæ aldrigh frith ha-
 ue. methæn the frithe engi man.

Primo die exponat causam damni & incommodi, de quo queritur, tunc u) terminus dimidii mensis statuitur, citanaturque veridici, in tertio placito auctor nomen rei edit x), reus respondet, testesque producuntur, quod veridici ad jurandum legitime vocati sint, tuncque sententia fertur, quod jurare debeant. Post latam sententiam jusjurandum detrectare non possunt, nisi sub poena amissionis omnium bonorum. Veridici & Ransnæfninger, qui legitime ad quamcunque causam vocati sunt, quoque anni tempore jus dicitur, pronunciare possunt, latrones enim & fures, pacisque publicæ violatores, securitate nunquam gaudent, nam nec quenquam securum permittunt.

CAP. 7. Veridici si invicem dissentiant.

Cum inter veridicos non convenit, quod pluribus placuit, eo stabitur, nisi octo honestiores optimæque fidei, ejusdem loci viri, una cum Episcopo censuerint contra
jus

- u) Tunc, juxta recent. Edit. oc da. A thet ant, in Cod. impresso docet significari proximam diem juridicam.
- v) Dan. sekthær en oc annen suar, ɔ: alter actionem instituit (der Kläger soll seine Ansforderung und Klage fürbringen, hedder det hos E. Krabbe) alter respondet.

438. De nyere Haandskrifter giøre dette Stykke til et Capitel for sig selv, under Titel: Of sannændæ mæn fil a.

439. O. 4. 10. add. vtæn thet enæ af the (eller theræ) bæste ic.

440. D. oc the atter sannænd mæn.

441. O. witnæ er. D. 10. 4. bissops witnæ. 3. byscob witnæ.

442. O. D. 4. add. antygh.

vræt eth bothe.⁴⁴³ en sueræ the allæ et oc suo⁴⁴⁴ openbarlic men.⁴⁴⁵ sum⁴⁴⁶ the suorce ænnen man til annens bance ther ei war tha ær⁴⁴⁷ hin worth dræpen i the bygd.⁴⁴⁸ eth a het land tha mughæ⁴⁴⁹ wal theræ boos loot for gore. for thi at sannend scal e wæræ riker en logh oc kæræ. En af flæste mæn sækthe them ei.⁴⁵⁰ oc sueræ the allæ eet. tha scal het standæ. sueræ summa a en thing oc er ander ei til.⁴⁵¹ tha scule men theræ forfall gore. antigh⁴⁵² het the wiſe ei thing. øth war i lauh forfall.⁴⁵³ tha scule the sweræ a het neste thingh. ther thæræ ær øfter.⁴⁵⁴ øth gore thæræ forfall. sum fyrræ ær saugh. en sueræ the ei a hin thrithi thingh efter at the andre suorce tapæ there boos loot af the waræ innen land øth uten siuke sengi.

VI.

443. Saaledes løses ogsaa i D. og i E. Rip. I E. Sev. bøde. I O. 10. 4. bathæ. 3. bathæ. B. Kn. samt den M. Udg. eller bøde. Krabbes tydke Oversætt. har: oder beyder Theil; ligeledes i B. Kn. latinske Text: vel utrumqve, omendskjnt det hedder i den danske: eller bøde. Bisorn-sens utrykte latinske Oversættelse har det samme. Jeg tvivler ikke paa, at jo denne Ordets Forklaring er den rette. Endel af de Gamle have brugt i Steden for: bathæ, utrumqve, at skrive: bothe eller bothæ.
444. O. D. 4. oc tho suo.
445. O. D. 10. 4. 3. add. at hvær man weet at the swaræ mein.
446. O. D. 4. 3. swa (eller swo) sum. O. 10. 4. add. af eller of.
447. O. taghæ. 4. 10. ther. 3. ther.
448. Ulrigtig i den M. II. Bge.
449. O. add. the. 10. the tho. O. the wal. 4. the tho wal.
450. O. En tighæ the fleske gothæ mæn thær i then bygd boo. 4. B. en ther the fleske gothmæn i bygd ær sækta ic.
451. O. D. 4. 3. en sweræ summa sannend mæn ei til a things. oc øræ andre sannend mæn ei til a thingi.

ius & æqvum fecisse, alias multam solvent *x*). Sed si omnes similiter juraverint, verum tam liqido falsum, ut omnibus palam sit eos pejerasse, forte si quem alterius homicidii reum fecerint, qvi tamen tum, cum cædes patraretur, in ea urbe *y*) vel regione non fuit, tamen bonis omnibus multandi sunt, veritas enim stricto jure potior erit, skal være rigere och fierere end louen. Si autem plura incolarum pars eos non arguit, cum omnes idem juraverint, id ratum erit. Porro si veridicorum qvidam die juridico jurent, reliqvis in eo placito non præsentibus, fiat eorum excusatio, qvod vel nesciverint eum terminum, vel legitime fuerint impediti, tum proximo post die juridico jurent, vel iterum eorum fiat excusatio, ut dictum est. Sed si tertio die juridico, à qvo reliqui juraverint, jusjurandum non præstent, bona omnia amittunt, modo in provincia fuerint, nec adversa valetudine lecto detenti.

M 2

C A P.

- x)* Alias multam solvent: Ita Lassonius, in textu enim danico: esser høde. Legendum autem: bothe v. bathe ∵ utrumqve; vid. not. 443. & annot. dan. ad hoc caput. Sensus igitur est: Nisi censuerint eos illegitimum, fecisse vel injustum, vel utrumqve.
- y)* In ea urbe, scil. convenienter recentiori Editioni Legis Cimbr. de anno 1590: i den Bye. In Codicibus autem Mæstis legitur Byggd non Bye.

452. D. 10. 4. at antugh the wisse xi af.

453. D. D. 10. laghæ. 4. lagh forsall.

454. D. thær øster kunnær. 10. 3. thær næst øster. 4. ther er øster nest.

VI.

Cap. 8. Om mandrap.

Dræpes man thors dagh⁴⁵⁵ for noon. æth huilke dagh
for thors dagh oc (ær)⁴⁵⁶ lanz thing a het neste lugher dagh.
⁴⁵⁷ tha aghe frænder. het at liuse a het same thing. En dræ-
pes man efter noon. a thors dagh tha mughe the bithe til ant
næste thing.⁴⁵⁸

VII.

Cap. 9. Of kunung giuer æftermælæ.⁴⁵⁹

Mæles⁴⁶⁰ æi laglic efter. oc liusæs ei sum logh ær. oc
for ganger laugthing⁴⁶¹ tha ma ei efter mæles uten kunungs
orlof.⁴⁶² en giuer kunung ei orlof til æfter at mælæ tha kan
hin ecki fa ther efter meel.⁴⁶³ mælæ en rætta manbeter. het er
thrinne attan mark penning.⁴⁶⁴ æth full wirthing for suo ma-
ningh penning. eth kynd neuend af hin dyll ther for saak ær.
En wil hin ther efter maal seal hauæ ei efter mælæ a lagh-
thing⁴⁶⁵ oc (xi) fangæ⁴⁶⁶ orlof af kunung æftær at mælæ innærr
dagh oc iamlingh tha seal kunung mæle hin ther sækthæth⁴⁶⁷ ær
with

455. O. D. 4. um eller a thorsdagh, 456. O. D. 10. 4. add. ær.

457. O. D. 4. lugher- eller logher-dauh. 10. loghdagh. I D. hedder det:
næste logher daugh thaer æftær ær.

458. O. 10. 4. til annæth thing thaer næst æfter, eller: thaeræ ær næst æftær.

459. I de trykte Udgaver er Rubrum her: Om ey mæles lovlig efter.

460. 10. og 4. dæles, men St. 37. O. D. ic. ligesom her: mæles.

461. O. D. 10. laghæ: eller lagh-thing.

462. O. D. 4. tha mughe mæn æi sithen mælæ æftær uten of kuning giuer
orlof til.

463. O. D. thaer æftarmæl hauer. En Forseelse i M. U., naar der siges: der
eftær melder.

CAP. 8. De Homicidio.

Si qvis occiditur die Jovis ante meridiem, vel qvo anteriore die, & proxime seqvente Saturni die provinciæ placitum agitur, in hoc rem ducant defuncti cognati z). Si vero cædes fit post meridiem diei Jovis, exspectent alterum forum proximum.

CAP. 9. Si accusatio legitime non instituatur.

Si indicium legitime non fit, nec ut juris est in foro provinciæ persecutio instituitur, post accusare non licet, nisi venia à rege impetrata. Rege autem in integrum non restituente, accusatori superest tantum pecuniaria homicidii statuta poena, ter scil. octodecim marçæ nummariæ, vel res ejusdem penitus pretii, vel si reus inficias it, cognatorum jusjurandum. Si vero is, cui accusatio incumbit, legitimo tempore a) perseqvi nolit, nec intra annum & diem veniam accusandi à rege impetrat, rex sua sententia ad multæ solutionem reum confidentem admittit.

M 3

Factum

z) In hoc (sc. placitum) rem ducant. Tha aghe frænder ther at liusæ a ther same thing z: tunc debent cognati occisi homicidium patratum coram isto judicio provinciali publicare.

a) Et legitimum tempus & forum competens innuit vox vernacula laghthing.

464. St. 37. O. D. 4. 10. add. øller (eller æth) full wirthning for swa manugh pønning. V. Kn. og N. U. komme bermed overeens.

465. O. rætta thing. D. 4. 10. rætta laghthing.

466. O. oc xi sithen fangæ. D. 10. 4. har ogsaa xi.

467. D. 4. 10. ther for sak ør.

with boster af han ganger with. æn dyll han. were with kynd
nenend⁴⁶⁸ æn wil hin ther sekther with ængi thisse take⁴⁶⁹
tha ær kuning skildigher at mælæ hin ther sækthægh⁴⁷⁰ war oc
hans frænder angær losss for the delæ. oc orsak. forthi at delæ
scal engi with annen were.⁴⁷¹

VII.

Cap. 10. Of kunning giuer æfter mælæ.

Giuer kunning æfter maal. tha (skal) hin ther æfter mæl
liusæ thet met kunnings breef a lanz thing at han hauer fanghet
æfter maal æfter sin dothæ frende oc a thet thing seal han liusæ
hin doth hanc suo sum han war dræpen i then samæ uke ther
 næst foræ waar. oc fylligh sithen sitt laghmaal sum fyrræ saugh
um mandrap. æn huo sum til æfter maal fanger kunnings breef
oc loon thet thrithing. tha seal thet hanum eccl dugh.

VIII.

Cap. 11. Hvilke sannende men til sculæ.

Hvære sum man wrther dræpen. hvat helder i kopingh eth
a land. huæten⁴⁷² han ær hælst. tha sculæ the sannendmen e
um swæræ⁴⁷³ ther thære ær sannendmen sum gærningh ær gørth.
ther samæ ær logh' um alt ther sannend men scul um swæræ.

IX.

468. O. weric sic meth kynd nouend.

469. O. D. 10. 4. add. ther sauth (eller sagh) ær.

470. lege sæktæth: Ita in reliquis Codicibus.

471. I andre Haandskrifter, St. 37 og 39. O. D. 4. 10. 3., læses saales
des:

Factum autem si negat, cognatorum jurejurando se tueatur. Accusatore autem omnia, quæ dicta sunt, contemnente, regis est delatum reum, ejusque cognatos immunes pronunciare, actionibusque iis absolvere. Vindiæ siquidem privata prohibita est, hølesag schal ingen ued andre bære b).

CAP. IO. Si rex accusationem restituit.

Rege accusationem restituente, actor in foro provinciae notum faciat, se regiis litteris cædis defuncti cognati persecutionem obtinuisse, & eodem foro de cognati homicidio queratur, proinde ac si proxime præterita septima mortuus esset, & deinceps accusationem persequatur, quemadmodum supra de homicidio dictum est. Regium autem diploma, quo accusatio restituta est, si tribus diebus juridicis occultatur, exspirat.

CAP. II. Qvinam veridici adhibendi sunt.

Ubiunque locorum cædes perpetrata, sive in urbe, sive ruri, ubi ubi sit, ejus loci veridici, in quo homicidium commissum est, jurabunt. Eadem lex est de omnibus rebus, de quibus veridici jurare solent.

CAP.

b) Vide annot. ad Text. Dan. h. capit. 8.

des: Ferthy at hølæ sak skal ængi (eller ænnægh) man with annen hauæ (eller bære).

472. D. 10. 4. hwæthan sum. D. e hwæthan sum.

473. D. um skilæ sum thær øræ sannænd mæn, sum ic.

IX.

Cap. 12. Hurce sannende men sculæ swæræ.

Wil sannend (mæn)⁴⁷⁴ swæræ man til hoter. tha bithe the them suo guth hialpæ. at han hœuend⁴⁷⁵ saar æt hog æth with⁴⁷⁶ nsd at weri sūt liif. æth sūt goz. oc a sūt frith for thy at halde. en wil the sunæræ hanum frithloos. tha sculæ the⁴⁷⁷ sunæræ. at han draap saakloos man oc a sūt frith⁴⁷⁸ at miste. en af bane saar worther liusd a landz thing tha vghe sannend men at fange hanum bane oc huat hanom worth til liif latæ.⁴⁷⁹

X.

Cap. 13. Vm thæghængiaid.

Fæstes boot hæmmae. oc suareæ ei um⁴⁸⁰ tha a kunung thæghæn giald thet er tolf mark penning. En swæræ man til hoter. tha taker kunung ei mæræ en blotwite. en flyær han frithloos. æth dor tha a kunung af hans bo. three mark penning for bloth wite. sua a han oc af han halder sūt friith.

XI.

Cap. 14. Vm afhog.

Wil sannend mæn swæræ man frithloos for afhog tha sculæ the⁴⁸¹ swæræ at han took saakloos man oc lædde til stogh

474. add. mæn.

475. O. 10. 39. hæftda. B. Kn. og N. U. haffuer, haffde.

476. O. worth. O. 10. oc (eller æth) wor nsd til. 477. O. add. sva.

478. O. D. 4. add. forthy. Denne Haandskrift saint nogle faa andre have: sit frith, de fleste: sin.

479. O. laat. O. 4. 10. B. Kn. til bane oc lifs laat eller late.

480. O. D. 10. 4. ok war ther (eller worther) ei sworet um.

481. O. add. sum.

CAP. 12. Qvomodo jurabunt.

Veridici si qvem ad pecuniariam poenam admittendum putent, deum testentur eidem illatum fuisse vulnus iætumve c), aut coactum vitam suam, suave bona defendere, & proinde pace frui debere. Si autem in banno ponendum censuerint, jurabunt eum interfecisse virum innocentem, ideoqve pace indignum esse. Porro si in foro provinciali arguitur homicidium, veridicis incumbit inquirere, suoqve jurejurando verum homicidam accusatori designare, causam item mortis.

CAP. 13. Om Tegengield, id est, multa debita regi ob privatam de cæde transactionem.

Multa domi pacta, absqve legitimo de cæde jurejурando, regi debetur Tegengield, id est, duodecim marcæ nummariæ. Jurejurando autem admissa multa, regi nihil debetur præter bloduide, sangvinis fusi multam. Sin autem profugus fit, vel moritur, ex bonis ipsius debentur Regi tres marcæ nomine Bloduide, similiter etiam si pacem suam retinet.

CAP. 14. De membrorum amputatione, ashug.

Si veridici qvem proscribendum putant ob mutilata membra, hunc in modum jurabunt, qvod innocentem ce-

c) Dicendum foret: testentur eum vindicasse vulnus iætumqve. Legendum enim: hæuend non hæfde, ut in Edit. recent. Danicum autem hævend vindictam significat: vid. annot. ad Text. Dan.

stogh⁴⁸² oc hamlæth hanum. oc ær for thi skyldigh at mistæ
sitt frith. oc matæ⁴⁸³ emwal take af hanum liifsum lummæ.
En wil the swere hanum til boster. tha scul the swere at i the
wæghe⁴⁸⁴ the methæs tha wildæ han liif af hanum æi take oc
æi lummæ. oc gor the thet at wathæ.⁴⁸⁵

Cap. 15. Um huar⁴⁸⁶ ashog emmwal sgæ sum ant.
vghæ⁴⁸⁷ the um at swere hwaræ sum fiaerthing manbster bostæs
for hog⁴⁸⁸ thæræ ma man sweræs frithloes for.

XII.

Cap. 16. Um quinnae tækt.

Mælæ men æfter quinnae.⁴⁸⁹ ther meth wald ær taken oc
wil sannendmen swere man frithloes. tha sculæ the swere at
han took hen met wald.⁴⁹⁰ oc hasthe til hothkone.⁴⁹¹ oc ær⁴⁹²
for thi skyldigh at were frithloes. en af the withe at hun war
æi waltaken.⁴⁹³ tha sculæ the swere at hun war æi waldtaken.
ær for thi skyldigh sitt frith at halde.

XIII.

482. O. stok. 4. 10. D. stoks.

483. Denne §. ee matæ, havde bedre staet for ved den forrige: oc ær forthi
skyldigh, saaledes som i den Østeniske Haandskrift.

484. O. innen then wægh.

485. O. Num thet worth at wathæ. Andre Haandskrifter legge til: oc ær
forthi skyldigh sin frith at halde.

486. O. alskyns. D. 4. 10. hwarwyns.

487. O. oghæ sannendmen. 488. O. D. 10. 4. ashog.

489. O. D. 36. funæ. 10. quonæ. St. 4. kone.

490. O. D. 4. 10. at hun war taken math wald. Ydermere lægges der til:
af hennæ eghæn wilæ, eller willi. Af her er imod eller uden; saaledes
er det og rigtig blevsen oversat i de to danske Udgaver. Af, ligesom Par-
tiklerne

ceperit, ad scamnum duxerit, membraqve amputaverit, & eam ob causam prosciri meruerit, vitam enim perinde ac membra ei eripere potuisset. Si autem ad multam pecuniariam admittendum putant, jurabunt ei animum non fuisse in via, qva obvia[m] facti, vita membrisve eum privare, casu autem accidisse, ideoqve pace publica frui debere.

CAP. 15. De qvanam mutilatione veridicorum jusjurandum admittatur.

Cujuscunqve mutilationis nomine, oculi æqve ac reliqvorum membrorum, veridicorum est jurare. Ubi pro mutilatione venit quadrans poenæ homicidii proscriptioni locus est.

CAP. 16. De Vi mulieribus illata.

Overela vel accusatione de vi mulieri illata, instituta, si veridici reum exilio multandum arbitrantur, jurabunt mulierem invitam & vi subiectam, oppressam esse, ludibrioqve habitam, hast til Haad Kone, ideoqve qvi vim intulit in exilium agendum esse. Si autem constat ei vim factam non esse, jurabunt eum haud per vim illam stuprasse, nec contra ipsius voluntatem, & idcirco debere porro pace publica frui.

N 2

CAP.

tikserne a, o og u, sammensatte med andre Ord, bemærker ofte hos de Gamle en Venægtelse eller Mistelse. See Ihre, lit. A.

491. O. 10. ok hast til hathings kuna. I Et. 37. 39. D. 10. 4. hath- eller hathæ:kuna eller kone.

492. O. 4. 10. D. add. han (then) ther hennæ took.

493. O. D. 10. 4. at han took hennæ æi mæth wald. De legge til: of æi i geen hennæ eghnæ wilie.

XIII.

Cap. 17. Of kune kærer sif waldtaken.

Hvilk kune sec kaller waldtaken at væræ fyrt sinne hun kune af wald⁴⁹⁴ i sine eghnæ frælse. tha scal hun kære wald ther with henne war gorth for granne oc for grankoner. oc a Kirk stænæ (stænæ) oc⁴⁹⁵ a thingi. tha er wonlic⁴⁹⁶ at henne er wald gorth. oc er sammendmen for thi skuldigh at swæræ um suo worthen maal. æn thol hun⁴⁹⁷ sithen het er openbart oc man (wæret) værth⁴⁹⁸ af granne oc granconer. at han heuer haft then konæ æth hun worther meth barnæ oc keræ æi syrræ. tha er wonlict⁴⁹⁹ at hun war æi woldtaken. tho at⁵⁰⁰ illæ er at farat. tha thyrsvæ æi sannendmen til gangæ.⁵⁰¹ Hwo sum selthes for waldtækthe oc sweres han⁵⁰² angerloß. tha er a delær⁵⁰³ bathe skild with boot oc with anæn logh for lægherwitæ for thi at meræ logh for taker e then minnæ.⁵⁰⁴

XIV.

Cap. 18. Om lønlæghæ.

Later ms æth ænki⁵⁰⁵ lighé hosæ sec i lsnd meth theræ ægnæ wili oc worther het openbarth tho at hun thighær tha mughe frender sekthe then⁵⁰⁶ ther the wite the gerning. oc hauæ af

494. O. syrste sinne sum hun kummer af wald.

495. O. D. 4. 10. add. sithen. 496. O. wantelikt.

497. O. D. 10. 4. add. of thighær æfter at.

498. O. withlict. 4. 10. wæret. fl. wait.

499. O. wantelikt. 4. 10. wanlikt.

500. O. D. add. æller. 10. 4. tho thet æller war.

501. O. um stilig. 502. O. of swæræ sannend mæn hanum.

CAP. 17. *Si Mulier vi oppressa.*

Mulier, qvæ per vim vitium sibi factum dicit, qvam primum sibi reddita fuerit, coram vicinis eorumqve uxoribus vim illam sibi illatam queratur, item in coetu Ecclesiæ, & deniqve in foro, tunc verisimile fit vim ipsi factam, ideoqve veridici jurare tenentur, si ita uesta sit. Si autem factum tolerat mulier, & postqvam res palam est, tacet, vicini tamen vicinæqve norint illam cum eo viro rem habuisse, vel si demum gravida facta, nec ante, querelam movet, vi stuprata non præsumitur, qvanqvam pessimis modis habita sit, tunc veridicis non est opus. Accusatus de stupro per vim illato, si veridicorum jure jurando absolvitur, actori neqve pro vindicta, bōd, neqve pro fornicatione simplici leyeruide persecutio competit, actio enim, in qua plus est, utiqve tollit eam, in qua minus est *d).*

CAP. 18. *De concubitu clandestino, Lenleye.*

Si qva virgo vel mulier clam sui copiam sponte facit, re palam facta, qvanqvam tacet, nec qvem defert, sichter, cognati tamen qvem voluerint reum facti ejus arguere possunt, & ab eo propinquorum jusjurandum exi-

N 3

gere,

d) Vide annot. Dan. ad h. l.

503. O. St. D. 4. 10. tha ær hin thær a deel, eller: deser.

504. O. D. 4. 10. takær e then minnæ burt.

505. O. qwinne. D. 10. 4. konæ eller kuna.

506. O. 10. 4. D. tho falle a ther, eller hwæm.

af hanum antigh frende eth.⁵⁰⁷ æth ni mark boot⁵⁰⁸ af han gan-
ger with. eth fælle hanum at loghum⁵⁰⁹ oc bætæ hans manhæl-
læth⁵¹⁰ af han wil ei stande til rætte. en sithen frender hauer
for henne en sinne⁵¹¹ boot taken. wil hun ester haues illæ
with.⁵¹² later en oc taker annen. tha mughe frender ei for hen-
ne hwar sinne boot take uten hinne gørs wald. the ther næstæ
frænder ær oc weri scul. dælæ thessæ dælæ⁵¹³ oc æi annen oc
af then boot fanger hun efti. for thi at thet henne wili.⁵¹⁴ oc
engi frænder uten hinne rætte weri. thær henne gifter orth seal
waldæ.

Cap. 19. Worther⁵¹⁵ antigh manz husfrs⁵¹⁶ æth hans
slækfrith⁵¹⁷ dsth af barnæ. tha scul sannendmen um⁵¹⁸ ei scilæ
for thi at barn ævældæs⁵¹⁹ ei with henne uten hinne wili.

XV.

Cap. 20. Of⁵²⁰ slækfrith dottær gørs wald.

Worther menz⁵²¹ slækfrith dottær forlæghen oc ær æi
thingliisd. tha ma engi⁵²² ther henne tilhør a fæthern dælæ
theæt.⁵²³ num the thær næst ær a mothern oc⁵²⁴ giftær orth scul
wald

507. O. 10. 4. D. add. of han dyll. 508. O. pænningsh.

509. O. Fl. en faller han at loghum tha betæ the. Ligeledes de to Danske
trykte Lovbogger.

510. St. manhelgt. O. manhælleg. 10. manhælækt. D. manhælt.

511. D. en time.

512. O. D. 10. 4. ille worthæ with. Fl. warths illæ with.

513. O. Then thær næst weriæ han skal thenne delæ delæ. 10. The thær næst
weriænd æræ. D. 10. 4. lægge til: oc æi annen man.

514. O. D. 4. 10. forthy thet war moeth hænnæ wilæ.

515. Denne h. udgjør i andre Haandskrifter et Capitel for sig selv.

gere, si inficias it, vel multam novem marcarum, si factum confitetur. Si autem jure cadit, nec multam solvere vult, tenetur poena contumaciæ mandhellet. Porro ubi semel cognati multam stupri acceperint, si illa post impudicam vitam agens, reliquo uno alium admittit, cognatis quaque vice multam exigere jus non est, nisi vis illi inferatur. Hujus rei persecutio proximis cognatis, tutoribus, non aliis competit, nec ipsa multæ hujus partem fert, sua enim voluntate deliqvit, nec alias cognatus præter legitimum tutorem, cui jus ac potestas fuit eam despondendi.

CAP. 19. *Si puerperio mulier enecta fuerit.*

Si quæ uxor vel concubina ex partu obiit, veridicorum de morte ejus non admittitur arbitrium, partum enim non nisi sua voluntate concepit.

CAP. 20. *De illegitima filia.*

Si quæ vulgo concepta filia, nec in jure legitimata, corpus suum vulgaverit, dictæ actiones denegantur agnatis, i. e. à patre cognatis, maternis autem cognatis proximis competunt, in qvorum arbitrio matrimonium ipsius est.

516. O. funæ. 4. huusfrugh.

517. O. D. 4. 10. slækæfrith.

518. O. St. 10. 4. N. add. hænnæ døth.

519. O. afwælles. 10. afdes. 4. aueldetes.

520. I andre Haandskrifter læses rettere: Um slækæfrith dotter. Hvad der legges til om at giores Vold, passer sig ikke her; tilforn i det 13de Cap. er bleven talt om Boldtegit.

521. 10. O. ic. manz.

522. O. add. man.

523. themne (thesse) delæ. O. 10. 4. D.

524. O. add. hænnæ.

wald then sun ther kunc fær i lond taker ei af then⁵²⁵ hoot.
ther father botær for læghærwite for hans mother.⁵²⁶

XVI.

Cap. 21. Um markfrial.

Skil men⁵²⁷ um markfrial tha aghe sannendmen af thet
⁵²⁸ hæritat staplæ antigh meth stooc eth steen. oc swæræ sithen
i thet same stath ther thet skialneth er at the hauæ ræth gorth.
Æn er thet bothe markfrial oc hæræthfrial ther them⁵²⁹ skil um
tha skal fyuræ af thet⁵³⁰ hæræth. oc siughær af ant⁵³¹ the thær
nest er sittend skilæ um thet⁵³² sannest the witæ. oc swæræ⁵³³
at thæ gorthæ ret. oc linsæ⁵³⁴ a thingi. Æn er nokær minne
til at fyrræ war um sworæn oc liuer nokær⁵³⁵ af thæ ther suuo-
ræ. tha scal ther ei meræ um swæræs.⁵³⁶ en er (ei) minne til
at fyrræ waar sworæt.⁵³⁷ oc wil funung ritheæ markfrial tha
stær thæt for fullæ. tho ma han ei kumme⁵³⁸ at unwaræ swo at
thæt er lont⁵³⁹ for antigh theræ ther i the dæla a.⁵⁴⁰ warler⁵⁴¹
er tho at markfrial swæræs en ritheæs. for thi at them er fun-
næst⁵⁴² af ther næst sitær. er markfrial swo at thæ ther bo i
en

525. O. 10. 4. add. hans.

526. I No. 39, i det Stockh. Archiv lægges til ved Enden af dette Capitel:
en dor kunc af barnæ ic.; det samme som i denne Haandskrift staer ved
Slutningen af det 14de Cap. og i endeel Haandskrifter, ligesom i den M.
Udgave, gemeenlig udgjør et Capitel for sig selv; dog med denne Forskiel,
at det sidste: forthi at barn aueldæs ei with henne uten hennæ willi, er
ubeladt i No. 39.

527. Fl. O. D. man. O. add. with annen. 528. O. add. samme.

529. Fl. O. D. men. 530. Fl. 10. D. et. O. ent. 4. iet.

531. Fl. add. hæræth. O. af annæt hæræth. tho the ic.

est. Filius vulgo conceptus, multæ, qvam pater, ob fornicationem cum ipsius matre, solvit, nihil accipit.

CAP. 21. *De finibus agrorum.*

De finibus agrorum orta lite, veridici ejusdem Herredæ limites ligno vel lapide ponant, post in ipso limite, se qvod æqvius melius potuerint, fecisse jurent. Si autem lis est de termino agrorum simul & Herredarum, baade marckschel och Herrisschel, qvatuor ex una Herreda, & totidem ex altera, qvi prope limites habitant, qvam poterunt verissime rem dirimant, præstitoque de juste lata sententia jurejurando, eam post in foro publicent. Sed si qvi forte meminerint olim de eo juratum fuisse, superstesque sit qvis eorum qvi juraverint, denuo jusjurandum non admittitur. Ejus autem non extante memoria, si Rex eqves terminum agrorum statuere vult (vide marke-schel), id qvoque ratum erit, modo ne insciis iis, quorum ab alterutra parte interest, adveniat. Satius tamen est, limites jurejurando, qvam in eqvo facere, rectius siqvidem de re constat proxime habitantibus. Sed si de finibus agrorum ita res comparata est, qvod unius pagi
incolæ

532. O. ther illm. fl. 10. 4. um thet fannest.

533. fl. O. add. a. 10. add. sithæn. O. ok sværæ sithæn a.

534. fl. O. 10. 4. add. sithæn. 535. fl. O. D. 10. 4. add. man.

536. 4. gøres. 537. fl. 10. D. 4. um svoret. O. svoret um.

538. fl. 10. D. 4. add. til. 539. O. i lond.

540. fl. O. 10. 4. D. i delæ ør (øræ).

541. D. warlegħer. O. tho ør thet wæntelikør.

542. D. fl. 10. øræ e kyndæst (kyndixt, kynnixt). O. add. ther um, sum.

en by. haue kost i anen by. tha scule⁵⁴³ falle theræ kope with⁵⁴⁴ a withærnals thing that er en⁵⁴⁵ thing fyrre æn worther um sworæt. æth fyrre æn kunung rithær markstial. oc falle a stuf⁵⁴⁶ kope. oc gangæ with markstial. tha weri the thær kope⁵⁴⁷ met kynd næuent af thet er merkt met steen eth staþel.⁵⁴⁸ tho at markstial dæles⁵⁴⁹ af stat. æn falle the ei a stuf kope.⁵⁵⁰ fyrre æn sworæt er tha dugærth them thet efti.⁵⁵¹

XVII.

Cap. 22. Of man swæræs frithlös.

Swæræs man frithlös. oc wil hans withærnak ei boste take. tha fly han land innen dagh oc maneth.⁵⁵² flyr han ei tha a kunung at skyfæ yuer ham. oc ei a kunung fritkop af hanum at take fyrre en han er sat wit hins doth kunning.⁵⁵³ æn flyr han land eller dor tha scule hans næste frænder boste twinne fall.⁵⁵⁴ hærthes man oc with i land.⁵⁵⁵ tha bste hans fren- der⁵⁵⁶ tho twa sale. then ther næst er a fætherne swa sum fæther
oc

543. Gl. O. 10. D. 4. add. the.

544. Gl. O. 10. 4. D. a theræ kope a theræ withm. thing.

545. Gl. O. 10. D. et thing. 4. ent.

546. Gl. 10. O. skywe: stufs: stuna kope.

547. Gl. stef oc hæsth.

548. Gl. O. 10. 4. D. St. 37. gryfth.

549. Gl. D. 10. O. 4. swæræs.

550. Gl. O. 10. 4. D. St. 37. Kn. og M. II. add. oc gangæ ei with markstial.

551. Gl. 10. D. 4. O. Kn. M. II. tha dugærth them efti sikhæn theræ akaænen.

552. Gl. 10. D. mænde.

553. Gl. 10. 4. D. St. 37. hins dothæ kyn. O. hans dothæ næste.

554. O. attæn mark.

555. O. innen land.

556. O. tha boste han.

incolæ in alio qvid emerint, rei emptæ mentionem faciant in termino comparendi Vedermaals ting, id est, die proximo juridico anteqvam limites statuendi sunt jurejurando vel à rege eqvite, petant item particulam specialiter emptam, Stoff, terminosqve admittant, tunc emtum servent sibi per jusjurandum propinqvorum, modo lapide vel fossa disterminetur, licet terminus per jusjurandum motus fuerit. Sed si specialiter emptum non petatur, nec terminus approbetur e), anteqvam juratus fuerit, frustra post ejus mentio fit.

CAP. 22. Si quis proscriptitur.

Cum quis ex jurejurando in exsilium mittitur, si adversarius multam admittere nolit, fugiat extra provinciæ fines intra mensem & diem. Fuga neglecta officium Regis est ei securitatem adimere, gisue schioling, nec à Rege libertatem impetrat, anteqvam cum defuncti amicis transegerit. Fuga autem vel morte insecuta, proximi ejus cognati duos præstent multæ trientes, Sael. Sin contumax in patria remanet, propinqvi duos solvant multæ trientes. Proximus agnatus, utputa pater filiusve major

O 2

natu,

e) Addit Lassonius: nec terminus approbetur; in Editionibus enim impressis, nec non Codicibus plerisque Mstis legitur: og gange ej til Markessiel, qvod vero additamentum deficit in hoc Codice nostro. Vid. not. 550. Verba autem memorata, qvæ de termini vel mensuræ approbatione plerique intelligunt interpretes, id credo innuere, qvod debeat possessor prædii specialis Stoff, suscepta agrorum divisione, tempestive petere separationem agri sui proprii a reliquis agris communibus.

oc elstæ sun eth andre frender of the⁵⁵⁷ ær ei til take stuth af fætherne frænder oc bote en sal af⁵⁵⁸ fætherne. en the ther nest ær a mætherne suwasum brother eth andre frender nest a mætherne of brotherær ær æi til. take stuth af mætherne frender oc bote en sal. oc hauer han tua brøthær ther frithlös ær slyth. ther sialf hauæ goz. oc ær laugh uphaldsmen for them. tha ær then ældræ forman i then sal thær a fætherne bothes. oc then yngre⁵⁵⁹ forman i then sal thær a mætherne bothes. æn ær æi mer æn en brother til. tha ær han forman at then sal. ther bothes a fætherne. En hauer hin frithlös twa syner tha ær the nest uppæ at haldræ the twa sale ther sagth ærcæ. tho scal then ældræ then sal uppe halde ther a fætherne scal bothes. æn ær æi mer æn en sun til. tha halde han uppæ then sal a fætherne scal bothes. oc anen giue hin ther nest ær a mætherne.

Cap. 23. Kloster ma engi frithlös man⁵⁶⁰ take. æn e hwile loghfeld man ther kloster taker. tha scule the bote fult fur hans brot. of han er muns eth brother ællæ læggæ hanum ut. of han ær i værældsklotha.

XVIII.

Cap. 24. Vm orægth man.

Dregth man ma æi nothæs⁵⁶¹ ættæbot uppe at halde. then
ær

557. O. thessæ.

558. O. 4. fl. a.

559. fl. O. yngæ. 10. 4. yngær.

560. 3. loghfeld man. fl. frithlös man.

561. fl. O. 10. add. til.

natū, vel his deficentibus, reliqui agnati, ille stipem auxiliūmque ab agnatis colligit, unumqve trienteim agnatorum nomine exsolvit. Porro proximus maternus cognatus, frater scil. vel reliqui proximi cognati, si frater nullus est, à cognatis maternis stipem exigunt, unumqve trientem præstant. Si autem proscripto duo sint fratres bonorum possessores, qvibus Jure competit accipere à cognatis multam homicidii f) primogenitus caput est ejus trientis, qvo agnatorum nomine cædes expiatur, natu minor, ejus, qvo cognatorum nomine. Sed si unicus frater superstes est, ipse caput habetur expiationis à parte agnatorum. Proscripto autem si filio duo sint, ipsi proximi colligendis dictis duobus trientibus censentur, primogenito tamen incumbit collectio ejus trientis, qvi agnatorum nomine venit. Si autem unicus est filius, expiationem agnatorum sustineat, alterum trientem solvant proximi cognati materni.

CAP. 23. Monasterio fas non esse proscriptum recipere.

Proscriptio cuiquam in monasterium non sit refugium. Lege autem convictum si monasterium admiserit, multam in solidum pro eo solvat, si monachus est, vel ipsum exhibeat, si habitu utatur seculari.

CAP. 24. Inops quis?

Inopem ex familia (oregit mand) ad cædis expiationem (ettebod) cogere non licet. Is inops censetur, qvi nec

Ω 3

domum

f) Versioni Lassonianæ correctionem heic aliquam adhibui, nam vim vocis: upholdersmen, non perspexisse videtur Interpres.

ær oregh ther ei hauer sçelf hus oc iorth. oc æi ræthær lething
oc landwern.

Cap. 25. En scil tua men um. hvilic theræ nermer ær
ættebot uppe at haldæ⁵⁶² tha scal hin ther fyrt seghæs (sæktæs)
æntigh take with then sal at botæ. ætho⁵⁶³ wiſe annen ther
nermer ær meth kyns eth af hins nestæ frænder ther frithlos ær.

XIX.

Cap. 27. Hwa botæ scal meth annæn.

Hwa sum vter mer ær i byrth. æn at færth man. han
tharf effi botæ⁵⁶⁴ num⁵⁶⁵ han wil. takes oc boter in. tha ta-
ke the ecki ther uten færth man æra. vten af frender wille them
noket of giue.⁵⁶⁶ Lærthe men oc quinnae the botæ ei oc the
take æi bot hværæ ner⁵⁶⁷ sum the æra i byrth. for thi the mugæ
hefne a engi man oc engi man a them. Er lærthe men æller
quinne hins nestæ aruing ther dræpen worthær tha take the en
sal til arf oc gorsum of æi er andrae sysken til oc frænder⁵⁶⁸
take the andrae twa sal.

XX.

Cap. 27. Of man huscer⁵⁶⁹ frithlos man.

Hwa sum huscer frithlos man witænde æfter dagh oc ma-
neth botæ funung thre mark. dyl han væri sit meth tolf men
eth

562. Gl. at botæ oc up at haldæ.

563. Gl. æller. O. æt.

565. O. vten of han wil.

567. O. e hvara nær.

564. Gl. add. meth annæn.

566. O. add. af then boot.

568. Gl. oc andrae frænder.

domum nec prædium possidet, nec in expeditionem patriæve defensionem quid confert.

CAP. 25. *Si lis est quisnam cædis expiationem expeditat, ettebod opholde.*

Porro si inter duos non convenit, uter in lytro exigendo potior erit, qvi prior convenitur ipse vel subeat onus trienteū illum colligendi, vel jurejurando proximorum proscripti cognatorum, alium se proximiorem ostendat.

CAP. 26. *Qvis in lytri solutionem cum aliis recipitur.*

Qui ultra quartam generationem cognationis est, nec invitus cogitur ad multam solvendam, nec multæ solutæ partem fert, nisi cognati qvid ei largiri velint ul tro. Clerici & mulieres lytrum nec conferunt, nec recipiunt, qvamvis gradu proximiores sint; nam vindicta penitus his, & contra eos interdicta est. Si autem clerici & mulieres occiso proximi heredes sint, unum multæ trientem hereditario & vindictæ, gis som, nomine accipiunt, si non aliis frater sorore superest, cognati reliquos duos trientes.

CAP. 27. *De Receptatoribus proscriptorum.*

Qui sciens proscriptum à mense dieque recipit, Regi tres marcas solvat. Si inficias it, duodecim virorum jure-

eth at han wise⁵⁷⁰ æi at han war frithlōs eller han hærbærgæ:
thæ⁵⁷¹ hanum æi meh allæ.

XXI.

Cap. 28. Of man swæræs til boter.

Sweræs man til boter. tha botæ han en sal af sit eghet.
oc kreue sithen stuth af sine frender til the andræ tiva.⁵⁷² æn e
thighær⁵⁷³ man swæræs til boter æthe fæster hot. oc fanger ekki
af frender. halde tho al bot uppe⁵⁷⁴ ther han festæ eller war
sworen til. for thi huat sum han⁵⁷⁵ fæster thet scal han⁵⁷⁶ ut-
giæ. en stythicæ frænder æi meth hanum tha ma han soke them
til nam.⁵⁷⁷ for enktæ⁵⁷⁸ brot ther man bryter taker han stuth
til bot.⁵⁷⁹ uten mandrap enæ.

XXII.

Cap. 29. Hwæt men sculæ herwærki delæ.

Hwa sum herwærki wil delæ. han scal alle the samme
lund kere. oc thing stefne. oc sit loghmað⁵⁸⁰ fylghæ swa sum
saght ær um mandrap.

XXIII.

Cap. 30. Hwilt herwærki ær.

Ganger man meth rathet rath i annens mans hus. oc
bryter hus oc taker ut antigh se eller klæthæ eth wapn. æthe
andre

570. Fl. 10. 4. wiste. O. wisse.

571. O. hwætæ. 572. O. add. salæ.

573. Fl. æn e ther man. O. æn ther. 574. O. halde tho boot vp enæ.

575. Fl. O. 10. 4. man. 576. Fl. add. alt. 577. Fl. stuth.

578. Fl. 10. 4. engi. 579. Fl. O. 10. 4. af frænder.

580. Fl. O. 10. loghmað.

jurejurando purgabit se nescivisse eum proscriptum esse,
vel penitus non eum recepisse.

**CAP. 28. *Si jurejurando quis ad expiandam pecunia
cædem admittitur.***

Lytro ex jurejurando admisso, homicida ex suo solvat trientem, dein cognatorum auxilium postulat in reliquos duos trientes. Si autem multa ex jurejurando vel pacto admittitur, nec à cognatis præstatur, ipse tamen multam pactam juratamve expediat: pacta enim servanda sunt. Cum vero cognati ei auxilio non veniunt, eos excutere licet, sōge dem tū nams. Nam go) in nullam commissi delicti poenam cognati contribuunt, excepto solo homicidio.

CAP. 29. *Quomodo agitur de Vi Publica.*

Qui de vi publica agere vult, iisdem omnibus modus querelam moveat, in jus vocet, jusque suum perseqvatur, uti supra de homicidio dictum est.

CAP. 30. *Vis Publica quænam sit.*

Si quis consulto alterius villam, domumve ingressus, domum fregerit, & inde pecudes, vestesve, arma, vel quam

g) *Coniunctio causalis: non merito, juxta recent. Editionem h. c., in quam errore aliquo, ni fallor, irrepsit: fordi at, incongrua hic loci, in Codicibus Msstis exulat.*

andré thing⁵⁸¹ ther bonden a. fra bonden sielf⁵⁸² eller fra hans hion ther a halder. tha er thet herwærki. bærer man oc-bonden eth særer elder hans husfræ⁵⁸³ æthe andre hans hion the ther i fælligh ær.⁵⁸⁴ i bondens eghet hus tha er oc thet herwærki. æn hittes⁵⁸⁵ the allæ satæ i annens bonde garth oc worthe si then a at skilæ. thet er ei herwærki. for thi thet er at wathæ. æn binder man bonden i sit æghet hus uten hans skyld. eth takker bondens dotter elder kone. oc forer burt met wald thet er oc hærwærki.

Cap. 31. Nither man oc annens mans forn up eth hither sit sæ thær i meth wald. thet er oc hærwærki. tho scal gothæ mens asun ther til af theræ⁵⁸⁶ næstæ thing.

XXIII.

Cap. 32. Hwilt mans huscer.⁵⁸⁷

⁵⁸⁸ Hwar sum man bothæs for. antigh meth tiald eth meth risboth eth meth gryft. oc hauer ther i forth sik sielf oc sine kostæ. ther mughe⁵⁸⁹ bryte a hanum hærwærki sua sum i hans eghen hus swa oc af man er skip⁵⁹⁰ stathen ther bygd er meth farkostæ. Hwilc hus ther man læghær thet er hans eghet⁵⁹¹ til leghømal er ute.

Cap. 33. Lanbo er sielf husbonde for sik. oc a hanum mughe

581. 10. 4. costæ.

582. Bl. ther bonden a sielf fra ham.

583. Bl. O. 10. 4. husfræ.

584. O. add. mæth bondæn.

585. O. finnæs.

586. Bl. 10. 4. thæt.

587. O. hwilk man ma hus kælæ. O. huat manz hws er.

588. Bl. O. 10. 4. D. bothæs. Kn. og N. U. hvor som Mand bygger.

589. O. ma man. Bl. 10. 4. D. mughe mæn.

qvam aliam rem patrisf. ipsi, familiævē ejus, qvæ ipsi usui est, surripuerit, hoc Vis Publica, *Heruerit*, censetur: item si patremf. contundit, ipsumve aut uxorem, vel familiam domi ipsius vulnerat, Vis Publica est. Sed si forte omnes alterius domi concordes inveniuntur, si rixa post oritur, Vis Publica non habetur, casu enim accidit. Si autem patremf. absqve culpa sua domi suæ qvis ligaverit, ejusve filiam vel uxorem ceperit, viqve abduxerit, hoc qvoqve Vis Publica censetur.

CAP. 31. *Si quis eqvorum ungulis alterius segetem proculcat.*

Si qvis vi immissis eqvis alterius segetem proterit, vel armentis suis eam depascit, Vis Publica est. Proximo tamen placito honesti viri in rem præsentem mittendi, qui damnum datum æstiment.

CAP. 32. *Propria cujusque domus quænam censetur.*

Ubicunqve tentorio, fossa aut sepimento qvis ædificaverit, seqve bonaqve sua intulerit, ibi Vis Publica in eum patratur. Simile jus est, si reperitur in nave suppellestile onusta. Conducta domus pro propria habetur locatione durante.

CAP. 33. *Colonus, Landboe, suo nomine dominus censetur.*

Colonus ipse dominus habetur suo jure, & in eum

P 2

Vis

mughæ men hærwærki gøræ oc æi a bryti. forthi at hwat sumi
gors a then garth ther bryti sifher i thet ær bondens færæ.⁵⁹²
en gors noket a brytins licom⁵⁹³ eller hans konge⁵⁹⁴ eller hans
horn thet ma bryti sielf delæ uten hans husbonde.

XXV.

Cap. 34. At sex sculæ witne um hærwærki.

Hwa sum hærwærki wil dele⁵⁹⁵ æth færæ. han scal haue
sex gothe mens witne af thæt hæræth ther then⁵⁹⁶ gerning ær
gorth i. oppa⁵⁹⁷ thet thing, ther laghting ær. oc the sex⁵⁹⁸
sculæ witne at siva worth hanum gorth⁵⁹⁹ at han hærwærki de-
le loghlic.⁶⁰⁰ en af han bræster witne. tha scal han⁶⁰¹ ther
sekthæt⁶⁰² ær værie sit meth nefnd i kyn.⁶⁰³

XXVI.

Cap. 35. ⁶⁰⁴ Of noker mans fæ dræper man.

Eler noker mans hest man til døthe. eth noket annet fæ.
ther man ær louet at hane. sua sum ær nest eth swin. æth hund.
worther thet sworæt til mans hane. tha botæ bonden⁶⁰⁵ thet
a thre mark penning. oc giue tho thæs^{606*} logh at han wissæ
æi at thet se hasthæ then wance.^{606**} en timer thet tñse⁶⁰⁷
i hon-

592. O. thet en hans husbondæ færæ.

593. Gl. lime, O. limmæ æth litham.

594. Gl. a hans konge æth a hans born.

595. Gl. O. færæ.

596. Gl. O. 10. 4. the. 597. O. a.

598. O. add. mæn.

599. Gl. O. 10. 4. ær with hanum gorth.

600. Gl. O. 10. 4. at han ma laughlik hærwærki delæ.

601. Gl. O. 10. 4. ham, hanum.

602. Gl. ther for sat ær.

Vis Publica patratur: qvicqvid autem committitur in vil-
lam, in qua villicus est, Brydie, de eo domino aetio com-
petit. Si autem corpori villici, uxorise ejus vel libero-
rum damnum datum sit, ipsi villico, excluso domino, de
eo agere licet.

CAP. 34. *De Vi Publica sex testes adhibendi sunt.*

Qui de Vi Publica agere vult, sex integræ fidei ho-
minum testimonio, ex ea nomarchia, in qua factum coim-
missum est, munitus erit. Hi in placito legitimo, lands
louting, deponant hunc in modum vim ei factam, ut me-
rito de Vi Publica agere possit. Testibus autem deficienti-
bus, reus cognitorum jurejurando se purgabit.

CAP. 35. *Si quadrupes cuiusquam hominem oc-
ciderit.*

Si eqvus vel qvod aliud animal, qvod jure habere
licet, utputa bos, sus vel canis, quem perimit, juratur
que mortis causam dedisse, dominus quadrupedis tria di-
drachma pendat, simul sacramentalium jurejurando pur-
gabit se nescivisse id quadrupedi vitium fuisse. Qvod si

P 3

autem

603. O. kyns nævend.

604. O. of hest slær man til døthæ.

605. Gl. 10. 4. add. ther atte.

O. ther ther a. Stratx ester har Stokh. 37-

Gl. O. 10. 4. i Steden for thre, ni mark. Ligeledes 10. O. har nii mark
penning.

606*. O. 10. 4. thesse. 9. Gl. thes wane. 4. thes kynne.

606**. 10. thes kynne. 4. thes kynne. Kn. II. thiisse kynne.

607. Gl. tithe. 10. 4. thryse. D. thryse. Kn. II. tresser. N. II. tre gange.

i bondens hæfthe e um thet samme før tha bote for fullæ boter.⁶⁰⁸

Cap. 36. En fother (man) wild diur up swa sum er ulf hwasp. eth biorn hwalp huat sum the bryte thær fore bote han⁶⁰⁹ fullæ better ther them up fodde. oc them hauer i hæfthum. en worthe⁶¹⁰ (the) losæ oc dræper annen⁶¹¹ man them bote effi for. en i bondens hæft mughe the ei dræpes.⁶¹²

XXVII.

Cap. 37. Of nokær man fangær døt af thæt ther æi luer.

Drukner nokær man i annen mans felæ ther man hauer⁶¹³ serlic. ther fore bote han thre mark.⁶¹⁴ en aghæ allæ grænæ.⁶¹⁵ tha bothes⁶¹⁶ effi force. swa er oc um lærgraf. En drukner man i mylnedam. æthæ i fiskegarth eller i andre garth watnæ⁶¹⁷ ællær faller sicelf af hus. æth hus fallær a hanum ther fore botes effi.

XXVIII.

Cap. 38. Of man røuces i annen mans garth.

Fangær nokær man hus a anens⁶¹⁸ mans iorth. swat⁶¹⁹ han er laghæ eghær at. oc bryter nokær man thet hus burth uten hans wili. tha ma han ther huset attæ dele thet til hærwørki. oc kummeræ effi with hin at dele thet thær iorthen attæ.

Cap.

608. O. ther for fullæ manbstær. Strax efter en foster O. Fl. 10. 4. add. man.

609. Fl. O. man. 10. 4. the. 610. O. Fl. 10. 4. add. the.

611. O. nokær.

612. O. ma man them æi dræpæ.

autem ter ab eodem animali in ejusdem dominio accidit,
plenum lytrum solvat.

CAP. 36. *Si feram quis educat.*

Feram qvi nutrit, lupi scil. vel ursi catulos, eorum noxam in solidum luat educator. Solutos forte si qvis necat, impune fit, at dum in possessione sunt, eos occidere non licet.

CAP. 37. *Si à re inanimata mors infertur.*

Si qvis in alterius puteo mergitur, qvi privati juris fuit, eo nomine multa trium didrachmorum venit. Si autem communis puteus omnium vicinorum fuit, cessat multa. Idem jus obtinet de fossâ argillæ. Si autem qvis in moletrinæ lacu, piscina, vel qva alia manu facta aqua, mergitur, vel casu de domo decidit, domusve in eum ruit, eo nomine multa nulla venit.

CAP. 38. *Si in alterius area qvis domum structam habet.*

Si cui domus in alterius area est, cuius legitimus possessor est, eam si qvis destruit, possessori competit actio de Vi Publica, fundi autem domino ea actio denegatur.

CAP.

613. §l. 10. 4. D. of nökær man drukner (O. har drunkner) i annen mans fældæ thær man ate, eller a.

614. O. 10. 4. add. thær fælden a. 615. O. 10. 4. add. then fældæ.

616. O. add. ther. 617. §l. O. 10. 4. St. 39. gorþæ watne.

618. §l. O. 10. 4. annen. 619. §l. O. 10. 4. sva at. 10. swo at.

Cap. 39. En bryter man bondens hus up oc taker thær ut hans geste høste. eller andre koste ther gesten a. tha ma bonden delæ hærwarki for husbrot oc gæsten ran for since koste ther han tapethæ.⁶²⁰ En rouer ænnen man bondens woght ther hans husfræ⁶²¹ sitær i. tha ær oc het hærwarki.⁶²²

XXIX.

Cap. 40. Vm⁶²³ næfningæ.

Næfningæ scula suæ um handran. horan. oc iorthran.⁶²⁴ thær summæ kalle markran.⁶²⁵ en vm wathæs gærning. oc vm thiufneth thær om seal thrithing⁶²⁶ gomes. a fyrthæ (fyrstæ) thing liuser man sit ran. tha nesnes thing for hans deleman. a het annet thing tha goes fyrstæ thing nytt. het⁶²⁷ at twa men witne æller flære. at het er theræ withermals thing. oc at hin ther sekthes⁶²⁸ war laghlic tilkrafth at stande hin⁶²⁹ til rætta thær hanum sektaæ. oc sithen swæræ⁶³⁰ han thær sat giuer. a het thrithi thing scula næfningæ centigh swæræ honum ther sat worth giuen til rans eth fra. En of man ther sekthes gangør with hins koste thær hanum sekthæ fyrræ en um worth sworeth. tha aghæ næfningæ thær æi vm at skilie. oc æi a kuming sin

620. O. mistæ.

621. Fl. O. 10. 4. husfræ.

622. Fl. D. 10. 4. fult hærwarki.

623. Fl. Af.

624. I Fl. 10. 4. læses ogsaa Jorthran, men i D. 10. St. 39. Kn. og N. U. Hjorthran.

625. O. markæ raan, of vm wathæs gærning ic.

626. try v. tre thing Fl. O. St. 39.

627. Fl. O. 10. 4. add. er.

628. Fl. sekthæ. O. 10. 4. sekthæ er.

629. O. add. ænnen.

630. O. Kn. og N. U. swæræ. Dog har den latinske Text i Kn. U. juret.

CAP. 39. *Si quis domi alterius spoliatur.*

Effracta domo patrif., si quis hospitis eqvum vel qvam aliam rem inde auferat, patrif. effractæ domus causa competit aetio de Vi Publica, hospiti autem vi bonorum raptor. pro rebus ablatis. Rheda autem qva vehitur uxor patrif. expugnata, id qvoqve Vis Publica plene habetur, fuld Heruerck.

CAP. 40. *De Nominatis, nefninge.*

Nominatorum est jurare de raptu è manu haandran, è domo boeran, è campo Hiortran, qvod & qvibusdam Marekran dicitur, item de eo qvod casu accidit, & de furto. Hæc persecutio tribus placitis absolvatur: in primo placito queritur de rapina sibi facta, tunc dies juridicus reo statuitur; in secundo placito renovatur primum, i. e. duo pluresve testantur hunc legitimum esse terminum comparendi, reumqve legitime vocatum esse ad respondentium accusatori, post actor jus suum exponit (juret, est in versione Kanuti) *h*); in tertio placito nominati suo jure-jurando reum delatum vel absolvant, vel condemnent de rapina. Si autem reus anteqvam juratur, confessus fuerit res accusatoris apud se esse, cessat Nominatorum judicium, nec Regi ulla multa debetur, qvanqvam dominus
jus

h) Recte quidem, legitur enim in Codicibus Missis: swæræ, non swaræ. Debebat enim Actor, anteqvam jurarent viri nominati, juramento suo reum incusare diliicti, qvod nostratis dicitur: at swæræ en anden noget paa Haand.

sin ræt. tho taker bonden sin ræt. en alt ma hin ther sektes vt-legge meth loghum⁶³¹ ath han sit thet at wathæ ther han worth sekhet fore swat⁶³² han hugthe at thet waræ hans eghæt. æller thet han fel⁶³³ meth hans wilæ. ther akæræ.⁶³⁴ en brestær hanum logh.⁶³⁵ late vt thet ther akalles. oc botæ a thre mark hot⁶³⁶ bonden. oc swa kumung. En ganger han æi fyrræ with. en ham worther sworæth a hand. tha scula nefningæ swære um. oc hin ma kumme⁶³⁷ with engi⁶³⁸ annen logh.

Cap. 41. Then ther um⁶³⁹ swor⁶⁴⁰ a withermals thing hin annen a hand. oc wil æi sithen fulkummæ nefningæ til.⁶⁴¹ gialde bonden thre mark. oc kumungh thre mark.⁶⁴² oc gange æi nefningæ til.

XXX.

Cap. 42. Huræ⁶⁴³ næfningæ sculæ swæræ.

A thri⁶⁴⁴ thing æfter at man liusæs ran a hand.⁶⁴⁵ æller of han sekthes for noket annet ther nefningæ aghæ um⁶⁴⁶ swæræ⁶⁴⁷ sculæ til domes at swære ræt ther æfter aghæ nefningæ there rath at take⁶⁴⁸ af the hæste⁶⁴⁹ ther i⁶⁵⁰ hærceth æræ. huat⁶⁵¹ the sculæ tilgangæ ethæ æi. oc huilt⁶⁵² the sculæ swære.

forthi

631. O. of giue theresse logh.

632. swa at.

633. fl. O. ic. add. math.

634. fl. O. 10. 4. a fallæ.

635. O. add. tha.

636. fl. 10. 4. bathe.

637. O. of hin ther sekthes ma tha.

638. 10. ennegh. 4. ennengh.

639. fl. O. 4. man. 10. men.

640. fl. O. 10. 4. swær. St. 37. tho ther ran swæræ.

641. O. fulkummæ thet meth næfningæ.

642. O. add. sithæn.

643. O. 10. 4. hwanner, hwannæ.

644. fl. O. 10. 4. thriti. fl. 10. 4. hint thriti thing.

ius suum perseqvatur, reus tamen jure comprobabit se rem, cuius nomine delatus fuit, casu accepisse, adeo ut non rectius meminerit vel putaverit, qvam eam suam fuisse, vel voluntate actoris se eam noctum esse. Si autem jure cadit, brøster ham lou, rem petitam restituat, luatqve domino tres marcas, & tres regi. Sin confessus non fuerit anteqvam jurejurando delatus fuerit, Nominatorum juramento locus est, nec post aliud ei juris remedium superest.

CAP. 41. *Si post publicatam rapinam persecutio omittitur.*

Qui in termino comparendi, qvem suo jurejurando de rapina reum detulit, si Nominatos dein non adhibuit, poena trium marcarum tenetur adversario, & totidem Regi, nec post admittantur Nominati.

CAP. 42. *Qvando jurabunt Nominati.*

In tertio placito post publicataī rapinam, vel de relia, cuius nomine Nominatorum admittitur arbitrium, qvis reus delatus est, sententia judicis adigendi sunt, qvod justum æqvumqve jurejurando suo exponere velint. Dein spectatissimos ejus Herredæ viros consulant Nominati, an arbitrium dicere, nec ne, & qvid jurare debeant, nam

Q 2

licet

645. D. øftær at man lins ran hinannæ a hand.

646. Fl. D. 10. 4. add. at.

647. 10. 4. skil. D. tha ßkulæ næfningæ til domæs. 648. Fl. hauæ.

649. Fl. D. add. mæn. 10. 4. af the bæstæ mænß rath.

650. D. add. thet. 651. D. of. 652. Fl. D. 10. 4. hwar.

forhi thot⁶⁵³ the swæræ alle et. of the swæræ i gen⁶⁵⁴ the he-
ste oc the flesce hærath's men tha mugæ the tho theræ boslot
forgoreæ.

Cap. 43. Swa sculæ nefningæ swæræ. hialpæ mic⁶⁵⁵
swa guth. oc then helghe bok thær⁶⁵⁶ i hende hauer at then man
rentæ annen at thet fæ ther han worth sekhet for. oc ær forhi
fylidugh ut at lateæ oc botæ a⁶⁵⁷ bonden thre mark oc kumung
thre mark.

XXXI.

Cap. 44. Um huræ mykæt man seal ran swæræ.

Handran wa wære hat æth hansæ eth huat sum man ha-
uer i sin hand. ther swa myket gialder ænce⁶⁵⁸ twa hansæ. for
thi thet ær meræ seam at worthæ swa rænt en andræ lunde. en
engi andræ ran mughe wære minne en half mark kostæ. ther
nefningæ sculæ um swæræ. thet (ær)⁶⁵⁹ half mark kostæ. thær
gialder half mark penning.

XXXII.

Cap. 35. Um boran.

Theet ær boran at man ganger i annens mans garth. oc
takær ther burt af hans fæ. æller fletæ. eth wapn. et noker an-
dræ kostæ. ther gialder half mark penning.

XXXIII.

653. Sl. at thothe. O. tho at the. 10. 4. forthy at tho at the.

654. 10. 4. D. gen, geen. 655. O. Sl. D. them.

656. Sl. O. add. the. 10. 4. ther iac haldæ a.

657. Sl. absthæ bondæ. O. 10. 4. botæ a thre mark bondæ.

licet omnes unanimiter consentientes, contra opinionem
optimorum pluriumque ejus Herredæ virorum juraverint,
bona tamen sua committere possunt, forgiore deres boeslod.

CAP. 43. Quomodo jurabunt Nominati.

Hunc in modum formulam jurejurandi concipient
Nominati: Ita me Deus juvet, codexque hic sanctus quem
tango, quod hic vir alteri surripuerit rem, ideoque te-
neatur rem restituere, & insuper poenæ nomine solvere,
actori tres marcas, regique tres.

**CAP. 44. An rei minimæ rapina fit, omni huor meget
Ran maa fueris.**

Rapina è manu, Haandran, committitur, pileo vel
chirotheca surrepta, vel quantum duæ chirothecæ valeant,
quicquid in manu habemus, majus enim dedecus est, hoc
quam alio modo spoliari. Alias rapina non fit rei mino-
ris dimidio marcæ, nec de ea Nominatorum admittitur
jusjurandum. Dimidium marcæ pretium rei est, quæ
marcam nummariam valet.

CAP. 45. De rapina e domo, Boeran.

Rapina è domo est, cum quis villam alterius intrat,
& inde surripit ipsius pecudes, vestesve, arma, vel quam
aliam rem, pretii marcæ nummariæ.

Q 3**CAP.**

XXXIII.

Cap. 46. ⁶⁶⁰ Wm hiorthran.

Hiorthran er thet. af man gangær i annens mans fald ut
a marke oc taker theræ hors eth nost. et annet sæ. eth korn eth ho.
æth timber æth noker andrae kostæ ther half mark ⁶⁶¹ gialder.

Cap. 47. Hwilec man for ransdæle faller met nefningæ.
han er bonden skyldugh ther han feller thet ther han er feld til.
oc thre mark. oc kumung thre mark.

Cap. 48. Den sler noker man annen mans æng al op
met ⁶⁶² æg oc ændeæ æth sler al aker up. ⁶⁶³ oc forer burt. ⁶⁶⁴
huræ myket ther sæthæn ⁶⁶⁵ er æthæ eng. tho thet ⁶⁶⁶ er ⁶⁶⁷
minna æn half mark tha ma thet meth ran dels.

XXXIV.

Cap. 49. Wm wathæs gerning.

Sæktæs man for hælgæbrot. æth blotbrite. oc swæræ
⁶⁶⁸ han at han gorthæ thet at wathæ. oc swara the nefningæ
ther ⁶⁶⁹ seulæ um skilie. hans gerning til wathæ werk. ⁶⁷⁰ oc bo-
tæ han with then han bræt with oc ⁶⁷¹ hwærkin with kumung oc
æi ⁶⁷² bispop.

Cap.

660. I N. U. hedder det: om Hiort: eller Marke:Man. I Haabekristerne,
samt i B. Kn. U. alene: om Hiorth Ran.

661. Fl. add. pæning. 662. Fl. O. 10. 4. mællæ.

663. Add. Fl. 10. 4. mællæ æg oc ændeæ.

664. Fl. 10. 4. oc taker thet burt. 665. Fl. sagh. O. skathæn.

666. Fl. O. 10. 4. tho at thet. 667. Fl. 10. 4. gialder.

668. O. swær. 10. swoor. Fl. swæræ. 669. Fl. 10. 4. add. theræ.

670. O. oc swæræ nefningæ hanum til wathæwerk.

671. Fl. O. 10. 4. tha. 672. Fl. O. 10. 4. add. with.

CAP. 46. *De rapina in campo facta, Hiort eller
Marche Ran.*

Rapina in campo facta, Hiortran, habetur, si quis carceres in campo struetos, fold, intrat, inde surripiens eqyam, bovem, vel qvod aliud animal, aut fenum, frumentum, tignum, vel qvam aliam rem, dimidium marcæ ex justa æstimatione valente.

CAP. 47. *Si actione vi bonor. raptor. quis convictus
fuerit, falder for Raus dele.*

Qvicunqve vi bonor. raptor. ex jurejurando Nominate
naturum damnatus est, tenetur restituere actori vincenti
rem, & simul tres marcas, Regi item tres.

CAP. 48. *Si quis alterius segetem vel gramen per
vim demetit.*

Prato alieno ab initio ad finem defecto, messem egg
och ende, agrove demesso, qvantulaçunqve fuit seges fæ-
numqve, si ablata fuerint, qvanqvam nec dimidii marcæ
pretio sint, tamen actione de vi bonor. raptorum rem
perseeqvi licet.

CAP. 49. *De fortuitis, Vaadis gierning.*

Qui Sabbati violati reus agitur vel sangvinis fusi
(bloduidé), si fortuito factum jurejurando adserit, Nominate
natiqve qvorum de eo notio est, casu factum jurant, læso
tenetur, non Regi, neqve Episcopo.

CAP.

Cap. 50. En er han⁶⁷³ minne en fughærtan⁶⁷⁴ wins
ter gammel bote with hin han brot⁶⁷⁵ oc æi⁶⁷⁶ funung. oc æi
with bispop uten for mandrap æne.

XXXV.

Cap. 51. Hvoræ næfningæ sculæ i takæs.

Næfningæ sculæ attæ were i huarth heret twa i hwar fia-
thing. bonder sculæ til nefnæ^{677*} twa i huarth fiaрthing. the
thær thrigi mark men ære. athælbonde oc æi bryti æth lanbo
(num the)^{677**} ther uppæ halde for them fult landwærne. oc
the⁶⁷⁸ sculæ kumme til things meth them a thet thing ther nest
ær øftær tolftæ⁶⁷⁹ dagh. oc nefnæ them for vmbæsman. ther
thæ haue til nefnde. vmbæsman scal them i ethæ thæssæ lunde.
bithe them siva guth hialspæ at swa længi sum the ære næfningæ
vm alle the mal thær the worthe til krafthæ vm at swæra. oc
them horer vm at swæra. tha⁶⁸⁰ sculæ the swæra⁶⁸¹ thet rætta-
stæ. oc vtæn⁶⁸² wild. en forgleme bonder them oc wilæ æi them
take til thær næfningæ sculæ væræ oc ræthe⁶⁸³ for vmbæsman
tha

673. Fl. en er then (hin) ther blotwita gorthæ æth hælaugh brot minne ic.
10. 4. en er barn oc minne.

674. Saaledes og Fl. og O. samt 442. Men 10. 4. D. C. 453. Nip. samt
andre nyere Haandskrifter tilligemed Kn. og N. U. saemtan.

675. Fl. O. 10. 4. add. with. 676. Fl. O. 10. 4. add. with.

677*. Dette sidste, at bonder skulle tilnevne, flettes i Fl. 10. 4. Kn. og N. U.
men staaer i O.

677**. Fl. 10. 4. add. num the. O. num the ther uphaldzman ære for them.
of full landwærn.

678. Fl. 10. 4. of bonder. 679. V. Kn. og N. U. add. Guel.

680. Fl. 10. 4. at the sculæ. . 681. Fl. the sannest oc thet rætest.

CAP. 50. *Cujus ætatis puer sabbatum profanare potest.*

Qui nondum decimam quintam ætatis hyemem exegit, ei tantum contra quem commisit, satisfacit, non Regi, nec Episcopo, præterquam in casu homicidii.

CAP. 51. *Nominati ubi constituendi sunt.*

Eligantur Nominati in quaque Herreda octo, duo in singulis quadrantibus, fierding, tres marcas possidentes, sintque pleno jure domini, Adelbonde, non villici, brydie, nec coloni conductii, landboe, sed qui suo nomine plenam patriæ defensionem præstent, landuern. Cum iis comparent ruricola proximo die juridico, à die duodecimo post festum nativitatis domini, nominaque eorum edant coram judice, Omboȝmand, quos elegerint. Ab iis judex juramentum hunc in modum exigat: Qvod ita sibi deum propitium velint, qvod quamdiu nominati maneant, jurent in quaque causa, ad quam legitime vocati fuerint, & de qua jurare teneantur, quam poterint verissime justissimeque absque omni gratia *i*). Ruricola autem negligenter in eo versantes, Nominatos si non eligant, nec coram judice eos fstant, judici ipsi potestas est Nominatos sibi eli-

i) *o:* absque omni partium studio. Vox vernacula vīlð, quæ verbo: at ville, originem debet, significat propensionem voluntatis in aliquem.

682. *fl. add. ennen.* *O.* vtæn all wild.

683. *fl. 4. rethæ.* *10.* i ethæ. *O.* of xi funne (maastee: fumæ) them for umboȝman.

tha ma vmbæsman taker siælf⁶⁸⁴ nefningæ. en skil fiaerthing⁶⁸⁵ a innenborts at summe (willæ)⁶⁸⁶ hauæ en. oc summe annen. tha sculæ the væræ nefningæ thær flæstæ men⁶⁸⁷ havæ til taket. tho scal thet gomæs at e mæthen nofer⁶⁸⁸ ær til. thær ei hauer nefning væræth thær tho ær swa for. at han ma væræ sin eghæn værie. tha ma hin ei nothes til⁶⁸⁹ thær syrræ hauer woræt nefningæ. Wil han oc⁶⁹⁰ siælf væræ tha ma vmbæs man hanum ei vræke. en kan han ei siælf skil⁶⁹¹ a gsre. at nofer man ær til i hans fiaerthing ther ei war nefning sithen han war. oc of han wil ei⁶⁹² i gangæ⁶⁹³ tha ligge hans thre mark with.

Cap. 52. En sofer vmbæsman hans thre mark laghlic forthi at han wild ei væræ nefning. oc of han taker them af hanum. tha ær han ei tho thær meth lss. num e swa ofthæ sum⁶⁹⁴ han kræues til laghlic at væræ nefning. of han gangær ei i.⁶⁹⁵ tha gialde e⁶⁹⁶ thre mark til thes han worther swa fatuk at han hauer ei thre mark wit at hætte.

Cap. 53. Nefningæ scula ei swæræ eth skilæ um nofer mal a then same dagh the ethæs i. forthi at the mughaæ ei hauæ minnaæ en synt⁶⁹⁷ rum at letæ sannende um thet the scule um skilæ.

XXXVI.

684. Fl. O. 10. 4. siælf taker sit.

686. Fl. O. 10. 4. willæ.

688. Fl. O. 10. 4. annæn.

690. O. en wil han tho. Fl. 10. 4. of will han.

691. Fl. O. 10. 4. skiel, skial.

692. O. add. tha. I M. II. fates: ei.

694. O. sinn.

696. O. hwar sunne.

685. O. fiaerthings men.

687. Fl. add. willæ.

689. O. add. at væræ nefning.

693. Fl. tilgangæ.

695. O. add. of taker with.

697. Fl. 10. 4. syn ter. O. D. siv næter.

eligendi. Si autem inter tribus seu quadrantes non convenit, dum qvidam hunc, alii alium velint, Nominati munere fungitur, quem plurimi elegerint. Hic sciendum, quod quamdiu eorum copia habetur, qui munere Nominati olim functi non sunt, modo rebus suis ipsis superesse possunt, non cogatur ille qui olim munus illud sustinuit. Porro si eligatur, qui olim Nominati officio functus sit, si lubens id subire velit, judex eum recusare non potest. Sed si liquido probare nequit, esse in sua tribu, qui Nominati munus post eum non sustinuit, si subire recusat ipse, tres marcas pendat.

CAP. 52. *Si quis Nominatus esse nolit.*

Si quem judex legitime convenerit in tres marcas, eo quod Nominati munus recusat, easque exegerit, non ideo tutus erit; sed quotiescumque ad id muneris legitime vocatus fuerit, nec subire velit, tres marcas solvat, donec eo paupertatis redigatur, ut nec tres marcæ ipsis in bonis supersint.

CAP. 53. *Nominatos eodem die, quo recepti sunt, sententiam ferre non debere.*

Nominati eodem die, quo recepti sunt, de quacunque causa jurare vel pronunciare non debent, nam minori septem noctium spatio, ad indagandam veritatem, de qua sententiam ferre debeant, miniime coarctandi sunt.